

خودشان را امتداد بدهند و ملک را بکلی آسوده بکنند و معنی عدالت و مشروطیت را به مردم بفهمانند.

وزیر امور خارجه - اینکه آقایان نمایندگان از وزراء تشکر کردند همان طوریکه شاهزاده سلیمان میرزا فرمودند صحیح است که وزراء در این مدت راحت نگردند و زحمت کشیده اند تا اینکه کار بانجا رسید ولی بنده عرض میکنم که اقدامات وزراء هم اگر هست و غیرت و اقدامات آقای رئیس الوزراء نمی بود موفقیت مفروض نمیشد پس هر تشکری که میشود بایستی از آقای رئیس الوزراء و ایل جلیل بختیاری و خوانین آن ها بشود (گفتند صحیح است).

مهر زالملک - آن روزیکه کابینه حاضر به مجلس معرفی میشد چند نفری اظهاراتی منجمله بنده عرض کردم که تاریخ عالم نشان می دهد که هیچ قوه کهنه استبدادی ولو هر قدر قوی باشد با یک منتهی که پیدار شده باشد شک منتهی که حس آزادیخواهی پیدا کرده باشد با منتهی که خود را از ملل محسوب داشته و می خواهد زنده بماند نتواند مقاومت بکند هر قدر آن طرف قوی بنظر بیاید و این طرف کوچک باز مقابله آنها با یک دیگر مثل مقابل مشت فولاد با مشت چوبی خواهد بود الحمدلله آنوقت که آن اظهارات را کردم تاریخ رجوع کرده بود ولی این وقایعی که امشب روی داده است واقع شده است ثابت میکند همان مطالبی را که سابقاً عرض کرده ام شب حقیقتاً یکی از شبهای سمدت نمایندگان ملت ایران است و این شب سمدت و شب نیک بختی حاصل شده است مگر از همت شخص رئیس الوزراء و از همت جوانان بختیاری و خوانین بختیاری که الان میتوان گفت در اغلب نقاط ایران خون خودشان را برای حفظ استقلال ایران و آزادی ملت ایران ریخته اند پس من در اینجا میتوانم بنابر وظیفه خودم از طرف ملت ایران تشکر کنم هم از همت آقای رئیس الوزراء و هم از همت وزراری که اینجا حاضر هستند علی الخصوص همان طوریکه آقای وزیر امور خارجه در اینجا اظهار کردند از همت جوانهای بختیاری و از همت خوانین بختیاری و همچنین تشکر میکنم هم از رئیس الوزراء حاضر و هم از آن کسانی که اسم برده نشده در اینجا و الان آنها مشغول جنگ هستند و من تشکر میکنم و بخواهی اسم می برم آقای سردار معتمد و آقای سردار بهادر و آقای مسویرم خان و آقای ضیف السلطنه را که مشغول جنگ هستند و مثل شیردارند جنگ میکنند از طرف دیگر هم نباید فراموش کرد اردوی دیگری که آنها هم خدمات خود را بروز داده است و آن سردار معینی است و همین همایون است و سردار بهادر است و کلبه من بر حسب وظیفه نماینده کمی خود از طرف ملت خودم از آن کسانی که خون خودشان را در راه آزادی ایران میریزند و خدمت میکنند و خون دشمنان آزاد را میریزند تشکر میکنم و باز هم یک مرتبه دیگر از آقای رئیس الوزراء و همچنین از وزراء خودمان تشکر میکنم (عموماً تعسین کردند).

رئیس - جلسه آتی شب جمعه و دستور آن راپورت کمیسیون بودجه راجع به

تأیید راجع به میر آقای بیس ثالثاً راجع بنایب سیم سفارت اسلامبول - آقای حاج آقا قدر دستور مخالفتی دارید .

حاج آقا قدر در وقت جلسه عرضی داشتم میخواستم عرض کنم چون در دستور مجلس ما قوانین و یک مطالب مهمی که نداریم و غالباً راپورت کمیسیون بودجه است از این جهت خوب است یعنی بنده تقاضا میکنم که جلسه آتی را به شب یکشنبه قرار بدهید که شب جمعه را جلسه نداشته باشیم و هفته هم دوشنبه جلسه باشد نه سه شنبه و اگر بخواهید سه جلسه قرار بدهید خوب است بجای شب جمعه یک شب دیگری را معین فرمائید کشف جمعه جلسه نباشد .

رئیس - عجلانها که همه از برای رای کافی نیست و تا بحال هم ترتیب این بوده است که هفته سه شب جلسه داشته باشیم حالا اگر میخواهید تغییر بدهید در جلسه آتی پیشنهاد بکنید و الا تا بحال ترتیب معمولی است همین طور بوده است و حالا هم چون عده کافی نیست که رای بگیریم به همان ترتیب رفتار میشود و جلسه آتی شب جمعه است با دستوریکه عرض شد .

جلسه ۲۴۲
صورت مشروح مجلس شب جمعه ۱۴ شهر رمضان المبارک ۱۳۲۶

رئیس آقای (مورتم الملک) دوساعت و پنجده دقیقه از شب گذشته بکرسی ریاست جلوس نموده و پس از ده دقیقه مجلس رسماً تشکیل گردید (صورت مجلس شب چهارشنبه و آقای آقامیرزا ابراهیم خان قرائت نمودند) اسلامی غائبین جلسه قبل - غائبین با اجازه آقایان متین السلطنه - دکتر اسمعیل خان

انتظام الحکماء - فرزانه - مساوات - غائب بدون اجازه - آقا میرزا احمد قزوینی - مریض آقایان لواءالدوله - لسان الحکماء - نیرالسلطان - آقایانکه از وقت مقرر تاخیر نموده اند آقای حاج وکیل الرعایا یکساعت و پانزده دقیقه آقای حاج امام جمعه - آقای میرزا رضای مستوفی هر یک یکساعت و ده دقیقه آقایان صلاطینی - آقامیرزا ابراهیم قلی هر یک یکساعت آقای دکتر امیرخان ۵۰ دقیقه - آقایان ادیب التجار دهخوارقانی هر یک ۳۰ دقیقه - آقایان و حیدرالملک افتخار الواضلین - علی زاده هر یک یک ساعت .

رئیس - ملاحظاتی هست ؟ (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد راپورت کمیسیون معارف راجع به مدارس ابتدائی بمشغول ذیل قرائت گردید لایحه از وزارت معارف رسیده بکمیسیون ارجاع شده بود مبنی بر اینکه محض شروع به تهیه وسایل تعلیمات ابتدائی اجباری معانی دولت اعتباری بوزارت معارف بدهد تا پنج مدرسه ابتدائی پسران تأسیس کنند و پنج مدرسه از مدارس دختران را که فعلاً موجود است تکمیل نماید مدارس ابتدائی پسران شنکلاص خواهد داشت با هفت نفر معلم که یکی از ایشان مدیر و رئیس تعلیمات خواهد بود و سه نفر مستخدم که یک نفر از ایشان مست مصرفی خواهد داشت اعتباری که وزارت معارف تقاضا نموده بیست هزار و دویست تومان بوده مطابق آنچه کمیسیون معارف برای معارج مدارس پسران بر آورد و تصویب کرده سیزده هزار تومان

رئیس - ملاحظاتی هست ؟ (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد راپورت کمیسیون معارف راجع به مدارس ابتدائی بمشغول ذیل قرائت گردید لایحه از وزارت معارف رسیده بکمیسیون ارجاع شده بود مبنی بر اینکه محض شروع به تهیه وسایل تعلیمات ابتدائی اجباری معانی دولت اعتباری بوزارت معارف بدهد تا پنج مدرسه ابتدائی پسران تأسیس کنند و پنج مدرسه از مدارس دختران را که فعلاً موجود است تکمیل نماید مدارس ابتدائی پسران شنکلاص خواهد داشت با هفت نفر معلم که یکی از ایشان مدیر و رئیس تعلیمات خواهد بود و سه نفر مستخدم که یک نفر از ایشان مست مصرفی خواهد داشت اعتباری که وزارت معارف تقاضا نموده بیست هزار و دویست تومان بوده مطابق آنچه کمیسیون معارف برای معارج مدارس پسران بر آورد و تصویب کرده سیزده هزار تومان

رئیس - ملاحظاتی هست ؟ (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد راپورت کمیسیون معارف راجع به مدارس ابتدائی بمشغول ذیل قرائت گردید لایحه از وزارت معارف رسیده بکمیسیون ارجاع شده بود مبنی بر اینکه محض شروع به تهیه وسایل تعلیمات ابتدائی اجباری معانی دولت اعتباری بوزارت معارف بدهد تا پنج مدرسه ابتدائی پسران تأسیس کنند و پنج مدرسه از مدارس دختران را که فعلاً موجود است تکمیل نماید مدارس ابتدائی پسران شنکلاص خواهد داشت با هفت نفر معلم که یکی از ایشان مدیر و رئیس تعلیمات خواهد بود و سه نفر مستخدم که یک نفر از ایشان مست مصرفی خواهد داشت اعتباری که وزارت معارف تقاضا نموده بیست هزار و دویست تومان بوده مطابق آنچه کمیسیون معارف برای معارج مدارس پسران بر آورد و تصویب کرده سیزده هزار تومان

رئیس - ملاحظاتی هست ؟ (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد راپورت کمیسیون معارف راجع به مدارس ابتدائی بمشغول ذیل قرائت گردید لایحه از وزارت معارف رسیده بکمیسیون ارجاع شده بود مبنی بر اینکه محض شروع به تهیه وسایل تعلیمات ابتدائی اجباری معانی دولت اعتباری بوزارت معارف بدهد تا پنج مدرسه ابتدائی پسران تأسیس کنند و پنج مدرسه از مدارس دختران را که فعلاً موجود است تکمیل نماید مدارس ابتدائی پسران شنکلاص خواهد داشت با هفت نفر معلم که یکی از ایشان مدیر و رئیس تعلیمات خواهد بود و سه نفر مستخدم که یک نفر از ایشان مست مصرفی خواهد داشت اعتباری که وزارت معارف تقاضا نموده بیست هزار و دویست تومان بوده مطابق آنچه کمیسیون معارف برای معارج مدارس پسران بر آورد و تصویب کرده سیزده هزار تومان

رئیس - ملاحظاتی هست ؟ (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد راپورت کمیسیون معارف راجع به مدارس ابتدائی بمشغول ذیل قرائت گردید لایحه از وزارت معارف رسیده بکمیسیون ارجاع شده بود مبنی بر اینکه محض شروع به تهیه وسایل تعلیمات ابتدائی اجباری معانی دولت اعتباری بوزارت معارف بدهد تا پنج مدرسه ابتدائی پسران تأسیس کنند و پنج مدرسه از مدارس دختران را که فعلاً موجود است تکمیل نماید مدارس ابتدائی پسران شنکلاص خواهد داشت با هفت نفر معلم که یکی از ایشان مدیر و رئیس تعلیمات خواهد بود و سه نفر مستخدم که یک نفر از ایشان مست مصرفی خواهد داشت اعتباری که وزارت معارف تقاضا نموده بیست هزار و دویست تومان بوده مطابق آنچه کمیسیون معارف برای معارج مدارس پسران بر آورد و تصویب کرده سیزده هزار تومان

میشود و این مبلغ پنج هزار تومان باید کسر شود نظر باینکه فعلاً وزارت معارف پنج هزار تومان و کسری سالیانه به پنج مدرسه ابتدائی اعانه میدهد و مصمم است که همان پنج مدرسه را بواسطه تکمیل معارج بصورت جدید در آورد پس در واقع اعتباریکه جدیداً وزارت معارف تقاضا میکند چهارده هزار تومان میشود کمیسیون معارف لایحه مزبوره را تماماً تصویب کرده بعضی از مواد آنرا چون لازم نبودند جزء قانون باشد حذف و مابقی را با تصرف جزئی که قابل ذکر نیست پیشنهاد مجلس مینماید

۱ - پنج مدرسه ابتدائی در طهران برای پسران تأسیس میشود که هر یک دارای شش کلاس باشد و مخارج هر یک در آمد دویست و پنجاه تومان خواهد بود که تمام آنرا دولت میپردازد .

۲ - در کلیه کلاسهای مدارس ابتدائی دولتی پسران نظر بحال فقراء نصف از شاگردان مجاناً و نصف دیگر با اجرت مختصری که در ماده سوم مذکور است قبول میشوند .

۳ - اجرتیکه از شاگردان مدارس ابتدائی دولتی پسران گرفته میشود از اقرار است - در کلاس اول و دوم سالیانه شش تومان کلاس سوم و چهارم نه تومان کلاس پنجم و ششم دوازده تومان و این جمله سه قسط قلاً گرفته میشود .

۴ - عده شاگردان هر کلاس متجاوز از سی نفر نخواهد بود .

۵ - عایدات مدارس مزبوره ابتدائی در دستنوق مخصوص مدارس ابتدائی جمع می شود بتصویب شورای معارف بمصرف تکمیل و توسعه مدارس ابتدائی میرسد .

۶ - وزارت معارف بجهت توجه مخصوصی که عجلانها بمدارس دوشیزگان باید بنمایند سالیانه مبلغ چهار هزار تومان اعتبار طلب میکند که بانظارت و مشاوره شورای معارف بمصرف برساند .

۷ - مبلغ چهار هزار تومان اعتبار مذکور در ماده فوق به ترتیب ذیل مابین پنج مدرسه دختران تقسیم میشود (۱) مبلغ دوهزار و چهارصد تومان بچهار مدرسه از قرار شصت تومان بهر مدرسه (۲) مبلغ هزار و دویست تومان بیک مدرسه که تهیه معلمه بنماید (۴) مبلغ چهارصد تومان بمعارج جایزه و اسبابی که موجب تشویق تحصیل دختران بشود .

رئیس - وزارت معارف بجهت توجه مخصوصی که عجلانها بمدارس دوشیزگان باید بنمایند سالیانه مبلغ چهار هزار تومان اعتبار طلب میکند که بانظارت و مشاوره شورای معارف بمصرف برساند .

۷ - مبلغ چهار هزار تومان اعتبار مذکور در ماده فوق به ترتیب ذیل مابین پنج مدرسه دختران تقسیم میشود (۱) مبلغ دوهزار و چهارصد تومان بچهار مدرسه از قرار شصت تومان بهر مدرسه (۲) مبلغ هزار و دویست تومان بیک مدرسه که تهیه معلمه بنماید (۴) مبلغ چهارصد تومان بمعارج جایزه و اسبابی که موجب تشویق تحصیل دختران بشود .

رئیس - وزارت معارف بجهت توجه مخصوصی که عجلانها بمدارس دوشیزگان باید بنمایند سالیانه مبلغ چهار هزار تومان اعتبار طلب میکند که بانظارت و مشاوره شورای معارف بمصرف برساند .

۷ - مبلغ چهار هزار تومان اعتبار مذکور در ماده فوق به ترتیب ذیل مابین پنج مدرسه دختران تقسیم میشود (۱) مبلغ دوهزار و چهارصد تومان بچهار مدرسه از قرار شصت تومان بهر مدرسه (۲) مبلغ هزار و دویست تومان بیک مدرسه که تهیه معلمه بنماید (۴) مبلغ چهارصد تومان بمعارج جایزه و اسبابی که موجب تشویق تحصیل دختران بشود .

رئیس - وزارت معارف بجهت توجه مخصوصی که عجلانها بمدارس دوشیزگان باید بنمایند سالیانه مبلغ چهار هزار تومان اعتبار طلب میکند که بانظارت و مشاوره شورای معارف بمصرف برساند .

۷ - مبلغ چهار هزار تومان اعتبار مذکور در ماده فوق به ترتیب ذیل مابین پنج مدرسه دختران تقسیم میشود (۱) مبلغ دوهزار و چهارصد تومان بچهار مدرسه از قرار شصت تومان بهر مدرسه (۲) مبلغ هزار و دویست تومان بیک مدرسه که تهیه معلمه بنماید (۴) مبلغ چهارصد تومان بمعارج جایزه و اسبابی که موجب تشویق تحصیل دختران بشود .

رئیس - وزارت معارف بجهت توجه مخصوصی که عجلانها بمدارس دوشیزگان باید بنمایند سالیانه مبلغ چهار هزار تومان اعتبار طلب میکند که بانظارت و مشاوره شورای معارف بمصرف برساند .

۷ - مبلغ چهار هزار تومان اعتبار مذکور در ماده فوق به ترتیب ذیل مابین پنج مدرسه دختران تقسیم میشود (۱) مبلغ دوهزار و چهارصد تومان بچهار مدرسه از قرار شصت تومان بهر مدرسه (۲) مبلغ هزار و دویست تومان بیک مدرسه که تهیه معلمه بنماید (۴) مبلغ چهارصد تومان بمعارج جایزه و اسبابی که موجب تشویق تحصیل دختران بشود .

رئیس - وزارت معارف بجهت توجه مخصوصی که عجلانها بمدارس دوشیزگان باید بنمایند سالیانه مبلغ چهار هزار تومان اعتبار طلب میکند که بانظارت و مشاوره شورای معارف بمصرف برساند .

۷ - مبلغ چهار هزار تومان اعتبار مذکور در ماده فوق به ترتیب ذیل مابین پنج مدرسه دختران تقسیم میشود (۱) مبلغ دوهزار و چهارصد تومان بچهار مدرسه از قرار شصت تومان بهر مدرسه (۲) مبلغ هزار و دویست تومان بیک مدرسه که تهیه معلمه بنماید (۴) مبلغ چهارصد تومان بمعارج جایزه و اسبابی که موجب تشویق تحصیل دختران بشود .

رئیس - وزارت معارف بجهت توجه مخصوصی که عجلانها بمدارس دوشیزگان باید بنمایند سالیانه مبلغ چهار هزار تومان اعتبار طلب میکند که بانظارت و مشاوره شورای معارف بمصرف برساند .

همین نسبتی را که وزارت معارف بطهران دارد باید همان نسبت راهم به بلوچستان و سیستان داشته باشد بنابراین تقریر جلب میکنم توجه کلای محترم را باینکه نمایانم پنج مدرسه ابتدائی باز بکنیم برای طهران بسیار کار صحیحی است لکن محدود کردنش بطهران صحیح نخواهد بود اولاً پنج مدرسه ابتدائی را برای طهران کافی نمیدانم اقلاً پنج مدرسه ابتدائی را برای طهران کافی نمیدانم اقلاً پنج مدرسه ابتدائی باید در طهران دائر شود ولی فعلاً بنده تقاضائی که در اینجا میکنم اینست که چهار مدرسه دیگر اضافه کنیم یعنی ۹ مدرسه باشد چون ما نمیتوانیم آن طوری لازماً که نشر معارف است در ولایات و ایالات بدیم مگر باین ترتیبیکه عرض میکنم اولاً برای اینکه سایر ایالات و ولایات هم یک امیدواری پیدا بکنند و بدانند که ما همه قسم در ترقیات آن ها حاضریم و برای اینکه مرکزیت بدیم بقوای دولت که مشکل اینجا بنظر بنده میرسد یکی آن که در ولایاتیکه مدارس هست مثل بوشهر که فعلاً مدرسه هست و در آذربایجان هم هست خراسان هم هست در اصفهان و کرمان هم هست همان مدارس را دولت در تحت نظر بگیرد و از روی همین مرکزیت که برای مدارس ابتدائی نوشته میشود رفتار کنند و اهالی هم معاونت خواهند کرد عقیده بنده اینست که این ترتیب خیلی اسباب دل گرمی آن ها خواهد شد و مدارس آن ها را شکل همین مدارس ابتدائی در آورند اگر اینکار زحمت دارد اقلاً چهار مدرسه برای چهار ایالت که یکی آذربایجان و یکی خراسان و یکی شیراز و یکی کرمان است تأسیس بکنند که چهار مدرسه ابتدائی در این چهار نقطه متوجه شود البته معلوم است دولت اگر بخواهد معاونتی بکند میتواند بجهت اینکه بدیمی است آن ها مرکزیت میشوند میآیند ادارات دولت برای خدمت و برای آن که ما امیدواری بدیم بنام امیدواری باینکه در تمام نقاط ایران هستند این مدارس را تقسیم بدیم و از این نقطه طهران تجاوز کنیم و لفظ ایران جایش بگذاریم که میخواهیم ترقی کنیم پنج مدرسه ابتدائی ای طهران چیزی نیست اقلاً باید پنج مدرسه ابتدائی در طهران باشد همین مدارس اثنایه هم همین مقدار لازم خواهد شد حالا ماحدقلی بگیریم برای طهران اقلاً برای ولایات هم آن حد قبل را در نظر بگیریم و اگر چه یک تعمیلی بر بودجه میشود لکن منتهی بیشتر از آن مصارف بیفایده است که در سایر ادارات میکنیم و آن وجهیکه از چیزهای بیفایده مصرف میشود صرف این مدارس میشود و این چهار مدرسه ابتدائی را در چهار ایالت افتتاح بکنیم انشاء الله در سال آتی هم شاید بتوانیم در سایر ولایات در مرکز حکومت نشین آن ها یک مدرسه ابتدائی باز بکنیم و برای ایرانها غیر از این چهار نیست و بنده هم همینطور پیشنهاد میکنم .

افتخار الاعظمین - بنده هیچ نفهیدم که غرض مخالفت ما تأسیس مدارس است در طهران یا موافقت بودنش در سایر ایالات و ولایات معلوم است این منتهی آرزوی نمایندگان است که در تمام ایالات و ولایات بلکه در تمام قصبات و جاهائی هم که کنجایتر دارد و آن جا هم مدرسه ابتدائی باشد

صیحی تدریس شود و در تحت نظر وزارت معارف باشد که اسباب تشویق تملمین بشود ولی آرزوی بودن در ایالات و ولایات منافی این نیست که امشب برای بدیم که دولت پنج باب مدرسه ابتدائی در طهران و در تحت نظر خودش در بیآورد و محل توجه مخصوص خودش قرار بدهد و از اینجا کم شروع کنند تا برسد بولایات و ایالات بین اینها هیچ منافاتی نیست کاش تمام بولهاییکه از ما میخواهند از این قبیل بولها بوده که واقعاً بیست هزار تومان بلکه صد هزار تومان در راه تحصیل ابناء وطن کم است ولی چیزی که هست باید دید که این همه مدارس تا حل داشته هم که اگر دولت بگوید در تحت نظر من نبوده است بنده قبول نمیکم و بلکه عرض میکنم که بیشترش هم در تحت نظر او بوده است آن شکل که باید برای ملک نتیجه داشته باشد نداشته است بنده موافقم با اینکه این پول باید داده شود ولی شرط اینست که وزیر معارف اطمینان بدهد که بعد از این یک نقشه خواهد کشید که تحصیلات از روی یک ترتیب مین و از روی یک نقشه صحیحی باشد که اسباب ترقی و تکامل ملت و ابناء وطن بشود و الا دادن پول و فایده بردن گویا چندان لزومی نداشته باشد پس بنده عرض میکنم که این پول را بنده وقتیکه تصویب میکنم معارف بگویند که خیالاتشان در راه پیشرفت معارف چیست و این پنج مدرسه ابتدائی را بچه شکل اداره خواهند کرد و بچه شکل میتوانند با اطمینان بدهند که این پولی که داده میشود باین مدارس لااقل بعد از چهار سال شاگردی بیرون بیاید که بتواند داخل مدارس متوسطه بشود .

رئیس - شما گفتید موافقت میکنم و از تعلق تان معلوم میشود که مخالف بودید .

معاون وزارت معارف - همینطور که مذاکره شد این پنج مدرسه برای طهران است و گویا مخالفی با اینکه عجلانها پنج مدرسه ابتدائی در طهران دائر بشود نیست اما اینکه این مدارس چه خواهد شد و از برای چه تأسیس خواهد شد برای این است که چون تحصیلات بکفایتی نواقصی دارد توسط این مدارس که ترتیب صحیح رسمی میخواهیم دائر بکنیم رفع بشود مدارس که امروز هست یکی بر نتیجه و بیفایده بوده است بجهت اینکه در مدرسه است که یک معاونتی از دولت میشده است اگر چه نمیتوان گفت که ترقیات آن مدارس در تحصیلاتشان خیلی عالی است ولی با آنکه باین اندازه با این پول هائیکه ممکن بوده است خوب پیشرفته است و این کمک دولت یک چیز کافی نیست خیلی مبلغ جزئی است که واقعاً نمیشود گفت که فایده بحال این مدارس دارد و حالا میخواهیم آرزوی یک پروگرام صحیحی مرتب نماییم چون تا بحال بطور منظم و مرتب نبوده است این است که در صدد هستیم یک تحصیلات کاملتری بشود که کم کم مدارس متوسطه و عالی را بیفتند و باین جهت وزارت معارف صلاح میدانند همانطور که پیشنهاد کرده است مجبوراً باید چند مدرسه ابتدائی تأسیس کرد که اصل اصول تدریس یک اساسی پیدا کند و وقتی که تعیین معلمین و قبول معلمین و سایر شرایط آنها کرده است البته امیدواریم و حوالی آنها میتوانند اطفال خودشان را در آن

نتیجه که همه ناگایندن آرزو دارند موفق بشویم و آن نتیجه را که میخواهیم ببریم و اگر بولی هم دولت میدهد البته باین شکل مؤثرتر و بهتر است تا اینکه بشکل مقاطعه بدهد بجهت اینکه آن بولی که دولت به بعضی مدارس میدهد اولاً آن بولی کافی نیست و بواسطه آنهم دچار بعضی اشکالات خواهد شد و همیشه یک نوع اختلافاتی و یک ترتیبی واقع میشود که نه دولت یک انتفاعی برده نه برای این مدارس ترتیبی حاصل شده بولی باین ترتیب که دولت پنج مدرسه ابتدائی داشته باشد و ترتیب اینها را ترتیبی که خودش در نظر دارد تشکیل بدهد گمان میکنم که این مدارس هم منظم بشود و اسباب ترقی مدارس دیگر هم خواهد شد سایر مدارس هم از آنها تأسیس بکنند که راه تأسیس مدارس متوسطه عالی برای ما سهل شود .

رئیس - مذاکرات در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

نتیجه که همه ناگایندن آرزو دارند موفق بشویم و آن نتیجه را که میخواهیم ببریم و اگر بولی هم دولت میدهد البته باین شکل مؤثرتر و بهتر است تا اینکه بشکل مقاطعه بدهد بجهت اینکه آن بولی که دولت به بعضی مدارس میدهد اولاً آن بولی کافی نیست و بواسطه آنهم دچار بعضی اشکالات خواهد شد و همیشه یک نوع اختلافاتی و یک ترتیبی واقع میشود که نه دولت یک انتفاعی برده نه برای این مدارس ترتیبی حاصل شده بولی باین ترتیب که دولت پنج مدرسه ابتدائی داشته باشد و ترتیب اینها را ترتیبی که خودش در نظر دارد تشکیل بدهد گمان میکنم که این مدارس هم منظم بشود و اسباب ترقی مدارس دیگر هم خواهد شد سایر مدارس هم از آنها تأسیس بکنند که راه تأسیس مدارس متوسطه عالی برای ما سهل شود .

رئیس - مذاکرات در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

رئیس - مذاکره در کلیات کابینه است (گفتند کافی است) .

مدرسه فرستنده‌های بوشهر می‌توانند اطفال خودشان را بآنجا فرستند اهالی عربستان هم می‌توانند فرستند بشر از اهالی اصفهان اطفال خودشان را بشیراز یا طهران که نزدیکتر است می‌فرستند مثلا از زنجان خیلی خوب ممکن است که اگر يك مدرسه ابتدائی در تبریز باشد اطفالشان را فرستند بتریز تحصیل کنند و بنده عرض می‌کنم اگر ۴ مدرسه ابتدائی در چهار مرکز ایالتان تأسیس شود مخارج هم چندان ندارد و هیچ سختی هم نیست اگر این ۴ مدرسه تأسیس شود برای آتیه ما خیلی خوب خواهد شد و اسباب جلب قلوب عامه خواهد شد و گمان اینستکه در سال آتیه ما بتوانیم در تمام مراکز ولایاتمان مدارس ابتدائی ایجاد کنیم باین جهت بنده پیشنهاد کردم و حالا تقدیم می‌کنم .

رئیس - از نماینده محترم خواهش می‌کنم که بعضی الفاظ را منتقت باشند در بین نطق خود استعمال نکنند که ذکر آنها در مجلس صحیح نیست

معاون وزارت معارف - مسلم است که دولت یا وزارت معارف ابدأ امتناعی از این که در تمام مملکت همه قسم مدارس تأسیس شود ندارد ولیکن يك مسئله هست که آقایان محترم خودشان تصدیق می‌کنند که از برای تأسیس مدارس يك مجلسی لازم دارد البته فکر يك عایداتی و يك معنی نباید کرد و اینستکه وزارت معارف فعلا در طهران پنج مدرسه تأسیس می‌کند برای این است که ابتداء از مرکز شروع میشود اول معلوم است همه قسم کار در مرکز اسباب فراهم تر است و همه قسم اقدام در آن میشود کرد تا بیک مدرسه است در اینجا بعنوان مدارس متوسطه و عالی چون برای این مدارس تحصیلات ابتدائی کلمنی نمیشود این است که برای تحصیلات مقدماتی ابتدائی این مدارس تأسیس میشود و بنده تصور می‌کنم فراهم آوردن این اسباب در طهران بیشتر ممکن است اگر بخواهیم يك مرتبه ۲۰ مدرسه در اطراف تأسیس بکنیم از حیث معلم و از حیث چیزهای دیگر تأسیس مشکل است این پنج مدرسه که تأسیس میشود از برای اینجا لازم است اینجا باید فراهم کرد و اگر پنج مدرسه یا ده مدرسه دیگر بخواهیم در جای دیگر تأسیس بکنیم شاید بآن اندازه زحمتی که در اینجا باید کشید چندین مقابل اینها در جاهای دیگر زحمت بکنیم آیا بآن نتیجه که می‌خواهیم برسیم یا نه سلیقه و سلیقه می‌تواند در مرکز اسباب اینکار مدین شود معلمان تهیه شدن البته باید در تمام مملکت مدارس تأسیس شود و دولت قرضی میان مرکز و ولایات نیسنگذارد و تمام در نظر دولت یکسان است ولی جهش همان نبودن اسباب است و از مرکز شروع این کار را مناسب تردید ولی مسئله دیگری که باید ملاحظه کرد این است که اصلا مدارس ابتدائی يك مدارس نیست که بخرج دولت دایر شود مدارس ابتدائی در همه جا بخرج خود ایالات و ولایات تأسیس شود یعنی از عایدات خود محل يك مبلغی کسب می‌دهند و آن مدارس ابتدائی در هر جا مردم خودشان تأسیس نمایند والا دولت اگر بخواهد مدارس ابتدائی مجانی در تمام مملکت تأسیس کند بکلی از برای او غیر ممکن است و شاید صحیح هم نیست ولی برای طهران عجلان پنج مدرسه را بتواند متحمل مخارجش را بکند برای اینکه تهیه

ترتیب مدارس متوسطه را میدهند که با وجود این اگر آقایان رای بدهند که در چند ایالت و ولایات مدرسه ابتدائی تشکیل بدهند و مصارف او را مجلس قبول میکند دولت و وزارت معارف هیچ امتناعی ندارد از اینکه قبول بکند ولی تقدأ موازین که در دست دولت و وزارت معارف نبود بیش از ۵ مدرسه عجلاناً نه تحملش را برای دولت تصور کرد و نه اسبابش را فراهم دیده است و گمان می‌کنم که موازین ۵ مدرسه که تأسیس میشود ممکن است که در دو سال دیگر توضیح بشود که امثال این مدارس را با يك وسایل سهل تری در سایر نقاط دایر کرد

حاج وکیل الزعایا - بنده چون عرض مختصر است از همین جا عرض می‌کنم چون بنانا محکم نباشد دوامی برای او نیست گمان می‌کنم تا وقتی که مدارس شبانروزی نباشد در مملکت نمیتوانیم آن نتیجه عالی را در نظر بگیریم که مقصود تمام معتمدینی است و هیچ نمیتواند تصدیق کنند اطفال چهار پنج ساله در مدارس تحصیل بکنند و بهمان عادات سابق آن نتیجه مطلوب به دست بیاید و گمان می‌کنم که دولت تازه بخواهد شروع بکند که اسباب سعادت مملکت را فراهم بکند و آتیه از راه معارف است که بر مردم مهیا کند همه چیز آن را خودشان باید تهیه کنند و او از همین راه مدرسه ابتدائی است و اگر غیر از شبانروزی باشد گمان نمی‌کنم نتیجه نیکویی بدهد حالا بنده نمیگویم ۵ مدرسه شبانه روزی باشد ممکن است برای نمونه عرض کنم که دیگر يك مدرسه شبانروزی هم باشد تأسیس شود تا بجای صحیحی بگذاریم و مدارس شبانه روزی معین بکنیم و مردم به بینند که چه فوایدی از آنجا بیرون می‌آید آرزوی بنده این است که مدارس شبانه روزی تأسیس شود

رئیس - این اظهار شما جایش اینجا نبود چون در این لایحه چیزی در این خصوص نداشت است ممکن بود اگر مقصودمان این است اصلاحی یا يك ماده بطور ماده الحاقیه پیشنهاد بکنید مذاکره در این ماده کافی است (گفتند کافی است)

حاج سید ابراهیم - نظر این مطلب که اختصاص بعضی امور مرکز باشد که سه مرتبه واقع شده است و نمایندگان اشکال می‌کنند که چرا دولت نظری بایالات و ولایات نمی‌کند معاون وزارت معارف آخراش گفتند که ممکن است بعد در ولایات هم تأسیس شود ولی معلوم شد که برای شور دوم برای ایالات پیشنهاد میکنند با غیر اما بعضی اشکالات و بیانات فرمودند که بنده جواب بدم یکی آنکه گفتند که معلی باید بیداشود برای تأسیس مدارس ولایات و ایالات بدیهی است چهار مدرسه که ما تأسیس بکنیم تفاوتش نهایت دوازده هزار تومان است و الا در خود این ایالات مدارس هست که اگر دولت بخواهد همانها را مرتباً تأسیس و تصحیح کند مخارج آن بیش از شش هفت هزار تومان نخواهد بود و يك مملکت ایرانی اگر شش هفت هزار تومان بر بودجه موقوف اضافه شود هیچ تحمیل نخواهد بود بجهت اینست که برای بعضی مخارج که هیچ فایده ندارد خرجها میکنند یعنی خرجهای بکلی بیون منت مفتوی جا از میان می‌رود و هیچ فائده هم عاید دولت نمیشود چه

ضرر دارد برای معارف خرج جزئی هم بشود البته ترقی مات ترقی دولت است و فایده دیگر هم از اینکه دولت مدرسه را تأسیس بکند این است که سایر لزوم مدارس متعدده که تأسیس میکنند بهمان ترتیب مدارس دولتی و تأسیس مدرسه و تأدیب اغفال را از دولت اقتباس میکنند و هم بواسطت دولت و بودن مدرسه دولتی مستظهرند و یکی دیگر اینکه میگویند اسباب او را نداریم ما که نکتتم دارالفنون برای ایالات تأسیس شود مدارس ابتدائی عرض کردم و برای مدارس ابتدائی هم معلمان بسیار هستند همه قسم هم اسبابش هم فراهم است غیر از معلم و کتاب ابتدائی دیگر اسبابی ندارد و اگر اسباب مادی از قبیل میز و صندلی باشد گویا در ایالات هم ممکن باشد پس میخواهم عرض کنم که ما باید اطفال کنیم خودمان را و باید آتیه و وعده وزارت معارف از خیال ترقی ولایات بیرون رویم بنده میبینم که تمام نمایندگان از فرط میلی که بمعارف دارند وقتیکه پیشنهاد میشود در ایالتی میل دارند که آنرا توسعه بدهند اما همینکه پیشنهاد مختصری در باب معارف از مجلس گذشت دیگر آن میل و اشتیاقشان خاموش میشود و وزارت معارف هم دیگر هیچ اقدام هم نخواهد کرد اینکه ماعقب می‌کنم که نه مدرسه باشد غرض این است که اگر آن چهار مدرسه را جزو این مدارس بکنیم هم مدارس در مرکز تأسیس میشود و هم در ایالات ولی اگر بنا باشد پنج مدرسه باشد دیگر بیشتر از این را تأسیس نخواهند کرد و عقب این مطلب نخواهند رفت لهذا بنده مخالف هستم با اینکه پنج مدرسه برای مرکز یعنی طهران رای بدهیم و پیشنهاد می‌کنم که وزارت معارف در شورتانی اگر همراه باشد چهار مدرسه هم برای ایالات پیشنهاد کنند که ۹ مدرسه بشود و یقین دارم که تفاوت خرجش بیش از شش هفت هزار نخواهد بود و این اسباب این میشود که در تمام ولایات مدرسه تأسیس بکنند و یاد بگیرند از دولت و برای این پنج شش هزار تومان غصه نباید خورد که خواهد رسیده و معاون وزارت معارف در آخر کلامشان اشارت تسلیم بود اگر قبول دارند که بفرمایند والا جواب ایرادات را بفرمایند .

معزز الملک - بنده تصور می‌کنم تأسیس چهار مدرسه در ایالات مانع نمیشود از اینکه پنج مدرسه در مرکز تأسیس بشود منافاتی ندارد با این لایحه که وزارت معارف پیشنهاد کرده است برای اینکه غرض از این پیشنهاد تأسیس پنج مدرسه برای مرکز است و آقایان اینکه مخالفت میفرمایند هیچ نمیگویند که این مدرسه برای مرکز زیاد است بلکه میگویند این پنج مدرسه خوب است ولی چهار مدرسه هم اضافه بکنند برای مرکز ایالات اینها مربوط بهم نیست وزارت معارف بر حسب پولیکه ممکن است بر بودجه خودش تحمیل بکند بر آورد کرده است میگویند خوب است پنج مدرسه عجلاناً در طهران تأسیس بشود حق ما هم هست که اگر اینها قبول داریم تصویب می‌کنیم و بگنجانیم به حقیقتاً اگر خیلی میل داریم که چهار مدرسه هم در ولایات داشته باشیم مخالفتی با این لایحه ندارد باید و هم یادآوری بکنیم وزارت معارف که يك محل دیگری پیدا کند پیشنهاد نماید که چهار مدرسه دیگر هم در ولایات تأسیس شود عنای حاء این مطلب عنوان مخالفت باین لایحه نمیشود و نمیشود گفت که این

لایحه بماند تا یک لایحه دیگری برای چهار مدرسه دیگر در ولایات بیاید خیلی خوب مردو باشد منتهمی اینستکه این سال طهران است که فعلا تصویب میشود یکوقت دیگر هم برای ایالات و ولایات پیشنهاد و مذاکره میشود

رئیس - مذاکرات در ماده اولی کافی نیست (گفتند کافی است)

پیشنهاد آقای بهجت قرائت میشود . (بمبارت ذیل قرائت شد)

بنده پیشنهاد میکنم ماده اول همینطور نوشته شود (۱) - نه مدرسه ابتدائی در ایران تأسیس میشود پنج مدرسه برای طهران و چهار مدرسه دیگر برای مراکز ایالات - تبریز - مشهد - کرمان و شیراز الی آخر .

رئیس - فرستاده میشود بکمیسیون ماده دوم راپورت کمیسیون معارف خوانده میشود . (بمبارت ذیل قرائت شد)

(۲) در کلیه کلاسهای مدارس ابتدائی دولتی ایران نظر بحال فقراء نصف از شاگردان مجانی و نصف دیگر با اجرت مختصری کدر ماده سیم مذکور است قبول میشوند .

رئیس - ماده دوم راپورت کمیسیون بودجه خوانده میشود . (بمبارت ذیل خوانده شد)

(۲) در کلیه کلاسهای مدارس ابتدائی دولتی ایران نظر بحال فقراء نصف از شاگردان مجانی خواهد بود .

افتخار الزعایا - بنده مخالفم با این عبارتیکه وزارت معارف لفظاً و روایتی را استعمال میکند و کلاس میویسد در اینستادس باید الفاظ فارسی همه اش وضع بشود و لغات فارسی استعمال بشود وزارت معارف لغت فارسی استعمال نکرده و کلمه اجنبی را استعمال کرده است خوب است بپوشند در کلیه درجات ابتدائی و کلاسها حذف شود .

رئیس - وقتی هم که مخالفت میکنند اینطور مخالفت میکنند (ماده سیم خوانده شد)

(۳) اجرتیکه از شاگردان مدارس ابتدائی دولتی گرفته میشود از اینتراد است در کلاس اول و دوم سالیانه شش تومان - کلاس سوم و چهارم نه تومان کلاس پنجم و ششم دوازده تومان و این جمله سه قسط قبلا گرفته میشود .

حاج سید ابراهیم - بنده صحیح نمیدانم که ما در اینجا تعیین اجرت شاگردان را کنیم و بگوئیم که متعلمین اجرتیکه باید بدهند به قسط قبلا بدهند یا باشد که همه آن ها نمیتوانند بدهند یا بعضی نمیتوانند بلکه بقسم دیگر و تقسیط دیگری بتوانند بدهند خیلی ها نمیتوانند از اینجهت این را خوب است با اختیار وزارت معارف واگذار بکنیم برای اینکه شاید بعضی قادر بر اداء این ترتیب باشد یعنی متمکن از دادن هستند و بعضی نمیتوانند که ما باید هم بدهند پس خوب است واگذار بنظر وزارت معارف بشود که در وقت عمل متمکن ادای اولیاء اطفال را ملاحظه کنند .

رئیس دیگر مخالفی هست (گفته شد خیر) ماده چهارم خوانده میشود .

(۴) - عده شاگردان هر کلاسی متجاوز از سی نفر نخواهد بود .

هشرودی - این عبارت همچو میفرمایند که عده شاگردان هر کلاسی از سی نفر زیاد تر نخواهد بود ولی شاید عده نفر باشد پنج نفر باشد یا سه و دو نفر و بنده این را قبول ندارم باید در طرف اقل هم محدود باشد .

معاون وزارت معارف - تحدید اکثرش را در کلاس میشود کرد لیکن طرف اقلیت را نمی توان تعیین کرد برای اینکه وقتیکه محصل قابل کلاس حاضر نباشد که نمیشود اشخاص غیر قابل را داخل کرد .

(ماده پنجم بضمون ذیل قرائت شد)

(۵) - عایدات مدارس مزبوره ابتدائیه در صندوق مخصوص مدارس ابتدائیه جمع میشود و به تصویب شورای معارف بصرف تکمیل و توسعه مدارس ابتدائیه میرسد .

رئیس - ماده (۵) راپورت کمیسیون بودجه (بمبارت ذیل قرائت شد)

ماده (۵) - عایدات مدارس مزبوره ابتدائیه باید کلیه بوزارت مالیه هاید شود .

رئیس - آقای حاج سید ابراهیم مخالفند

حاج سید ابراهیم - بنده موافقم با همان راپورت کمیسیون بودجه و میخواهم عرض کنم که عایدات باید بوزارت مالیه داده شود .

رئیس - دیگر مخالفی نیست ماده ششم خوانده میشود (بمبارت ذیل قرائت شد)

ماده (۶) - وزارت معارف بجهت توجه مخصوصیکه عجلاناً بمدارس دوشیزگان باید بنماید سالیانه مبلغ چهار هزار تومان اعتبار طلب میکند که بانظارت و مشاوره شورای معارف بصرف برساند

معاون وزارت معارف - در این قسمت نباشد عجلاناً تأملی بشود تا بعد پیشنهاد بشود

رئیس - وزارت معارف این قسمت را مسترد میسازد .

معاون - به قسمتی که راجع بمدارس انات است مسترد می‌کنم .

رئیس - شور اول این لایحه تمام شد - راپورت کمیسیون بودجه راجع بحاج میر آقای خوئی خوانده میشود (بضمون ذیل خوانده شد)

لایحه وزارت مالیه در خصوص حاج میر آقای خوئی در کمیسیون بودجه مطرح گردید وزارت مالیه اظهار داشته اند که حاج میر آقای از تجار محترم آذربایجان است در دوره انقلاب آن جا همه نوع خدمات و زحمات متحمل شده و طوری است که حالیه متکفل بیست نفر عیال و اولاد است و فعلا قوت لایموت ندارد و نظری بخدمات مشار الیه پیشنهاد نموده بودند مبلغ سی تومان ماهیانه در باره معزای الیه بر قرار شود پس از مذاکرات لازمه مطابق ماده ذیل رای داده شد .

ماده - مبلغ بیست تومان ماهیانه مادام الحیوة در باره حاج میر آقای خوئی برقرار میشود .

محمد هاشم میرزا - مگر تجربه شده است که اینها بلا تکلیف بممانند و علتش عدم توضیح است پس خوب است مخیر توضیح بدهند که آقایان

کاملاً مسیوق بشوند و در موقع رأی گرفتن بلا - تکلیف نمانند .

رئیس - پیش از اینکه در این لایحه نوشته شده است چه بگویند رای میگیریم باین ماده واحده آقایان که تصویب میکنند ورقه سفید خواهند داد و آقایانیکه تصویب نمیکنند ورقه آبی (اوراق رأی) اخذ و آقای میرزا رضاخان آن هارا بعهده (۳۶) ورقه سفید احصاء نمود)

رئیس - با اکثریت (۳۶) رای از ۶۸ نفر نمایندگان حاضر تصویب شد .

راپورت کمیسیون بودجه راجع به نیابت سیم سفارت کرای اسلامبول قرائت میشود . (بمبارت ذیل قرائت شد)

لایحه وزارت امور خارجه راجع بحقوق نیابت سوم سفارت کبرای اسلامبول مطرح گردید وزارت امور خارجه تقاضا نموده بودند مقرری این خدمت بطور استثنائاً بودجه وزارت خارجه از مجلس گذشته و نائب سوم بطور فوریت بطرف اسلامبول حرکت بکنند .

پس از مذاکرات لازمه چون وجود نیابت سوم در اسلامبول لازم است کمیسیون بودجه با اکثریت تصویب مینماید مبلغ نود تومان ماهیانه حقوق و تفاوت خرج نیابت سوم سفارت کبرای اسلامبول اعتبار بوزارت خارجه داده شود .

ماده - مبلغ نود تومان که پنجاه تومان مقرری و چهل تومان مخارج شام و نهار نیابت سوم سفارت کبرای اسلامبول است ماهیانه اعتبار بوزارت امور خارجه داده میشود این اعتبار از بودجه کن وزارت امور خارجه برگشت خواهد کرد .

رئیس - خاطر آقایان مسیوق است که بکمرته این لایحه آمد اینجا و بلا تکلیف ماند لکن چون از طرف وزارت امور خارجه نوشته اند و خواسته اند که رد یا قبول این مطلب معلوم بشود اینست که مجدداً جزو دستور شد که تکلیف معین شود مخالفتی نیست (اظهاری نشد) بکمرته دیگر خوانده میشود .

(ماده واحده مجدداً قرائت شد)

رئیس - آقایانیکه ماده واحده را تصویب میکنند ورقه سفید خواهند داد (اوراق رأی اخذ و آقای حاج میرزا رضا خان بدین قرار احصاء نمود ورقه سفید (۲۸) ورقه بلا اسم (۳))

رئیس - بلا تکلیف ماند .

ارباب کیخسرو - بموجب نظامنامه داخلی که يك ماده دارد که آقایان باید ورقه آبی ببنند و یا سفید و ابدأ این ماده نظامنامه اجرا نشده است که بنظور ورقه سفید بلاسم میدهند و هیچ ممنوم نیست که آبی است یا سفید .

رئیس - تفاوت نمیکنند حق دارند که رای ندهند بهر طوری که میخواهند بدهند بدهند چیز دیگری در دستور نداریم اگر مخالفتی نباشد جلسه را ختم می‌کنیم و برای جلسه آتیه هم چیزی نداریم جز دو قانون یکی قانون شرکها و یکی قانون یستی آنها هم هنوز ناتمام است و از کمیسیون برگشته است فقط چیزیکه میتوانیم جزء دستور بگذاریم دو فقره راپورت کمیسیون بودجه است که راجع بخرج است چون چیز دیگری نداریم مجبور هستیم که همین دو

فقره و راجو دستور بکنیم یکی راجع به ترجمه نظام و دیگری راجع بپروژه مرحوم آقا سیدریحان الله.

آقا میرزا ابراهیم خان - بنده باین دستر یعنی باشکلی این مجلس باین دستور مخالف بنده این هیئت راهبست تقبیله میدانم نه اینکه برای تصویب و قطع حقوق به نشینند و برخیزند ما لویج قانونی داریم که در کمیسیونها مانده است باید تقاضا کنیم از کمیسیونهای محترم که در این چند روزه در این اوقاتیکه ایام متبرکه نیست بشینند و لویجی را که دارند بگذرانند و راپورت بدهند که جزء دستور شود بلکه انشاءالله مجلس از بیست و چهاره آنطوریکه وضع شده است مشغول کار شده باشد و نباید که مجلس مامجلس قطع و فصل و حذف و تصویب پنج تومان و ده تومان حقوق باشد.

ناصر الاسلام - راپورت کمیسیون بودجه راجع به متع الاخان مجاهد در چند جلسه قبل جزو دستور شده بود و بلا تکلیف ماند و اینکه آقایان نمایندگان میفرمایند که وظیفه ما قانون گذاری است این محل انکار نیست اما منافات ندارد پیشنهادهایی که از طرف وزراء راجع به اشخاص میشود که در راه آزادی زحمت کشیده اند و جان داده اند ضرری ندارد که جزء دستور بشود و تصویب بشود این هیچ منافاتی ندارد که مجلس هم بوظیفه خودش عمل بکند و قانون بگذارد و این راپورت راجع به فتح الله خان مجاهد چند دفعه جزء دستور بوده است و بلا تکلیف مانده است بنده خبر دارم که در همین طهران فداکاری کرد و شهید شد و بکنایه از او که تحصیل میکند و معاش او کفاف نمیدهد برای تحصیل او اگر جزء دستور بشود و تصویب بشود خیلی بوقع است و یکی هم راجع بپروژه مرحوم وکیل التجار است نه اینکه نقطه نظر من اینست که مرحوم وکیل التجار یک وکیل بوده است که بوظایف و کالت خودش بالتمام رفتار کرده است از اینراه نیست بلکه اولادی دارد که تحصیل مقدماتش را بصیحا کرده است امروز شکلی است که اگر مدد معاش باو نرسد بواسطه نداشتن معاش دور نیست که نتواند تحصیل بکند چون می بینیم که آقایان نمایندگان بجهت معارف و ترتیب تحصیل خیلی تشویق بکنند و هر لایحه که می آید مجلس بدون چون و چرا تصویب میکنند باینست باشخصیکه جهاتش معین است هم تصویب بکنند اگر بکنند او را هم یعنی راپورت کمیسیون بودجه راهم جزء دستور بگذارند که تکلیف معلوم شود.

رئیس - راپورت کمیسیون بودجه فعلا قریب ۱۵ عدد است اگر بنا شود که هر کدام از آقایان بخواهند که یکی از آنها را جزء دستور بگذاریم باید تمام مجلس باید عرض بکنیم که مجلس شورای ملی یک مملکتی و قش را صرف این نمیکند که برای یکی پنج تومان تصویب یا حذف بکنند یک قانون مهمی را بگذاریم آنوقت در آخر جلسه هم یک پنج تومانی برقرار کنیم و بماند که در اینباب کافی باشد (گفتند کافی است) آقای دکتر حاج رضاخان هم از کمیسیون انتخابات استعفا داده اند در جلسه آتی که شب گذشته خواهد بود بکنند بجای ایشان انتخاب خواهد شد (مجلس چهار ساعت و ربع از شب گذشته ختم شد)

جلسه ۲۸۳
صورت مشروح شب یکشنبه ۱۶ شهر رمضان المبارک ۱۳۲۶

مجلس سه ساعت و ربع از شب گذشته در ریاست آقا میرزا مرتضی قلیخان نائب رئیس افتتاح گردید.

صورت مجلس شب جمعه ۱۴ قرائت شد غائبین جلسه قبل بدون اجازه آقا سید محمد باقر ادیب - نیر السلطان - حاج امام جمعه - آقا میرزا یونس غائبین با اجازه آقا سید محمد رضا مساوات حاج آقا دهخدا - آقا میرزا رضای مستوفی - اعتصام الملك آقا میرزا احمد قزوینی - مریش لواء الدوله آقا یانیکه در وقت مقرر حاضر نشده اند حاج سید نصرالله یکساعت و ۲۰ دقیقه دکتر امیر خان ۵۰ دقیقه آقا میرزا ابراهیم ۴۰ دقیقه اختصار لواء عظیمین آقا سید محمد رضای همدانی ۳۵ دقیقه آقا میرزا علی اصفهانی نیم ساعت.

نایب رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد دستور امشب یکی راپورت کمیسیون بودجه راجع به ترجمه نظام که از وزارت معارف شرحی نوشته شده است در کمیسیون مذاکره شده قبول نشده است قرائت میشود عین راپورت کمیسیون بودجه به عبارت ذیل قرائت شد) لایحه وزارت معارف راجع به میرزا سید حدیث خان مترجم نظام در کمیسیون بودجه مطرح گردید و وزارت معارف اظهار داشته اند که چندین مرتبه در خصوص مترجم نظام نسبت به تعصباتی که نموده پیشنهاد به مجلس شورای ملی شده و بالاخره میخواستند اند جزء سی نفر شاگرد معزی الیه را گسیل دارند چون مخارج در آمریکا اضافه از مبلغ مصوبه مجلس بوده من مشاوران نیز از سایر محصلین زیاد است وزارت معارف پیشنهاد نموده بودند مبلغ ششصد و پنجاه تومان برای مخارج سه ساله مترجم نظام و مبلغ یکصد و پنجاه تومان برای معارف ذهاب تا آمریکا به معزی الیه داده شود پس از مذاکرات کمیسیون بودجه اضافه بر مبلغ مصوبه مجلس در خصوص اعزاء سی نفر شاگرد تصویب نموده و این پیشنهاد وزارت معارف را رد مینمایند.

شیبانی - اگر چه بنده در کمیسیون بودجه هستم و آنجا هم رأی نداده بواسطه اینکه اشخاصیکه بکفندی زحمت کشیده اند و تحصیل کرده اند باین خودشان داوطلبانه حاضر شده اند که تحصیلات خودشان را تکمیل بکنند و بیاین خدمت کنند باین آب و خاک نباید اینها را رد کرد و از کار باز داشت اعتقاد من نیست که آقای معاون توضیحات بدهند در صورتیکه لازم بدانند گمان میکنم آقایان هم رأی بدهند که یک چنین شخص که تحصیلات کرده و زحمت کشیده بود دو سه سال تحصیلات خودش را تکمیل کند و بر گردد خیلی خوب خواهد بود.

معاون وزارت معارف - همینطوریکه مقدمه مختصری در لایحه عرض شده بود مترجم نظام خیلی پیش رسی در یکسال و نیم بلکه دو سال پیش از اوایل مشروطه دویم باو وعده شده بود که او را بفرستند بفرنگستان یعنی بآمریک که خودش را خیلی میل داشتند آنجا بروند ولی همینطور اینکار

فائده تا از مجلس شورای ملی تصویب شد که سی نفر شاگرد بروند بفرنگستان برای تحصیل در آن موقع او هم داوطلب شد و تصور کرد که جزو این سی نفر شاگرد خواهد شد ولی چون هم از حیث سن باید مقتضی باشد و هم بیایست امتحانی بدهند ایشان هم سنشان یک قدری مقتضی نبود و هم برای امتحان حاضر شدند باین ملاحظه جزء این سی نفر ممکن نشد او را محسوب بدارند ولی بلاحظه این که از پیش باو وعده داده شده بود و خیلی هم معطل شده بود و واقعا برفتن خیلی مایل است و با آن استعدادی که دارد شاید بعد از دو سال بکنفر کار کن خوبی از برای مملکت تهیه شده باشد و محروم نشده باشد این بود که در تانی این مسئله پیشنهاد شد که اگر تصویب کنند بطور فوق العاده علاوه بر آن سی نفر بروند و مخارج او هم بطوری که برای آن سی نفر تصویب شده است بالنسبه بیشتر نوشته شده و تقریبا این مبلغ همان قدری است که میتواند یک نفر در آمریکا تحصیل بکند باز هم بنده عرض میکنم که در او استعداد فوق العاده است و حدود جهتی دارد برای تحصیل اگر تصویب کنند ممکن است که تا دو سه سال دیگر بیاید مصدر خدمتی بشود چون راجع به تحصیل است و تهیه یک نفر آدم برای کار میشود اگر آقایان نمایندگان تصویب بفرمایند که او هم بروند بآمریک و اضافه شود بر سی نفر و سی و یک نفر بشود عیبی نخواهد داشت در حال این یک مبلغی است که کم نشده است بعد از دو سه سال در مقابل این مبلغ شاید بر گردد و خدماتی بکند و یک نفر کار کنی اینجا از برای مملکت حاضر شود در هر حال وزارت معارف ضرری نمی بیند که این مبلغ برای او تصویب شود و بروند تحصیل کند.

نایب رئیس - دیگر مخالفی نیست (اظهاری نشد)

نایب رئیس - چون کمیسیون بودجه راپورت وزارت معارف را رد کرده است حالارای میگیریم راپورت کمیسیون بودجه آقایانی که تصویب میکنند.

حاج عز الملك - باید بلائحه وزیر رأی گرفت.

نایب رئیس - تأمل بفرمایند وزارت معارف (۲۵۰) تومان سالانه تصویب کرده است با صدور پنجاه تومان برای مخارج رفتن حالا باید رأی گرفت راپورت کمیسیون بودجه که رد کرده است آقایانی که تصویب میکنند راپورت را یعنی رد میکنند این مبلغ را و رفته بکند میدهند و آقایانی که راپورت کمیسیون بودجه مخالفند و این مبلغ را تصویب میکنند و رفته سفید خواهند داد.

حاج سید ابراهیم - بنده گمان میکنم که در همان لایحه وزارت معارف باید رأی گرفته شود بجهت اینکه راپورت کمیسیون بودجه در همه جا فرعی بر تصویب وزارت مالیه است و چون وزارت مالیه علاوه بر سی نفر تصویب نکرده بود کمیسیون بودجه تصویب نکرد پس حالا خوب است راپورت وزارت معارف را گرفته شود که تکلیف معلوم شود.

محمد هاشم میرزا - خوب است بفرمایند

صفحه ۷۰۷

که این چند ساله است سه ساله است چهار ساله است وزارت معارف بطور خواسته است که باین ترتیب باشد و چرا برای امتحان حاضر نشد یا اینکه بامتحان حاضرش نکردند و نخواستند حاضرش کنند خوب است اینها را توضیح بدهند آن وقت رأی بگیرند

معاون وزارت معارف - مدت سه ساله خواهد بود و جزء سی نفر هم نخواهد بود بجهت اینکه آنها همین شده اند این علیجه است بطور فوق العاده که اگر مجلس تصویب میکند اجازه بدهند بروند برای تحصیل و اینکه امتحان نداده است برای این بود که بکفندی دیر شده بود اول و بجای اینکه بهر حال جزء آن سی نفر محسوب میشود و بعد چونکه دید علاجی نیست غیر از این که امتحان بدهد چون قدری دیر شده بود نتوانست خود را حاضر کند و موفق نشد برای امتحان علی ای حال این علاوه بر سی نفر خواهد بود.

ذکاء الملك - بنده میخواستم مخبر توضیحی از بابت این راپورتی که اینجا است بدهم که نوشته است کمیسیون بودجه اضافه بر مبلغ مصوبه مجلس در خصوص اعزام سی نفر شاگرد تصویب نکرده است آیا بطور کلی رد کرده است که هیچ داده نشود یا اینکه مطابق آنچه سابقا تصویب کرده اند بدهند خوب است توضیح بدهم که معلوم شود.

حاج عز الممالک - عقیده اکثریت کمیسیون بودجه این بود که همین طور که سابق تصویب شده بود و رأی دادند همان طور باشد و همان سی نفر را که تصویب کرده اند بفرستند چون وزارت مالیه هم همان سی نفر را تصویب کرده است و این اضافه بر آن سی نفر است از این جهت کمیسیون تقاضای وزارت معارف را رد کرده است

دکتر علیخان - اینجا چون مکرر در خصوص آن سی نفر شاگرد مذاکره میشود لازم است بنده بعضی عرایض بکنم و اینکه کمیسیونی معین شد برای اینکه شرایط آن سی نفر را معین کنند از حیث سن و امتحانات همچو تصور میکرد کمیسیون که آنچه رأی داد قضی خواهد بود و آن شرایطی که قرار داده است از آن سه شرایط تخطی نخواهد شد بعد شنیده شد که یک بیست و دو نفری امتحان داده اند و سنشان هم مقتضی بود و کمیسیون متعنه آنها را قبول کرده اند و خوب هم بودند و قرار شد که غیر از آن ها کسی فرستاده نشود ولی حالا معلوم میشود که بعضی دیگر را هم قبول کرده اند و آن شرایطی که قرار داده بودند هم تصویب کنند که امتحان نشود و قبول میفرمایند این یک نفر را هم بفرستند و الا اگر نمیخواهند استثناء بشود اولاً مقرر دارند که آن اشخاص دیگر که آن شرایط معینه را فاقد هستند فرستاده نشوند و بعد این شخص را هم چون خیلی اصرار دارد و گویا آن قدر هم از تحصیل باقی نمانده باشد یکی دو سال بیشتر کار ندارد ضرری ندارد که باو هم مساعدتی بکنند شاید بعدها بپرد دولت بخورد

معاون وزارت معارف - چون آقای دکتر علی خان شرحی فرمودند لازم شد توضیحا جسارت کنم عرض میکنم که فوق العاده استثناء نشده است این چند نفری که داوطلب بودند در خصوص

روزنامه رسی کشور شاهنشاهی ایران

آنها مراعات نشده و در واقع زد شده است در صورتیکه نمی بایست آن شرایط رد شود و استثناء شود در صورتیکه استثناء شده است بنده نمی فهمم که چرا یک نفر را برای اینکه سنش زیاد است یا امتحان نداده است رد میکنند اگر استثناء شده است در حق او هم عقیده بنده اینست که استثناء بشود در صورتیکه صحیح این بود که غیر از آن اشخاصی را که کمیسیون تصویب کرده است یعنی هم امتحان داده اند و الا اگر بنا شد استثناء بشود و آقایان نمایندگان بودند و بیایست امتحان بدهند و قبول بشوند همه داخل امتحان شدند کمیسیونی که برای امتحان معین شده بود آنها را امتحان کرد و قبول کرد و بکنفر از آنها که حبیب الله خان پسر شهاب الممالک باشد امتحان داده بود و نمره اول شده بود یعنی از همه بهتر امتحان داده بود پس از ختم امتحانات که قبول شد و بنا شد آن عده آخری را که بیایست فرستاده شوند معین کنند او چون سنش بیش از بیست سال شده بود و بصورت اینکه پدرش متول است و شاید بتواند بمخارج خودش او را بفرستد باین جهت او را رد کردند چون این ترتیب واقع شد او بصورت اینکه شاید ضمنی در حق او شده باشد و قبل از اینکه او را امتحان کرده باشند بایستی رد کرده باشند حالا که امتحان داده ام و دارای نمره اول هم شده ام بر کشتن رد شدن من ظلم است خیلی اصرار داشت بلکه طوری بشود بروند لکن وزارت معارف به ملاحظه اینکه از حیث سن و شاید از حیث نول استثنائی واقع بشود بهیچوجه اعتنائی باین اظهارات نکرد و رد کرد و چون او از این عده خارج شد ضمیمتا بکنفر دیگر بجای او معین شد و البته معلوم است که یک زحمت خیلی بزرگی برای او حاصل میشود

دکتر: چنین موافقی قبول نشود باین جهت بحضور والا حضرت اقدس نایب السلطنه و هیئت وزراء متوسل شد و وزراء چون از کار او مسبوق شدند که تحصیل کرده است تصویب کردند که چون تحصیلاتش را کرده است در این موقع این سختی باو نشود برای این که دو سال از موقع سنش گذشته است و او هم جزء این هیئتی که فرستاده میشود بروند وزارت معارف هم بر حسب تصویب والا حضرت اقدس و هیئت وزراء او را قبول کرد و این اختلاف جزئی با استثنای مختصر را وزارت معارف کرده است ولی هنوز هم چیزی واقع نشده است و آنها نرفته اند و اگر هم تصویب نکنند باز هم ممکن است این استثناء جزئی واقع نشود و وزارت معارف بهیچوجه اصراری ندارد و لکن وزارت معارف چنین تصور کرد که در این موقع رأی وزراء را قبول کند

نایب رئیس - گویا مذاکرات کافی باشد (بعضی اظهار کردند رأی بگیرند)

حاج آقا - ببینید وزیر رأی بگیرند

نایب رئیس - باید ببینید وزیر رأی بگیریم ماده پیشنهاد وزیر خوانده میشود و رأی گرفته میشود.

(مجدداً ماده اول و دوم از لایحه وزیر خوانده شد - اظهار شد توضیح بدهم که بجهت قسم رأی گرفته میشود)

نایب رئیس - توضیح داده شد عرض میکنم

۳۱ اردیبهشت ۱۳۲۶

این يك نفر راعلاوه بر آن سی نفر وزارت معارف پیشنهاد کرده است که اعزام شود بآمریک حالا رأی میگیریم ببینید وزیر هر کس تصدیق میکند و تصویب میکند لایحه و وزیر را و رفته سفید بیندازد و هر کس رد میکند و رفته سفید بیندازد

دکتر سید الاطباء - بنده در رأی عرض دارم مطابق نظامنامه باید در راپورت کمیسیون رأی گرفت.

نایب رئیس - کمیسیون رد کرده است برد نمیشود رأی گرفت

محمد هاشم میرزا - عرض میکنم مکرر بر مکرر ملاحظه فرموده اید که خیلی از راپورتها را کمیسیون رد کرده است مثل مرخصی خواستن بعضی نمایندگان و غیره و رأی بهمان راپورت کمیسیون تصویب شد که پذیرفته نمیشود اگر راپورت کمیسیون تصویب نشد که پذیرفته میشود و این خیلی اتفاق افتاده است یکی دو تا نیست بطور میشود امشب برای یک ممشه بر خلاف ترتیب سابق اتفاق بیفتد

حاج عز الممالک - این یک مسئله مهمی نیست اشخاصیکه عقیده دارند که این آدم بروند باین مسئله رأی خواهند داد آنها را که عقیده ندارند رأی نخواهند داد این فرق نمیکند چه راپورت کمیسیون چه بلائحه وزیر رأی گرفته شود بالاخره مقصود حاصل میشود

نایب رئیس - خوب راپورت کمیسیون بودجه رأی میگیریم کرد کرده است پیشنهاد وزارت معارف را هر کس رد میکند فرستادن او را موافق است باریورت کمیسیون و رفته سفید خواهد داد و هر کس تصویب میکند فرستادن او را و رفته سفید خواهد داد

دکتر سید الاطباء - در صورتیکه بخواهیم رأی بگیریم راپورت کمیسیون باید در صورت موافقت باریورت کمیسیون که عدم تصویب فرستادن آن یک نفر باشد و رفته سفید داد و در صورت مخالفت باریورت کمیسیون و رفته آبی

نایب رئیس - خوب راپورت کمیسیون بودجه رأی میگیریم که رد کرده است پیشنهاد وزیر را هر یک از آقایان که موافقت باریورت کمیسیون و رفته سفید خواهند داد هر یک از آقایان که مخالفند و رفته سفید خواهند داد (در این موقع شروع باختر رأی گردید و آقای حاج میرزا رضا خان اولاد رأی را بقرار ذیل احصاء نمودند و رفته سفید ۱۲ و رفته آبی ۲۴)

نایب رئیس - بلا تکلیف ماند

ارباب کیخسرو - بنده در جلسه قبل عرض کردم حالا هم جدا عرض میکنم این ترتیبیکه آقایان پیش گرفته اند مخالف نظامنامه داخلی است ماده ۸۸ نظامنامه را میخوانم که بعصا موافق آن عمل بشود.

ترتیب گرفتن رأی علنی با اوراق از این قرار است هر نماینده دارای ۲ ورقه مختلفه است و اسم آن نماینده در روی آن ها چاپ شده است ورقه سفید علامت قبول و ورقه آبی علامت رد است در اینجا هیچ نوشته است که هر وکیل روی کاغذ بنویسد بنده آن شخص منشی که می شمارد باید بداند چند ورقه سفید است چند ورقه آبی است این

اسم نوشتن روی ورقه و آنکهی این ترتیبیکه پیش آمده است بلا اسم هیچ معنی ندارد اداره مباشرت برای همه تهیه ورقه چاپی دیده است استعنا دارم اعلان بشود که آقایان و کلام هر کدام ورقه خودشان را بیاورند و در موقع رأی دادن با ورقه خودشان رأی بدهند و قفسه بفرمایند بعد از این هر کس روی کاغذ بنویسد قبول نشود که همه تیز بنهد کدام ورقه آبی است و کدام ورقه سفید است و اینطور خوب نیست .

نایب رئیس - بله ورقه چاپی دادن صحیح است لکن امتناع کردن از برای همه ممکن است **وزیر امور خارجه** - هیئت وزراء تقاضا میکنند که فردا شب برای اجازه لوله نفت بکمیانی نوبل جلسه فوق العاده تشکیل بشود چون در این ایالی متیر که مجلس نیست مسئله هم اهمیت دارد و فوری است باین جهت تقاضا میکنند که فردا شب بطور فوق العاده مجلس تشکیل شود.

نایب رئیس - مخالفی نیست در این باب (اظهاری نشد) (رایورت کمیسیون بودجه راجع بوررته مرحوم آقا سید ریحان الله بعبارت ذیل قرائت شد) لایحه وزارت مالیه راجع بوررت مرحوم حجة الاسلام آقا سید ریحان الله مجتهد طاب نراه در کمیسیون بودجه مطرح گردید وزارت مالیه پیشنهاد نموده اند نظر بخدمات مرحوم آقا سید ریحان الله طاب نراه که در راه آزادی مشروطیت نموده ماهیانه مبلغ دوپست تومان در باره آقای آقا سید محمد و آقای آقا سید موسی آقا زادگان آن مرحوم برقرار شود پس از مذاکرات لازمه چون رعایت حال بازماندگان مرحوم آقا سید ریحان الله از لوازم است کمیسیون بودجه با اکثریت آراء مطابق ماده ذیل ماهی ۱۰۰ تومان در باره وراثت آن مرحوم رأی داده پیشنهاد مجلس شورای ملی مینماید .

ماده واحده - مبلغ یکصد تومان ماهیانه در حق وراثت قانونی مرحوم حجة الاسلام آقا سید ریحان الله برقرار شود .

حاج سید ابراهیم - در اینجا اولایاید دانست که این ربطی بقانون وظایف ندارد و حقوق تابعه نبوده که راجع بقانون وظایف باشد در اینصورت لازم است که یا پانزده سال یا مادام الحیوة قید بکنند و الا نظیر این تا بحال بمجلس شورای ملی نیامده است که يك تصویبی بکنند نه مادام الحیوة قید شده باشد و نه پانزده سال .

نایب رئیس - در باب مدت در کمیسیون مذاکره نشده است ؟

حاج عز الممالک مخیر - این مسئله راجع برای مجلس است سابقه اش هم معلوم است ولی آقای حاج سید ابراهیم که مخالف نبودند اگر مخالفی باشد بنده توضیح میدهم و پیشنهادم کرده ام بفرمائید خواننده شود .

محمد هاشم میرزا - در کمیسیون فقط مذاکره ماهی صد تومان شده است و عنوان اینکه پانزده سال یا مادام الحیوة باشد کمیسیون مذاکره نکرده اگر باید کمیسیون تشخیص بدهد باید بر گردد بکمیسیون و اگر مجلس تصویب میکند که هیچ

نایب رئیس - دو مرتبه ماده خوانده می شود با پیشنهاد آقای عز الممالک .
ماده واحده - مبلغ یکصد تومان ماهیانه در حق وراثت قانونی مرحوم حجة الاسلام آقا سید ریحان الله مادام الحیوة برقرار میشود .

رئیس - رأی میگیریم بماده کمیسیون با آن پیشنهاد کسانی که موافقت ورقه سفید خواهند داد (اوراق رأی اخذ و آقای حاج میرزا رضا خسان بقرار ذیل شماره نمود) ورقه سفید (۳۶) ورقه آبی (۲) .

نایب رئیس - با اکثریت ۳۶ رأی از (۶۶) نفر نمایندگان حاضر تصویب شد .

حاج سید ابراهیم - چون ورثه مادام الحیوة معنی ندارد خوب بود معین شود بعد رأی گرفته شود .

نایب رئیس - بعد از رأی گرفتن دیگر مذاکره نمیشود .

حاج عز الممالک - هر ورثه مادام الحیوة دارای حقوق خواهد بود ورثه غلط است و بموجب قانون وظایف بین آنها تقسیم میشود .

نایب رئیس - چون در دستور چیزی نیست چند فقره رایورت کمیسیون بودجه است آقایان همراهی دارند مذاکره بشود یا خیر .

عز الممالک - خیر نتیجه هم ندارد .
نایب رئیس - آقا شیخ غلامحسین سئوالی از وزارت معارف داشتید .

آقا شیخ غلامحسین - مجلس شورای ملی حاضر شده که یکمده که شاگردانی که تحصیل کرده اند بفرستند بارویا برای اتمام تحصیلاتشان و يك شرایطی برای این در مجلس شوری گذشت یکی از مواد آن قانون که تقریباً با اتفاق گذشت این بود که این شاگردان انتخاب بشوند از میان شاگردانی که از فقراء هستند برای اینکه اغنیاء خودشان میتوانند با پول خودشان بروند بفرنگستان و تحصیل نمایند حالا اغنیاء را داخل آنها کرده اند این شاگردانی که میفرستند بخارج و بنده اعتقاد نمیکنم که اینطور باشد این شرطی را که از مجلس گذشته است مهمل کرده اند چند نفر از شاگردانی که فقیر بوده اند و تحصیلاتشان خوب بوده در صورتی که شاگردهای فقیر بودند وعده امتحان شان هم خوب بوده است آنها را خارج کرده اند از اهداد این محصلین و چند نفر اشخاص که متمول بودند و از سرمایه پدرشان میتوانند بروند بفرنگستان داخل کرده اند و اتفاقاً در ضمن مذاکراتی که راجع بترجم نظام بود آقای خان رئیس معاون وزارت معارف تصدیق کردند بکنفران که دو شرط ندارد یکی این که سنش زیاد بوده است و یکی هم پدرش ثروت دارد و خودش میتواند برود برای تحصیل داخل کرده اند .

معاون وزارت معارف - عرض میشود که بنده تعجب میکنم که يك ساعت از این سئوال و جواب پیش نگذشته است و سئوالی که آقا شیخ غلامحسین فرمودند خیلی تفاوت دارد با آن چیزی که اینجا گفته شد وزارت معارف خودش این شرط را پیشنهاد کرد و گمان میکنم هیچ استثنائی هم در اینخصوص

نشده است يك هیئتی که مرکب از ده پانزده نفر اشخاص که اغلب آقایان خودشان کمال ارتباط را دارند و خودشان معین کردند و کمال دقت را کرده اند این بیست نفر سن نفر را تصویب کرده اند و در مابقی دیگر هم هیچ مورد تردیدی نیست فقط موضوع یک نفر است و بنده هم تصدیق نکردم که متمول است یا متمول نیست بعضی میگویند پدرش تمول دارد و بعضی میگویند ندارد و سایرین را هم همه آقایان ارتباط دارند و کمال دقت را کرده اند و هیچ نوع تردیدی در آن اشخاصی که انتخاب شده اند ندارند و اشخاصیکه اینجا حاضرند بنده اطلاع دارم و گمان میکنم سایر آقایان هم اشخاص داشته باشند و همه از اشخاص هستند که خودشان قوه رفتن بفرنگ را ندارند و فقط مورد ایراد همین یک نفر است که تفصیلش آن بوده است که عرض کرده ام باز چیزی دیگری نمیتوانم عرض بکنم ولی حالا هم اگر مجلس تصویب نکند بنده شخصاً اصراری ندارم چون هیئت وزراء تصویب کردند که باشد بنده گفتنم باشد و در صورتیکه مجلس رد بکند بنده شخصاً هیچ اصراری ندارم و بسته برای مجلس است این هم منصرف بهمین یک نفر است و دویم وسیعی ندارد .

آقا شیخ غلامحسین - وزارت علوم مکلف است که آن قانونی که از مجلس گذشته است محترم بشمارد و موافق آن عمل کند آن کسی را که هیئت وزراء عظام پیشنهاد کرده اند يك شخصی است یا چند شخص است نمیدانم باید وزارت علوم تحقیق بکند اگر برخلاف آن قانونی که از مجلس گذشته او بکند و عمل نکند حالا اگر هیئت وزراء میخواهند يك نفری را بطور دیگر بفرستند آن يك مسئله دیگری است آن را پیشنهاد بکنند والا اینکه هیئت وزراء بخواهند باعث این نمیشود که آن قانون را نقض کنیم این نمیشود بکنفر فقیر که موافق آن قانون آمده است امتحان داده است بایستی همان کسی را که موافق آن قانون بوده و سنش هم کم بوده و تحصیلاتش هم خوب بوده باید او را بفرستند جز آن سی نفر آن وقت اگر هیئت وزراء یک نفر دیگری را بخواهند بفرستند باید پیشنهاد کنند شاید مجلس هم مخالفت نداشته باشد و بپذیرد .

نایب رئیس - آقای ادیب التجار فرمایشی دارید ؟

ادیب التجار - مدتی است قریب شانزده هفده ماه است بنده يك طرح قانونی بجهت منحصراً تقدیم مجلس شورای ملی کردم با مضای چند نفر از نمایندگان محترم چند دفعه آمده است بمجلس هر دفعه که آمده است بعد از چند وقت در این اواخر باز بکمیسیون داخله برگشت جلسه گذشته بعضی نمایندگان محترم و آقای رئیس اظهار فرمودند که در دستور مطلب مهمی نداریم بنده میخواستم عرض کنم چند مرتبه مذاکره کرده ام و بر رئیس کمیسیون گفته ام که این قانون مفید بحال عموم ملت است مخصوصاً فقراي مملکت این قانون را زودتر در این دفعه سیم و چهارم برگردانند بمجلس و آقایان نمایندگان هم از آن جانی که خیلی آسودگی ملت و فقراء را میخواهند و سه چهار سال است در طهران مبتلا هستیم بکمی و گرانی نان و سبب معاش خواهش

میکنیم از آقای نایب رئیس که بر رئیس کمیسیون داخله اخطار کنند که زودتر این قانون بیاید بمجلس و تصویب شود که يك سدی بشود بجهت محکومین بی انصاف این مملکت بلکه در سر خرمن فقراء گندم خرواری بیست تومان نخرند حالا که گندم خرواری هجده تومان و بیست تومان فروش میبرد در آخر سال بحال فقراء بلکه اغنیاء چه خواهد گذشت چون این قانون هم بحال اغنیاء مفید است هم بحال فقراء و کسانی که برضد این هستند اشتباه کرده اند بنده خواهش میکنم چون در دستور هم فرمودند چیزی نیست هیچ چیز بهتر از قانون منع احتکار بجهت صلاح اهل مملکت برای دستور نیست و کسانی که برضد این هستند اشتباه دارند این قانون هم برای فقراء خوب است هم برای اغنیاء امیدوارم آقای نایب رئیس هم امشب اخطار بر رئیس کمیسیون داخله بکنند که زودتر این قانون بمجلس بیاید

نایب رئیس - در این باب خواهش می شود که رئیس کمیسیون داخله زودتر رایورت به مجلس بدهند جلسه آینه فردا شب است و دستور هم همان لوله کشی کمیانی بوئل است . (مجلس چهار ساعت از شب گذشته ختم شد)

جلسه ۲۹۴
صورت مشروح شب دوشنبه ۱۷ شهر رمضان المبارک ۱۳۲۶

مجلس سه ساعت و نیم از شب گذشته در تحت ریاست آقای مومن الملک افتتاح گردید صورت مجلس شب یکشنبه ۱۶ قرائت گردید .

غائبین جلسه قبل - دهخدا - آقا سید محمد باقر ادیب بدون اجازه حاج امام جمعه - بهجت - آقا میرزا ابراهیم خان - آقا سید محمد رضا مساوات - دکتر امیر خان - آقا میرزا احمدخان با اجازه حاج سید نصرالله - تربیت آقا میرزا رضا خان مستوفی - هر يك ۴۰ دقیقه دکتر اسمعیل خان ۵۰ دقیقه لسان الحکماء - آقا میرزا محمد نجابت - نیر السلطان - وکیل الرعایا هر يك ۳۵ دقیقه متین السلطنه - حنیاطبائی حاج مصطفی الممالک هر يك نیم ساعت از حضور در وقت مقرر تاخیر نمودند

دکتر علیخان - آنچه راجع بترجم نظام نوشته شده است که بنده عرض کرده ام مطابق واقع نیست بنده عرض کردم که آنچه در خصوص شاگردانی که باید بارویا بروند در کمیسیون قرار شده بود این بود که استثنائی نشود و بعد شنیده شد که مورد استثنایا کرده است اگر اینطور است و آقایان حرفی ندارند آن استثنایا تصویب می کنند خوب است در حق مترجم نظام هم این استثناء شود و او هم پرودولی بنده خودم تصدیق نداشتم که استثنائی بشود

رئیس - همینطور اصلاح می شود دیگر مخالفی نیست ؟

حاج سید ابراهیم - دیش آقای وزیر فرمودند در باب امتیاز لوله کشی (اجازه نامه) فرمودند و اینکه اینجا لفظ امتیاز نوشته شده است صحیح نیست .
رئیس - صورت مجلس تصویب شد پیشنهادی

شده است از طرف وزارت خارجه راجع بلوله کشی از انزلی بر شتم بکمیسیون خارجه و هم بکمیسیون فوائد عامه رفته است و رایورتی داده شده است که طبع و توزیع شده ولی چون رایورتی که از کمیسیون فوائد عامه داده شده است ماده بندش بطور صحیح نشده آقای متین السلطنه که مخیر کمیسیون خارجه هستند آن لایحه را ماده بندش صحیح کرده اند و آقای وزیر امور خارجه هم گویا آنرا قبول کرده اند حالا هر دو این رایورتها قرائت میشود و بمدر طور صلاح میدانند رأی گرفته میشود .

وزیر امور خارجه - این مسئله بلا حظه اینکه اهمیت دارد بنده تقاضا میکنم فوریت او را که در همین جلسه بقوریت بگذرد .

رئیس - پس باید بقوریت آن رأی بگیریم در اینباب مخالفی هست ؟

سلیمان میرزا - بنده مخالف هستم با فوریت این برای اینکه بعبارت اخیری در يك چیزی میشود بقوریت رأی داد که ممکن باشد بقوریت بگذرد ولی این يك مطلبی است اقتصادی و منافع تجار داخلی باید در آن ملاحظه بشود و باید خیلی بدقت غوررسی شود که بزودی منافع آنها از دست نرود و با يك شعور آنهام دورورتی که لایحه امروز به بعضیها رسید و بعضی دیگر دیش وقت سر رسیده است و بعضی هم هنوز نرسیده است گمان نمیکنم که بتوانیم بطور دقت مطالعات خودمان را بکنیم و در آن رأی بدهیم پس خوب است آقای وزیر امور خارجه قبول کنند که دوشور در این لایحه بشود تا اینکه بطور غور رسی و دقت تمام رأی بدهیم که بخوبی بگذرد .

وزیر امور خارجه - بنده بطوریکه عرض کردم بواسطه اهمیت فوق العاده فوریت این لایحه را تقاضا میکنم .

رئیس - پس رأی میگیریم در فوریت این لایحه آقایانیکه تصویب میکنند فوریت این لایحه را قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - با اکثریت (۳۵) رأی از ۶۵ نفر نمایندگان حاضر تصویب شد . حالا رأی می گیریم که امشب در اینخصوص مذاکره بکنیم یا خیر (اظهار شد که جزو دستور است) .

رئیس - خیلی خوب پس شروع میکنیم به مذاکرات مذاکره در کلیات است در کلیات این مخالفی هست ؟

حاج شیخعلی - بدیهی است که ترفی هر ملت بسته بتجارت و ازدیاد ثروت آن مملکت است و بهمین نظر است که بنده گوش خودم را باز کردم که هر پیشنهادی بشود گوش بدهم از هر کس میخواهد باشد ولو اینکه آن پیشنهاد از دولت یا کمیانی یا از هر يك از افسراد باشد آن وقت اگر منافع مملکت و نفع ملت را در آن لایحه دیدم که البته با کمال میل تصدیق خواهم کرد و اگر منافع آن را ندیدم بلکه ضرر او را دیدم با کمال استقامت رد خواهم کرد و آنچه بنده در این لایحه نظر کردم هیچ منفعتی در این لایحه ندیدم بواسطه اینکه اجازه داده میشود که لوله کشیده شود در طرف مدت (۱۵) سال يك کمیانی آن وقت در ازاء این

چه بدولت خواهد داد هیچ و بعد از (۱۵) سال چه خواهد شد جمیع اسباب خود را جمع خواهد کرد و خواهد برد پس از این راهم نفعی برای دولت نیست و هیچ فائده بجهت ما نخواهد داشت پس امتیازی که بکشور اقتصادی و تجارتي برای دولت داشته باشند نفعی هم بحال دولت نداشته باشد بنده متحیرم که چگونه میشود تصدیق کرد اما ضرر اقتصادی این است که آن وجهی را که باید بکاریه در این مملکت بدهند بجهت همین طول دورتسخ لوله کشیدن نمیدهند و همین خودش ضری خواهد بود برای مملکت اما ضرر تجارتي آنچه بنده نظر کردم در این لایحه تقریباً طوری خواهد شد که دیگر تجار داخله نتوانند حمل نفع کنند و منحصر خواهد شد حمل کردن نفت آنها بهمین لوله والبته بدیهی است يك کمیانی که نفت از خودش باشد و مری هم نفت از او میآید از خودش باشد اگر تجار داخلی بخواهند نفت را از همان مرجع بیاورند البته نفع او از همان کمیانی خواهد بود ولو اینکه انحصار ندارد ولی بالمال يك انحصار تجارتي با او خواهد شد مگر اینکه اقامی بشود که يك لوله دیگر در مقابل او کشیده شود و او را هم گمان ندارم که اقدام شود پس باین نظر که نفعی ندارد برای تجار داخله و بان نظر ضرر اقتصادی بنده نمیتوانم این لایحه را تصویب بکنم بلکه اگر يك من بکفران بدولت میدادند یا نفعی برای دولت منظور میشد میگویم چه ضرر دارد اما در صورتیکه هیچ نفعی برای دولت ندارد و ضرر تجارتي هم برای ما دارد چگونه میشود این لایحه را تصویب کرد بنده خواهش میکنم از آقای وزیر امور خارجه که بفرمایند نفعی که در این لایحه برای دولت منظور کرده اند چه بوده است والا قبل از آنکه نظر بنفع و ضرر او بشود بنده همراه بنیستم و تصویب نمیکنم .

حاج وکیل الرعایا - تجارت در جانی دارد موضوع این لایحه نفع است آن هم در ایران اینهم در يك قسمت شمالی عیاناً کم کم میرویم وارد موضوع میشود يك قسمت تجارت نفع راجع بدکاندار هاست که از دکان دار میخرند و بدوره میفرشند بانها هیچ ضرر وارد نمیشود يك قسمت هم این است که از کاروانسرا میخرند برای آنها هم ضرری ندارد یکی از قروین میآورند آن هم که ضرری ندارد اگر حالا بخواهیم در جانش را بالا ببریم اسباب تنزیع اوقات آقایان میشود ضرری را که اینجا تا به کمیکنم راجع میشود بهمین دوفرسخ راه که کرده حمل میشود و حالا میخواهند بالوله وارد بکنند به بنییم از این دوفرسخ راه منفعش برای مملکت باین لوله چیست و از اینجا بکشوری که باهالی مملکت میرسد چه چیز است و فتنیکه این نفت اززان تر تمام شد برای يك تاجر نه این است که تمام منفعت را خودش ببرد بجهت اینکه تاجر باید زحمت بکشد بزرگ کردن کار نه اینکه سعی کند برای بزرگ کردن نفع اینطور نیست منفعت هر چه کوچک هم باشد باز که روی هم جمع بشود میشود بکفران ولی يك قران اگر دو پنجاهی بگیرند میشود دهشاهی و همانجا خشک میشود مقصود از این تجارت بزرگ کردن تجارت است و بنده گمان میکنم برای این مملکت مایباید در های تجارت دنیا تمام باز شود و در اینجا

هم ربطی با امتیاز ندارد برای این که این امتیاز نیست اجازه است هر کس میتواند اینطور اجازه بگیرد مانع لغیر نیست و تا وقتی که این ملک دوش باز نشود بروی تمام دنیا و آنها کمک نکنند نمیتوانند کار بکنند مگر آن که خودتان را کنار بکشید و با یک ترتیب دیگری زندگی بکنید اگر بخواهیم تسدیق بکنیم که آن طور زندگی هم ممکن است بدیهی است که قبول نمیکند برای اینکه وقتی که دو قسم زندگی را میگذرانید پیش هم البته هر کدام بهتر است او قبول میشود پس اگر زندگی مشترک را میخواهید باید در تجارت این ملک بروی همه دنیا باز باشد که نفع ببریم و اینهم که اظهار مخالفت میشود شاید بواسطه یک سابقه بی است که پیش خودمان است از بعضی امتیازاتی که داده شده ولی همه چیز فرع شرایط است شرایط خوب عمل را خوب نگاه میدارد و بدینسان بعضی چیزها که شما را یک قدری رنجانیده است آن شرایطی بوده است که باید ملاحظه شود نشده است لیکن در این لایحه بقدری دقت شده است که بنده گمان میکردم منفعتی که اینکار برای آتی منسکت دارد بدون مذاکره این لایحه خواهد گذشت برای اینکه چیزی که بتوانیم احتمال ضرر بهمیم در این لایحه نیست بزرگترین منفعت همین است که مردم راضی میشوند یولشان را بیاورند خرج کنند که شما منفعتش را ببرید و اخیراً عرض میکنم ضرریکه از این تجارت بنیاد متوجه است بکس رعیت و افراد مردم خواهد رفت نه بکس بکفر تاجر و اگر باین اظهارات بنده قانع نشدند در وقتی که داخل مواد میشود حاضریم که توضیح از این بهتر بدیم که همه کس ملتفت شود

منتصر السلطان - همیشه در تجارت دولت و مملکت ایران تمام کرده ارض باز است و هر کس در مملکت ما میتواند بطور آزادی تجارت کند یعنی عقیده خود عرض میکنم و هیچوقت هم مخالف تجارت و شرکت و اجاره نامه که داده میشود بنیم ولی بشرطیکه مواد او صحیح باشد و من مخالفم با این لایحه بجهت اینکه مواد او را صحیح نمیدانم مثلا در ماه اول که ذکر میکنم که انبار ایران بعد از این فقط حق لوله کشیدن را خواهند داشت و در ماده دیگر ذکر میکنم و اتباع ایران نباید با تجارت خارجی شرکت داشته باشند بنا این مواد مخالفم دولت حق دارد که بهر کس حق آوردن نفت و لوله کشیدن را بدهد نه اینکه هر کس نفت میاورد نباید با اتباع خارجی شرکت داشته باشد این را هم که در ماده ۱۰ بود مخالف بودم و در ماده دیگر ذکر میکنم که کرایه نفت را هر ماه باید کارکناری معین کند از پیر بازار تار شت باید فهمید این کرایه چه کرایه است کرایه ایست که با مکاری حمل و نقل میگردند سابق بر این یا که از مجرای لوله میآید برشت که خیلی ارزان تر وارد میشود نسبت به آن خرجی که برای لوله کشی میکنند و نفعی که حمل میشود از این راه لوله و میآید چقدر کرایه خواهد برداشت نسبت به خرج لوله کشی البته آن یک ربع نفعی که تجارت داخله باید وارد کنند اگر با یک جزئی کرایه برای خودش از آن تر وارد شود و ارزان تر بفروشد باید تجارت داخله آن کرایه را بیزان مکاری بدهد و از راه مجری بیاورد این خیلی گران تر تمام میشود

اگر باری فرضاً پنجقران کرایه داده میشود برای تجارت داخله برای کمیانی شاید باری صد دینار تمام میشود و آن وقت او که باری پنجقران ارزان تر بفروشد تجار ایرانی که نمیتوانند اینکار را بکنند تمام آنها ورشکست میشوند و از میان میروند و در ماده دیگری میگوید که مواظبت این لوله نفت با اتباع داخله ایران است و کمیسیون نظارش فرق کرده با صاحبان اراضی قرار داده است بنده صاحبان اراضی را با اتباع داخله فرق نمیدهم ولی باید حقی معین شود برای آنها خدمت و زحمت بلاعوض که نباشد و اتباع داخله یا صاحبان اراضی کشیک این لوله را در این دو فرسخ بکشند که کسی نبرد خراب نشود بدون اجری برای اینکه یک تیکه زمین را اجاره داده است یکی هم در باب این نقش تجارتش را میدهند باین کمیانی که دو واقع انحصارش را باو میدهند اسمش هست که انحصار نیست بجهت اینکه با آن شروطی که بنده عرض کردم نوشته شده در باب اراضی و مستحقین و غیره بطوری است که اتباع داخله نمیتوانند این تجارت را بکنند یکی را میگویند شریک تبعه خارجی است نباید وارد کنند یکی را میگویند فلان عیب را پیدا کرده است بعلاوه شرط کرده اند که بگریزی را که آنها میخواهند بیاورند باید با کسری خودشان بیاورند و آن دهشته مرداب در آن محلی که معین کرده اند در اینجا بیاورند بنده این نمیشود باید ذکر شود که چند روز بگمرتیه یا که هر ۲۴ ساعت اختیار لوله را بدهند بنده بنده بنده و الا اینطور نمیشود که بگویند چهار یک نفت با تجارت است خودش یک (لاستیک) است که هر چه کشش بدهند کش بیاید و شما دیگر نمیتوانید حرف بزنید زیرا مشروط باین شرط کرده است که حاضر بکنند تمام چهار یک نفت را در کسری های خودشان و آنوقت آن نفت را بدهند بلوله کمیانی و پس از آن از انبار اداره کمیانی یا لوله خودشان ببرند باینبار های خودشان باید روز آنها معین باشد که در آن روز خودشان نفت خودشان را بیاورند داخل انبار های خودشان بکنند بنده این لایحه را بکنی مخالفم.

افتخار الواعظین - بنده لازم میدانم که اینجا یادآوری کنم آقایان را که نظریاتی را که کمیسیون فواید عامه داشته است و در آخر این لایحه یاد شده است گویا آقای منتصر السلطان مطالعه فرموده اند فرمودند که در اینجا قید شده است که این اجازه است دولت میدهم باین کمیانی و بعد میتوان این اجازه را بدهد با اتباع دولت ایران و بقیه اتباع دولت ایران این اجازه داده نخواهد شد و این در واقع شاید یک قدری انحصار داشته باشد خیر کمیسیون فواید عامه زیاد کرده است که هر کس میتواند این اجازه را از اولیای دولت علیه ایران بگیرد چه از اتباع دولت ایران و چه غیر میتواند بفاصله بکنند از همین لوله بشراکت با بالاخص خودشان از دولت اجازه بگیرند و لوله بکشند پس این نظر شده است و اما در باب آن ماده که فرمودند نوشته است که کمیانی در عرض هفته یک ربع از نفع تجارت داخله را در این لوله جریان خواهد داد مادامی که شرکت با خارج نداشته باشد به علت نوشتن این و قبول کردن کمیسیون این بوده است که

بر حسب تحقیقاتی که شده است تجارت نفت در وقت انقلابش وعده اش با اتباع خارجی است فقط بکنند یا دو نفر از اتباع ایران در از نفعی تجارت نفت دارند و برای اینکه تجارت آنها صدمه وارد نشود اینجا قرار دادند که در هفته اگر هشت هزار بشکه نفت کمیانی با این لوله برای خودش بانبار وارد میکنند دو هزار بشکه هم باید نفت تجارت داخله را وارد کند برای اینکه آنها بتوانند با کمیانی رقابت بکنند و اسباب اضلال تجارت آنها نشود اما از بابت کرایه که فرمودند نوشته است کارگذار خارجه قرار کرایه را میدهند عتس این است که اینجا دو کرایه است یکی این است که از دهنه پیره بازار یعنی از آخر مرداب آن بشکه را میآورند به پیره بازار بعد از پیره بازار آن بشکه با مال بطول یک فرسخ که چیزی میآورند تا رشت و آن یک فرسخ رودخانه هیچوقت در زمستان و تابستان کرایه اش تغییر پذیر نیست مگر در زمستانی که خیلی سخت بشود و آب رودخانه چون شیرین است بخر میکنند و کرایه گرانتر بشود اما آن کرایه یک فرسخی یا مال در زمستان و تابستان فرق میکند در زمستان کرایه با مال هفت هزار هشت هزار میشود ولی یک تومان بواسطه برف و یخ ولی در تابستان دوهزار است الی سه هزار از سه هزار متجاوز نمیشود برای اینکه کرایه در زمستان و تابستان بواسطه سهولت و صعوبت راه فرق میکند از اینجهت در اینجا قید شده است که هر ماه کارگذار بدهد باندازه که با مال باز خودشان را حمل میکنند همان کرایه را اشخاص که نفت خودشان را با لوله وارد میکنند بکمیانی میدهند و اما اینکه فرمودند این فقط نفعش منحصر بکمیانی خواهد بود و لایحه اینشکل نیست کمیانی اگر خواست این نفتی را که وارد میکنند کم وارد کند در مقابل مغارچی که کرده است فائده برایش ندارد ناچار است که زیاد وارد کند و هر مال التجاره که زیاد باشد قهراً از قیمت او میکاهد و از قیمت تنزل خواهد کرد یعنی بهمان اندازه که کمیانی از آن نفع خواهد برد بعلاوه خوبست آقایان ملتفت باشند نفتی که وارد رشت میشود در خود رشت مصرف نمیشود در گیلان برای قزوین طهران همدان کرمانشاهان خمه زنگان عراق و سایر شهرهای دیگر حمل میشود در تمام جاها در قیمت آنها فی الجمله تنزلی دست خواهد داد و او بجهت اتباع ایران خواهد رفت و بجهت بکفر تاجر خارجی نخواهد رفت.

سلیمان میرزا - البته آن چیزی که در مملکت بالاخره خواهیم داشت یک فلاحتی است و یک تجارتی و آنهم اگر جزء بجزء از دست بدهیم دیگر چیزی نخواهیم داشت پس منافع تجارت داخله را باید همیشه در نظر داشته باشیم و اگر هر دو فرسخ بدو فرسخ و هر قسمت بقسمت آن هارا از دست بدهیم چیزی نمیگردد که تجار ما بکلی بیکار خواهند ماند زیرا که با نداشتن سرمایه آنها و زیادی سرمایه خارجه و بعضی وسائل تجارتی اگر باین ترتیب تجارت را هم از آنها بگیریم آن وقت بکلی آنها را از کار بیکار کرده و منافع آنها را از دست آنها گرفته ایم و اینکه این فقط راجع بنفع است البته آنها راجع

بدو فرسخ است پس اگر درست توجه بفرمائید بنظر بنده شاید بنده درست ملتفت نشده باشم این لایحه یک مقدار ضرر بنده داخله ما وارد می آورد و شاهد این مطلب هم هراض تلگرافی است که از تجاریکه متصدی معاملات نفت هستند از وقتی که این لایحه تقدیم شده رسیده است و بعلاوه چند چیز در این لایحه ذکر شده است که وقتیکه بعمل بیاید بالطبع تجارت نفت را از تجار داخله خواهند گرفت و منحصر خواهیم کرد باین کمیانی اولاً که ربع نفت را تجار داخله میتوانند از این لوله جریان بدهند پس سه ربع دیگر او را کمیانی شخصاً میتواند جریان بدهد فرضاً هم که با ترتیب کرایه برای تجار داخله مساوی وارد شود باز آنها عقب خواهند ماند و فقط تفاوت بکریع را خواهند داشت در تجارت و حال آنکه چنانچه گفته شد برای تجار داخله گرانتر تمام خواهند شد و بعلاوه این ترتیبی که ذکر شده است که با این ترتیب یک قسمت منافع حمل و نقل ما از میان میبرد و دیگر چیزی بدولت داده نمیشود در صورتیکه این شخص در اول لایحه که قطع و توزیع شده ذکر شد برای جریان خسارتیکه برای حمل و نقل از کسری هایشکی و همچنین برای خسارتی که برای او وارد میآید و این لوله برای او یک فائده خواهد داشت نمیدانم حضور شده است که از آن منافی کار تجار داخلی ما گرفته شده است ذکر نشده و از آن فائده که از تجار داخلی ما گرفته شده است یک قسمتی بدولت داده نشده است این یک نفعی است که در این لایحه معین شده است آیا از این نفعی که میبرد یک قسمتی بدولت خواهد داد یا نخواهد داد معلوم است که نخواهد داد بجهت اینکه در اینجا ذکر شده است و پس وقتیکه این اجازه را بدهیم یک مقدار ضرر بنده داخله خودمان وارد آورده ایم یعنی عبارتی آخری هر چند در اینجا انحصار نداده ایم ولی عمل انحصار باین کمیانی داده ایم و تجار داخله خودمان را بکلی از این رشته محروم کرده ایم بنده در نظر دارم که در بدو امر که گفتگوی این لوله کشی شد یک مجلس مقدماتی در وزارت خارجه شد و در آنجا هم تجاری که حاضر بودند اظهار کردند در صورتیکه نظر مقدماتی بود و چندان دقت درش نکرده بودند و تمام تجار هم نبودند آنها اظهار داشتند که ما هر چند نفت وارد کنیم که کمیانی با سوبه از برای ما وارد کند ضرری برای ما نخواهد داشت و اینجا ربع معین شده است و قرار بود که یک جلسه فوق العاده از عموم تجار بکنند و نتیجه بگویند حالا آن جلسه چه شد و نتیجه اش چه بود او را خبر ندارم و اینکه عرض کرده که دوشور در این لایحه بشود برای این بود که درست دقت بکنیم و نظر بکنیم آنهم گفته شد حالا از شکایاتی که از اطراف رسیده است نظر میکنیم فقط چیزی که علامت معلوم است و در آن ملاحظه تجار داخله شده است حتی جریان بکریع است و دیگر کرایه است که ماه بساها قرار خواهد گذارد و با اطلاع کارکناری و معلوم هم نیست یعنی بنده نفهمیدم که در قطع کردن کرایه تجار هم خواهند بود یا اینکه بکنند یا بنده در آنجا قطع خواهد کرد و حال آنکه تجار باید خودشان باشند که بدانند حضور نفت کرایه قطع خواهد شد باین ترتیب بنده بکلی باین لایحه مخالف هستم و

این اجازه نامه را مخالف با صرفه تجار داخلی خودمان میدانم و گمان میکنم باین ترتیبی که جریان پیدا کرده است تجار داخلی ما که مباشر معامله نفت هستند نتوانند تجارت بکنند چنانچه تلگرافات آنها رسیده و بازم هم روزی تلگرافات شکایت آنها میرسد و باز میشود که از تجارت خودشان دست کشیده اند

رئیس - آقایان مذاکرات را در کلیات کافی نمیدانند (عده گفتند کافی است)

رئیس - رای میکنیم برای اینکه داخل درشور مواد بشویم آقایانی که تصویب میکنند داخل در مواد شویم قیام نمایند (عده قیام کردند)

رئیس - تصویب شد (اظهار شد که این رای مشکوک شد و ملتفت نشدند)

رئیس - معلوم میشود وقتی که بنده عرض میکنم گوش نمیدید .

متین السلطنه - اجازه میفرمائید؟

رئیس - بفرمائید .

متین السلطنه - نظر باینکه بنده مخبر کمیسیون خارجه هستم عرض میکنم رد شدن این مطلب یعنی رد شدن اینکه داخل شور در مواد شویم آنچه بنده تصور میکنم هیچ جعتی ندارد مگر اینکه بقدر لزوم و بطور خوب دفاع از این لایحه نشد در صورتی که در آن موقع مقتضی این بود که آقایان وزراء مخصوصاً آقای وزیر امور خارجه که این لایحه را پیشنهاد کرده اند توضیحات کافی دهند و بنده هم اگر میدانستم که مخبر محترم کمیسیون فواید عامه بیشتر از این توضیح نخواهند داد خودم توضیح میدادم و بعضی اشتباهات که در اینجا بود رفع میشد و علاوه بر این هم رای مشکوک شد حالا اگر اجازه بفرمائید دو کار بشود یکی اینکه اگر میل حضرت رئیس باشد دوم مرتبه برای گرفته شود که از زوری دقت باشد و باز مشکوک نشود یا اینکه اگر مذاکره کردن را صلاح میدانید ثانیاً مذاکرات بعمل آید که آنوقت اگر رای میدهند از زوری اطلاع باشد .

رئیس - عرض میکنم اولاً رای مشکوک نشد بجهت اینکه (۲۹) نفر رای دادند و شمرده شد و ثانیاً مذاکرات را گفتند در کلیات کافی است و کسی مخالفت نکرد و همیشه همینطور معمول است و رای گرفته شده حالا بعضی از آقایان اگر میگویند رای مشکوک شد یا مذاکرات کافی نبود و میخواهند دوباره رای بگیریم آن یک مسئله علیحد است دوباره رای میکنیم پس اینده خوب گوش بدهید که باید مشکوک نشود رای میکنیم در اینکه مذاکرات در کلیات کافی شد یا مذاکرات کافی نبود و میخواهند دوباره رای بگیریم آن یک مسئله علیحد است دوباره رای میکنیم پس اینده خوب گوش بدهید که باید مشکوک نشود رای میکنیم در اینکه مذاکرات در کلیات کافی میدانند قیام کنند (عده قیام کردند)

رئیس - تصویب شد ثانیاً مذاکرات میشود آقای متین السلطنه مخالفند ؟

متین السلطنه - موافقم .

رئیس - بفرمائید .

متین السلطنه - از بعضی مذاکراتیکه بعمل آمد بنده میبینم آقایانیکه اعتراض باین لایحه دارند بیشتر باین راجع میشود که ضرری بنده داخله وارد بیاید یکی این بود و یکی دیگر کرایه

مسئله کرایه آن هم دو شعبه پیدا میکند یکی کرایه تجار داخله نفت حمل میکنند و یکی هم که مقصود آقای حاج شیخ علیخراسانی بود و راجع بحمل و نقل چیها میشد آنتدیریکه راجع بضرر تجار داخله باشد بنده شخصاً گمان نمیکنم که یک ضرر معنایی بنده تجار داخله وارد بشود برای اینکه یقین است که تجار داخلی که در از نفعی این تجارت را میکنند عده آن ها خیلی کم است و شاید همین طور که مخبر محترم کمیسیون فواید عامه گفتند بدو یا سه یا چهار نفر هم بیشتر نمیرسد بعلاوه چون این مسئله اقتصادی است و باید از یک نظر بسطی بآن نگاه کرد اگر فرضاً به دو سه نفر یک ضرری وارد بیاید باید دید نفعی که در مقابل هست آن نفع تکافی میکند یا نه دولت ایران امروزه بدینسانه مجبور است که ائمه خارجه را استعمال کند و باید برای رفاه خاطر عامه اهالی مملکتش طریقه تسهیل حمل و نقل آن ها را بداخل خودش فراهم کند حالا اگر دو سه نفر تجار داخله متضرر شوند باید دید که در عوض آن این مال التجاره چقدر ارزان میشود و نفع آن بهامه مصرف کنندگان چقدر میرسد پس میتوانم از این نقطه نظر بگویم که در مقابل این ضرر مختصر که بدو سه نفر تجار داخله وارد میآید به افراد و آحاد اهالی و مصرف کنندگان اینملکت یک نفع زیادی میرسد و اما مسئله کرایه چنانچه عرض کردم دو شعبه است یکی راجع بنده داخله که در بکریع از این مجری به آن ها حق داده شده است که نفت خودشان را وارد کنند و قیمت راهم قیمت عادل روز بدهند و البته هراتجاری ملاحظه صرفه خودش را میکنند یعنی اگر برای او نفع میکنند وارد میکند و آن کرایه عادلانه میرد از و چنانچه صرفه ندارد حمل نمیکند اما اینکه حمل و نقل چیها عموماً ضرری وارد بیاید که شعبه دوم از دو شعبه ایست که عرض کردم و آقای حاج شیخعلی خراسانی هم اظهار داشتند آن ایراد ایداً وارد نیست بواسطه اینکه در هر نقطه از مملکت که ما بخواهیم اسباب تسهیل حمل و نقل را فراهم میآوریم یک عده حمل و نقلچی یکسهم ضرری وارد خواهد شد و اگر ما بخواهیم فقط ملاحظه حال آنها را بکنیم نباید هیچوقت در خیال فراهم نمودن اسباب تسهیل حمل و نقل بیفتمیم برای اینکه مبادا باین واسطه یک ضرری بیک عده قبلی از قبیل چاروادارها وارد بیاید بلکه اگر این ایراد را بخواهیم خیلی قوت بدهیم بگوئیم که راه آهن هم در این مملکت نداشته باشیم چرا که بچاروادارها ضرر وارد میآید این نظرات را اگر ما بخواهیم داشته باشیم ممکن نیست کاری بکنیم باید این اعتراضات را ساقط کرد یعنی گفت که اگر ضرری هم به حمل و نقل چیها وارد بیاید بایستی قبول کرد تا اینکه این نفعی که امروز محتاج بر آن هستیم باسهل طرفی که ممکن است وارد کنیم و برای مردم ممکن شود ارزان بخرند این ایرادات و اعتراضات اساسی بود که باین لایحه میشد و عقیده بنده هیچ وارد نبود اما منفع دولت که اصرار دارند که از برای دولت چه منفعتی دارد باید بدانند که دولت همان ملت است و ملت همان دولت لازم نکرده است برای هر کاریکه

میشود عایدی مستقیم بدولت برسد البته دولت هر اقدامی که میکند تقصیر حاصل در اوست باید گفت که این نوع دولت است اگر دولت چیزی را وارد ایران بکند و بیگ قیمت نازلی وارد کند این نوع دولت و نوع عامه ملت است و اینکه بشرط اولو دویم آقای منتصر السلطان ابراد کردند که این اجازه بر عایدی ایران ممکن است داده شود و سایرین داده نشود گمان میکنم که درست راپورت کمیسیون راملحظه فرموده اند در آنجا مخصوصاً تغییر عبارت داده اند و نوشته اند که دولت میتواند بهر کسی اجازه بدهد البته دولت آزاد است که بهر کس میخواهد اجازه بدهد پس روی هم رفته تصور نمیکند اگر آن لایحه مصوبه قرائت شود آقایان التفات خواهند فرمود که اعتراضاتی که اظهار شد اصلاً وارد نیست بالاخره بمسک رانی که داده شد امیدواریم که برای داخل شدن در مواد رای داده شود.

دکتر حاج رضاخان - استدعا میکنم توضیحی را که بنده می خواهم خود آقای وزیر امور خارجه هم بدهند بواسطه این که البته نظریات آقایان نمایندگان همان نظرانی است که مخالفت کردیم و در مقابل اظهار داشتند این مواد را ماهم مطالعه کرده ایم آنها یک فلسفه و حکمتی از برای این مواد زیاده از ما نخواهند دانست بنده عرض میکنم آنچه یک سبب مخالفت بنده در کلیات بود همان سبب است که بنده بکلی با این لایحه مخالفم و آن مسئله فشاری است که وارد میآید بملت ایران برای اینکه از برهه بازار که فقط حمل میشود و میآید برشت البته مال خیلی لازم دارد و معین است که این مالها بدولت مالیات و نواقل میدهند و در این صورت مسلم است که اینها از کار میافتند و کمیانی در ازای این هیچ بدولت نخواهد داد بجهت اینکه اولوله میکشد حالا میخواهم ببینم آیا ممکن است که ما بروم در خاک خارجه و اجازه بگیریم و هیچ عایدی ندهیم. اگر فایده از این راه بدولت میرسد که خوب است توضیح بدهند که در سال صد تومان نایک تومان چقدر از اینکار عاید دولت خواهد شد اما در باب اینکه آقای حاج وکیل الرعایا فرمودند که ارزانتر تمام میشود بنده خیلی تعجب میکنم و خواهش نمودم از آقای حاج وکیل الرعایا که نظر تجارتشان سطحی نباشد و خوب بود میفرمودند که مرادشان از این ارزانی و گرانی چه چیز است آیا ارزانتر از یاد کوبه خریده میشود بی نه بی آیا کرایه کسی که میشود کمتر میشود نه فقط ما اگر ارزانتر میگردیم تفاوت او را میدادیم بخود تجارت داخله و از برای حمل و نقل این نقطه حالا توفیریکه بخود تجارت میدادیم آنرا نمیدادیم اما اصل آن یولیکه میدادیم حالا هم میدادیم نهایت بتجار داخله نمیدادیم به کمیانی میدادیم و باید دانست که این امتیاز و انحصار ماست برای اینکه امتیاز و انحصار بلفظ نیست من میخواهم که داخل در مواد شود ولی مجبورم بطور کلی عرض کنم که وقتی که باشد که تجارت داخله حق داده شود که اکثریت نفعی را که کمیانی نوبل وارد میکنند آنها وارد میکنند باید یک ربع حق مجری بآنها بدهیم که در چهار شبانه روز تجارت داخله حق داشته باشند که یک شبانه روز از آن

مجری لفظ وارد کنند از این که کمیانی در این چهار شبانه روز تمام نقطه وارد کند با هیچ وارد نکند والا این عبارت هیچ لازمه اش این نیست و هیچ فلسفه آنرا نمیفهمم که چرا باین عبارت در آمده که وقتی که تجارت داخله بخواهند از این مجری نقطه وارد کنند کرایه آنرا از پیره بازار تارشت بقیمت عادلانه کار گذاری معین میکنند کمیانی بدهند با این ترتیب این لوله مال خودش است سه ربع را هم خودش وارد میکند معلوم است که اینکار انحصار پیدا خواهد کرد بخودش و تجارت داخلی از این مجری که مقیاس میگردد محروم خواهند ماند و دیگر اینکه آقای حاج وکیل الرعایا تجارت را عبارت از این میدانند که در نفع یاسه نفر کدر آنجا باشند از این برونه اینها اهمیت ندارند ولی اگر ملاحظه کنیم خواهیم دید که این کسه نفر سر میزنند بهزار نفر بملاوه بخود آن کسی که کرایه کشی میکند ضرر وارد می آید او هم تجارت است فرق نمیکند ولی ما اگر یکی صد هزار تومان ضرر وارد میآید اسم آن صد هزار تومانی را تاجر نمیکند و اسم آن صد هزار تومانی را تاجر نمی گذاریم مسئله اقتصاد مملکت یکسوی دوتا سه تا ندارد البته اگر ما دیدیم خسارتی یک نفر از اهالی مملکت وارد بیاید در صورتیکه نفعی در مقابل ندارد باید جلوگیری کنیم اینست که بنده فقط نظرم از باب خسارتی است که بدولت ایران وارد میآید و در مقابل هم هیچ عایداتی پیدا نمیکند و فلسفه اینرا خواستم آقای وزیر خارجه بیان کنند.

وزیر امور خارجه - اینکه بنده دفاع نکردم بواسطه این بوده است که مرض هستم و حالت حرف زدن را ندارم ولی چون می بینم بعضی اشتباهات برای آقایان دست میدهد ناچارم عرض کنم اولاً بنده تعجب میکنم از اینکه کلیه مذاکراتیکه میشود مبنی بر حمایت از تجارت است و مقصود اینست که صرفه تجار را منظور کنند در صورتیکه در موقعیکه این امر آمده است بوزارت امور خارجه اول کاریکه وزارت امور خارجه کرده است این بوده است که شور کرده است بتجار بدون اینکه خودش یک حرفی بزند یا خودش مصالحت شخصی بکند و یا نظریات خودش را اهمیت بدهد و برای اینکه تجارت معتبر را که در کلیه امور تجارتی عموماً و در خصوص تجارت نفع خصوصاً اطلاع و بصیرتی داشته دعوت و آنها نظریات خودشانرا گفته اند بالاخره مطابق همین پیشنهادی که کرده ایم تصدیق کردند که اگر اینطور کمیانی نوبل قبول بکنند برای تجارت مملکت فایده دارد شاهزاده سلیمان میرزا گفتند که تجارت فقط نظر مقاماتی کرده اند بنده نمیدانم مقصودشان از این نظر مقاماتی چه بوده است تجار آمده اند و نشسته اند و همین شرایط را خود آنها نوشته اند و گفته اند که اگر این شرایط را کمیانی نوبل قبول بکند خیلی خیلی خوب است بنده نمیدانم اگر نظر مقاماتی بود یا چیز دیگری بود فرقی چه چیز است نظریکه آنها کرده اند همین است و همینطور با الصراحت گفته اند اما اینکه فرمودند که چند نفر تجار که بصیرت دارند و میدانند خوب بود بعد از آنکه از آنها پرسیدند از عموم تجار هم این مسئله را به پرسند بنده نمیدانم بچه ترتیب دولت میتواند از تمام تجاریکه در این مملکت هستند استعمال بکند برای اینکه معلوم است

عده تجار هم دامنه وسیعی دارد و دولت اگر بخواهد از تمام آنها استعمال کند باید بطریق (پرانندی) اینکار را بکند و این هم میانه است چند (لاستیک) خواهد داشت تا اینکه از همه بپرسند که اجازه تعدید لوله نقطه را بکمیانی نوبل بدهیم باید هم با چنین ترتیبی تعدید لوله نقطه بنظر من خیلی مشکل است اما آمدیم بر سر مسئله که میفرمایند که بعضی تجار تلگرافی کرده اند و شکایت کرده اند که اگر این اجازه را بدهند تجارت ما خراب خواهد شد در این خصوص بنده عرض میکنم وزارت امور خارجه تحقیقاتی کرده است و معلوم کرده است که تجارت داخلی که تجارت نقطه مهمی داشته باشند که این شکایت را بکنند نیست فقط یک عده کمی هستند و آن عده کم هم آنها نیستند که شکایت میکنند بعضی تجاری که در روسیه هستند چون کمیانی نوبل سرمایه دارد و میتواند این لوله را بکشد و یک رفتاری با این کمیانی نوبل دارند بعضی از تجار داخلی را تحریک کرده اند و آن ها این اظهارات را کرده اند و آن اشخاصیکه این شکایات را کرده اند که ملاحظه میفرمایند آن ها پیش از سه نفر نیستند آن ها سه نفر را تحریک کرده اند که شکایاتی بکنند بنده همچو می بینم و میفهمم که این شکایات هیچ مآخذی ندارد و بنده بنده در لایحه خیلی مذاقه شده است هم در وزارت امور خارجه هم در کمیسیون خارجه هم در کمیسیون فواید عامه باین ملاحظات بعد از ملاحظه اینکه این اجازه نه ضرر اقتصادی و نه ضرر پستیکی علاوه یک فواید کلی خواهد داشت چرا بواسطه این که دولت بدون اینکه یک امتیاز و یک انحصاری بدهد و در مسافتی که سابقاً در یک قسمت از آن با کرجی و بشکه وارد میشد و در یک قسمت دیگر با اسب و قاطر با کمال زحمت و از شکستن چلیک یک خسارت خیلی زیادی بصاحبان نقطه چه بتجار داخله و چه بتجار خارجه وارد میشد حالا بواسطه لوله وارد انبار میشود و بواسطه سهولت حمل و نقل که البته آقایان تصدیق خواهند کرد سهولت حمل و نقل یکی از بزرگترین فوایدی است که کمال التجاره سلامت وارد میشود و بواسطه سلامت از تفریط علی التحقیق نقطه زیاد خواهد شد بهیچنفر که از تفریط مصون خواهد ماند و سهولتش بهتر شد مسلم است بطور حتم اسباب ارزانی این مال التجاره میشود و در قانون اقتصادی هم بدیهی است که بکشالتجاره خیلی خیلی زیاد شد قیمتش کسر خواهد شد و نخواهند توانست قیمت آزاد در یک مآخذ معینی برای خودشان نگاه بدارند و قهراً با طبیعت اشیاء نمیتوانند مبارزه بکنند و مجبور میشوند که قیمت اشیاء را تنزل بدهند بملاوه این مسئله هم امتیاز و انحصار نیست هر کس از شبه داخله و خارجه میتواند بعد از این لوله بکشد و بقیه دارم بنده که در آتیه لوله های متعدد کشیده خواهد شد برای اینکه رقابت در این موضوع بطور فوق العاده است و اسباب ارزانی نقطه و سهولت کار میشود بطوری که ممکن است بعد از اینها ماشین ها و مستوره ها که سابق نبوده است بکار بیندازند و خیلی خیلی برای ما فایده خواهد داشت و علاوه بر این علت ترقی صنعت مملکت ما خواهد شد بنا بر این بنده تصور میکنم که هر قدر مذاکرات را طول بدهیم فایده ندارد جز اینکه از تطویل مذاکرات شریک شما تبعه خارجه است و اینها میگویند نیست

این مال اندیشی بی حاصل است و تصور میکنم که بهتر این است که نمایندگان مجتهد بکند و توکل و مطالعه بکنند و تصور بکنند که هیت وزرا با وزارت امور خارجه یک مسئله را که ملاحظه نکرده و زویر روی آنرا ملاحظه نکرده است بمجلس پیشنهاد کرده است و شاید بعد از آنکه خوب فکر کردند فهمیدند که هیت دولت یک منفعت کلی از اینکار برای ملت در نظر گرفته است و اینکه آقای دکتر حاج رضا خان میفرمایند که در عوض مالیات نواقل بدولت چه خواهند داد مفادش این خواهد بود که بعد از آنکه نقطه را با لوله آوردند آنوقت نواقل که نفعاً میآورند کم میشود و از آنرا بدولت ضرری خواهد رسید بنده اولاً آن ضرر را درست نمیفهمم و عرض میکنم که عوض آن ضرر هم بدولت هیچ نخواهد داد.

رئیس - حالا مذاکرات را آقایان کافی نمیدانند مخالفی نیست.

حاج وکیل الرعایا - بنده مخالفم و گمان میکنم که این عرض بنده لازم است.

رئیس - نسبت بختم مذاکرات اگر اظهاری دارید بفرمائید.

حاج وکیل الرعایا - بنده هم نسبت به همین ختم مذاکرات عرض میکنم که کافی نیست برای اینکه سه مرتبه فرمودند کافی است فقط سه نفر جواب دادند کافی است باقی سکوت کردند.

رئیس - اگر دلایلی دارید بفرمائید.

حاج وکیل الرعایا - بنده عرض میکنم که باید بیش از این مذاکرات بشود تا اینکه شایع مجلس از بعضی اختلافات بیرون بیاید و رای بدهند که داخل در مواد بشویم.

رئیس - فقط شما مخالفند.

حاج وکیل الرعایا - عجلالتا بنده یکسوی هستم.

رئیس - رای میگیریم آقایانیکه مذاکرات را در کلیات کافی میدانند قیام نمایند بعضی قیام کردند (معلوم شد که مذاکرات کافی نیست).

منتصر السلطان - اینجا در باب منافع دولت و عدم نفع دولت مذاکره شد اولاً یک پول بموجب فرموده آقای وزیر امور خارجه که نه مالیاتی میدهند و نه حقیقی میدهند هیچ فایده نیست و اما برای تجارت معلوم است که کاملاً بتجار ضرر وارد میآید و بهمان دوسه تقریبیکه بطور کلی ذکر میکنند که ضرر وارد میشود بلکه و شکست و نیست و ناپود میشوند چرا بجهت این که این تجاریکه امروز انبارهای نفت دارند و آنها را صندوق میکنند و میفرستند بطهران و جاهای دیگر ممکن است این کمیانی فردا بگوید آن نفتیکه که با کوبه میخرند و وارد میکنند آن شریک شما و در اینجا آنرا میخرد و میفرستد تبعه خارجه است یا مجرمانه یا تبعه خارجه شریک هستید و اینها بگویند چنین نیست و کار بشاخره و منازعه میانجامد و در کار گذاری یا در باصو در قوسولگری یا قندری مسئله بزرگتر میشود شاید در طهران و وزارت ما در بطرطز بوغ مذاکره میشود و همیشه معاکه اینها در این خواهد شد که آن شریک شما تبعه خارجه است و اینها میگویند نیست

و تاجرهاییکه حق جریان دادن یک ربع نقطه را دارند بموجب این دلایل ممکن نیست کمیانی نوبل بگذارد نفت وارد نمایند و تمام سرمایه خودشان را اثبات عدم شرکت با خارجه تجار داخله باید خرج نمایند باین دلیل عرض میفرمایم نوبل است یعنی انحصار چرا بجهت اینکه در لایحه ذکر شده است که حق شرکت با تبعه خارجه نداشته باشند باین دلیل این بالطبع انحصار شد و اما اینکه میگویند جبهه تجار ضرری ندارد پس از آنکه چهار پنج نفر یاده نفر تاجر سرمایه دار ایران که با ثروت هستند و سالها تجارت نفت کرده اند و انبارهای خیلی بزرگ ساخته اند و اینها وقتی که نتوانستند نفت وارد بکنند که آن سرمایه ها و آن انبارها بکلی نیست و ناپود میشود بملاوه آنها که عرض نشد نوبل در بسیاری چند نفر از ارزانتر میفرمودند چونکه تجار داخله باید کرایه بدهند از قرار باری چهار یاده قران و نوبل بتوسط لوله باری یک شاهی بلکه کمتر کرایه منظور نموده است برای خود پس باین دلایل نفت مونوپل شد و اگر فرض هیچ کرایه هم نگردد آنوقت به کنت کوران (رقابت) میتوانست تمام تجارت را نیست و ناپود نماید چون جبهه تجار داخله هیچ اختیاراتی ملاحظه نشده است و نوبل باری یکصد دینار کمتر اگر بفرود شد بموجب کنت کوران عمل را پیش خواهد برد آقای وزیر امور خارجه فرمودند بواسطه جریان نفت از لوله مناسب تر و فراوان تر میشود بموجب دستور برای اسونرها و فابریکها و غیره که هنوز کارخانه وارد نکرده ایم بجهت موتز و فابریکها و غیره هر وقت ملت یا دولت وارد نمود سوخت و سوزان با آن جنگلهای دولت و معادن نفت ایران و ذغال سنگ و همه غیره چه ملاحظه در بین است که دوسال صد ها هزار تومان برای خسارت کمیانی نوبل بملت ایران باید خسارت وارد شود باینجهت است که بنده با این لایحه مخالف هستم معین است که چه حالی پیدا خواهند کرد آن تجار داخله بان ترتیبات و شما حالا میفرمائید که یک تفاوت پیدا کرده است در چلیکهای نفت که در هر وقتیکه با چلیک میآورند او خورده میشود خیر از با کوبه در صندوق حمل نمیکند فقط همیشه میبزنند در انبار کشتها و آنجا هم هفتاد هزار یوط صد هزار یوط با ندمه میبزنند در رزروا و از رزروا هر جا بخواهند نفت میآورند پس چلیک نفت نیست که ضرر وارد شود فقط چلیک را از رشت باینجا خواهند آورد و خسارت از رشت باین صرف است.

کمیانی هم از رشت چلیک درست میکنند و از آنجا حمل میکنند بقرزین و غیره و در راه اگر خورد میشود آن را بموجب کمیانی و آن تجارت نیست جبهه عموماً تجار نقطه فروش واقع میشود باین دلیل که عرض کردم بنده باین اجازه یعنی انحصار یعنی گذا کردن تجار گیلانی با آن تجاری که تجارت نقطه می کرده اند مخالفم و ابتدا صلاح نمی دانم اجازه داده شود.

آقای سید حسن مدرس - گویا گفت کرده اند بنده دودقه اجازه خواستم اجازه داده نشد حاصل عرض بنده اینست که عرض بنده تصدیق کسی است نه تکذیب کسی عجلالتا نقطه در حق خودمان نمیکند

هر چه هم بفرمائید فایده نبشوریم خیلی ضرر در این لایحه وارد است لکن چون در پروگرام هیت وزرا بجهت اطمینانیکه بهیئت وزرای خودمان داریم یک ماده را قبول کردیم و آن راجع بود بحسن ارتباط با خارجه که وزراء از اینجهت آنچه در این مسئله صلاح دیده اند ما را قبول است برای حسن اعتمادیکه بآنها داریم ولیکن باید ملاحظه فرمائید که حسن ارتباط بطرفی نباشد معض این عرض کردم.

رئیس - حالا مذاکرات کافی است (کسی مخالف نیست) بختم مذاکرات اظهاری نشد رای میگیریم داخل در مواد بشویم یا بشویم دوباره عرض میکنم آقایانیکه تصویب میکنند که داخل در مواد بشویم قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد چنانچه عرض کردم دو فقره لایحه در این باب نوشته شده است یکی از کمیسیون فواید عامه است و یکی را مخبر کمیسیون خارجه نوشته اند برای اینکه در کمیسیون فواید عامه نوشته شده بود ماده بندش درست نبود از فراییکه مخبر کمیسیون فواید عامه بنده اطلاع دادند آقای وزیر امور خارجه آن لایحه کمیسیون خارجه را قبول کرده اند اینست که از روی همان لایحه میخوانیم و رای میگیریم (لایحه مزبور بعبارت ذیل قرائت شد).

ماده اول - از طرف دولت علیه برادران نوبل اجازه داده میشود که از کنار بندر بیجار خالد لوله آهنی برای جریان نقطه بطول یک فرسخ مستقیماً تا راه شوشه بازار و هشت کشیده در مجز موسوم بکراما کو تا کنار شهر رشت لوله را متواتر باره کنار راه عبور داده بانبار اداره نوبل کنار شهر رشت وارد نمایند توضیح آنکه کلیه مسافتی که بطول آن لوله کشیده میشود دو فرسخ تا منبع خواهد بود.

ماده ۲ - برادران نوبل برای لوله کشیدن لوله از صاحبان املاک اراضی لازمراً بعضی یکمتر عرض و نیز محل انبار و انبار را که برای اینکار لازم است اطلاع و تصویب اولیای دولت علیه و صاحبان اراضی برای یکمتری که زیاده از پانزده سال نباشد اجازه خواهند کرد.

ماده ۳ - مدت این اجازه ۱۵ ساله خواهد بود و پس از انقضای مدت برای نوبل نمیتوانند تمام لوازم منته و اشیاء منقوله خود را بر داشته فقط یل و عمارتیکه که برای محافظت لوله بنا نموده اند بصاحبان بلا عوض واگذار میکنند.

ماده ۴ - در هر هفت اداره نوبل باید یک ربع از آن مقدار نقطه بیکه برای خود وارد انبار رشت مینمایند برای تجار نفت فروش اتباع داخله جریان دهد مشروط به اینکه تجار مزبور نقطه خودشان را با کرجی در بیجار خلا حاضر نموده از اداره نوبل در رشت بوسیله بوشکه مخصوص خود و یا بواسطه لوله که از انبار نوبل بانبارهای شخصی خود خواهند ساخت تحویل نکرده.

ماده ۵ - اشخاصیکه حق حمل ربع نقطه را در هر هفته با این لوله دارند از تجار نفت فروش داخله باید بوده و با تجار تخانه های خارجه رسماً شرکت نیاید داشته باشند.

ماده ۶ - کار گذار خارجه گیلان هر ماهه با اطلاع کمیانی نوبل تشخیص کرایه عادلانه وقت را از

دهنه پره بازار الی رشت داده و تجار داخله کرایه حمل نطق خود را از همان قرار بدارند نوبل خواهند پرداخت .

ماده ۷ - دهنه لوله که اداره نوبل خواهد کشید ۲ گره و نیم خواهد بود .

ماده ۸ - مستحفظی لوله مزبور با مالکین اراضی است و مستحفظین تماماً اتباع دولت علیه خواهند بود و حقون مستحفظین از کمیانی نوبل رضایت آنان ادا خواهد شد .

ماده ۹ - اداره نوبل نمیتواند بهیچ اسم و رسم بعنوان خسارت لوله یا غیر آن از صاحبان اراضی یا اولیای دولت علیه ایران ادعای خسارتی بنماید و هر گاه اختلافی مابین کمیانی نوبل و صاحبان اراضی با مستحفظین لوله روی بدهد تسویه آن در کار گذاری خواهد شد و کمیانی نوبل حق هیچ تعرضی مستقیماً بآنها نخواهد داشت .

ماده ۱۰ - این اجازه بهیچوجه شامل انحصار نیست و دولت علیه میتواند بهر کسی بخواهد اجازه تجدید لوله برای نطق بدهد .

رئیس - ماده اول مجدداً قرائت میشود (مجدداً ماده مزبور قرائت شد)

رئیس - در ماده اول کسی مخالف نیست .

حاج شیخعلی - بنده مخالفم با این که موادیکه در کمیسیون خارجه نوشته شده است خوانده شود برای اینکه ما را راپورت را نداریم و مطالبات خودمان را در آن نکرده ایم .

رئیس - مومش گذشت همان وقتی عرض کردم میخواستید اگر مخالف بودید آن وقت که گفته شد اظهار کنید .

حاج شیخعلی - آن وقت فرمودید هر دو را میخوانیم .

رئیس - بیکرا طبع کرده اند و بشما داده اند اینرا که طبع نکرده اند باید بخوانیم در ماده اول دیگر مخالفی نیست يك مرتبه دیگر بخوانند (خوانده شد)

هشمرودی - بنده میخواستم عرض کنم که يك پیشنهادی شده است و پنج نفر امضاء کرده اند که باور فرمای بگیری .

رئیس - آن در کلیات است که نباید با ورقه رأی گرفت در مواد که نمیشود هم را با ورقه رأی گرفت برای اطلاع خاطر آقایان عرض میکنم که عده کافی (۶۴) نفر است و همین عده هم که حاضر است (۶۴) نفر است و اگر یکی از آقایان خارج شوند نمیتوانیم رأی بگیریم دیگر مخالفی نیست ؟

ادیب التجار - بنده پیشنهادی کرده ام (بمضمون ذیل قرائت شد) بنده پیشنهاد میکنم بعد از ایابتی شهر رشت نوشته شود و منتهی الیه لوله و انبار نطق در خارج از شهر رشت باشد .

مقین السلطنه - پیشنهادی که آقای ادیب التجار کرده اند در لایحه اگر ملاحظه فرمایند خواهند دید که نوشته است از کنار شهر رشت وارد نمایند و قبلیکه نوشته است از کنار شهر رشت معلوم میشود در خارج شهر رشت است .

رئیس - کمیسیون فوائد عامه این اصلاح را قبول دارد یا ندارد .

افتخار الواعظین - مخیر کمیسیون فوائد عامه - همینطوری که آقای مقین السلطنه فرمودند مرادشان اینست که انبار در خارج شهر رشت خواهد بود و در لایحه همینطور نوشته است .

رئیس - پس قبول ندارید باید رأی بگیریم آقایانیکه این اصلاح را قابل توجه میدانند قیام نمایند (اغلب قیام نکردند)

معلوم میشود که قابل توجه نشد رأی بگیریم بناده اول بترتیبیکه قرائت شد آقایانیکه تصویبی کنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) با کثرت (۳۶) رأی از ۶۴ نفر نماینده کان حاضر تصویب شد .

ماده دوم - برادران نوبل برای کشیدن لوله از صاحبان املاک اراضی لازمه را بر عرض یکتدرع که نیز محل آبنه و انبار را که برای اینکار لازم است با اطلاع و تصویب اولیای دولت علیه و رضایت صاحبان اراضی برای یکمدتی که زیاده از یازده سال نباشد اجازه خواهند کرد .

کاشف - اینجا بنده توضیحی میخواستم از آقایان که اینکه نوشته است و رضایت صاحبان اراضی اگر يك شخصی راضی نشد آیا او را مجبور خواهند کرد یا خیر در صورتیکه مجبور نکنند اینها چه خواهند کرد .

وزیر امور خارجه - معلوم که دولت این اجازه را بشرط رضایت صاحبان املاک می دهد اگر آنها راضی نباشند این اجازه نخواهد بود .

حاج عز الممالک - اینجا کلمه آبنه که نوشته شده است بنده توضیح میخواهم که کمیانی برای اینکار غیر از انبار فقط - بجز دیگری لازم ندارد و کلمات زیادی وقتی نوشته شود اسباب زحمت خواهد شد غیر از کلمه انبار نطق بجز دیگری لازم ندارد

افتخار الواعظین - مراد از این آبنه افاق های چوبی است که کمیانی خواهد ساخت در عرض این دو فرسخ برای محافظت این لوله در کمیسیون خارجه و فوائد عامه مصنعت دانستیم که محافظت لوله با خود مالکین باشد و آنها آدم بگذارند برای مستحفظی لوله را محافظت بکنند که اداره کمیانی نوبل بهیچوجه حق مطالبه خسارت لوله نفت را نداشته باشد باینجه کلمه آبنه در اینجا نوشته شد است و مراد آن اطاق های چوبی است که برای مستحفظین ساخته میشود .

حاج عز الممالک - بنده مخصوصاً با همین مسئله مخالف هستم بجهت اینکه يك چیز چوبی هم در اجازه نامه کمیانی طرف جنوب شرط شده است و این اسباب این شده است که هر روز میگویند ما آبنه نداریم در صورتیکه این مسئله محدود است و فقط يك اوله نفتی از انباری برشت باید کشیده شود دیگر اطاق های چوبی برای مستحفظین لازم ندارد دولت ایران خودش حفظ آنها را خواهد کرد

رئیس - دو ققره پیشنهاد شده است یکی از طرف آقای ادیب التجار یکی هم از طرف آقای حاج عز الممالک هر دو قرائت میشود و رأی بگیریم (پیشنهاد ادیب التجار بدین مضمون قرائت شد) بنده پیشنهاد میکنم در ماده دوم در ضمن جمله و رضایت

بطرف ذیل نوشته شود و رضایت صاحبان اراضی باشد باشند کتبی با مضای طرفین و مهر کارگزاری

رئیس - وزراء قبول دارند .

وزیر امور خارجه - مسلم است رضایت که معلوم شد البته سند کتبی هم خواهند داد و کارگذاری هم مهر خواهد کرد .

رئیس - پس همینطور معلوم میشود قبول دارید دیگر لازم نیست در قابل توجه بودنش رأی بگیریم پیشنهاد آقای حاج عز الممالک خوانده میشود (باین مضمون قرائت شد)

بنده پیشنهاد میکنم کلمه آبنه در ماده دوم حذف شده و در بقیه رأی گرفته شود .

افتخار الواعظین - ابتدا پیشنهادی که شده بود بنا بود مستحفظین لوله بخواهش کمیانی بادلوت ایران باشد ولی کمیسیون فوائد عامه و خرید وزارت امور خارجه مصلحت ندانستند که محافظت با خود دولت باشد و برای اینکه اداره کمیانی بهیچوجه حق مطالبه خسارت از مالکین و غیره نداشته باشد گفتند چه ضرر دارد که برای يك لوله آهنی کدو فرسخ طول دارد اطاق های چوبی برای مستحفظین ساخته شود و مراد از این آبنه همان چوبی است و اگر آقایان بخواهند واضح تر باشد توضیح شود که آبنه چوبی مستحفظین ساخته خواهد شد .

رئیس - باید در قابل توجه بودن اصلاح آقای عز الممالک برای بگیریم که لفظ آبنه برداشته شود یا خیر

حاج عز الممالک - مقصود بنده اینست که لفظ انبار چون هست همان باقی باشد و زائد بر آن چیزی نباشد .

رئیس - رأی بگیریم قابل توجه بودن اصلاح آقای حاج عز الممالک آقابانیکه قابل توجه میدانند قیام نمایند معدودی قیام کردند)

رئیس - قابل توجه نشد

رئیس - رأی بگیریم در ماده دوم بآن ترتیبی که خوانده شد يك مرتبه دیگر خوانده می شود .

(مجدداً ماده مزبوره خوانده شد)

حاج سید ابراهیم - این اصلاح آقای مخیر کمیسیون فوائد عامه که آبنه چوبی برای مستحفظین است خوب است قید بکنند و بدون آن اصلاح مجمل است

مقین السلطنه - از اظهاراتیکه میشود بخوبی معلوم میشود که انفعان قدری مشوب است و این بواسطه بعضی اجازه ها است که سابقاً داده شده بود و از آن اجازه ها سوء استفاده کرده اند در صورتیکه در این اجازه بهیچوجه مصداق خارجی ندارد این جا گفته شده است که اراضی برضایت طرفین اجازه داده میشود چنانچه توضیح داده شد و آقای وزیر امور خارجه هم توضیح دادند که اراضی از صاحبان املاک اجازه میشود مستحفظی را هم در ضمن اجازه بدهد همین مالکین قرار داده و واگذار کرده اند و اینست که زمینش را اجازه میدهد میدانند که يك وظیفه دیگری هم که حفظ این لوله باشد با اوست و مخارج این مستحفظ هم بعهده اوست و این اسباب این میشود که يك مخارج برای مستحفظین بعهده دولت وارد نیاید بهتر است و آنوقت آن اشخاص لازم است که برای محافظت لوله در بعضی نقاط راه بعضی

آبنه چوبی بنمایند و این آبنه درست است که این جا نوشته شده است که این آبنه بآنها واگذار میشود ولی این دلیل نمیشود که در تمام این راه بناها خواهند کرد و مسلم است که در یاسه اطاق چوبی لازم است و خواهند ساخت و این اهمیتی ندارد اینکه محل انبار را بعهده قید کرده است برای اینستکه این اطاقها را چوبی میتوان ساخت این محل انبار را نمیشود چوبی ساخت

رئیس - مذاکرات کافی است رأی بگیریم بنده دوم بطوریکه خوانده شد آقایانیکه ماده دوم را باین طریقی که خوانده شد تصویب میکنند قیام نمایند (بعضی قیام کردند بعضی نکردند)

رئیس - تصویب نشد یعنی نصف با بنظر طرف رأی دادند نصف با بنظر ماده سوم را بخوانند (ماده سوم قرائت شد)

کاشف - هر اجازه و امتیازی همیشه شرط است که پس از انقضای مدت آنچه کمیانی خرج کرده و آن آبنه و لوله که درست کرده آن لوله و آبنه را بدولت واگذار میکند حالا اینجا نوشته است خواهد داشت در این صورت هیچ استفاده برای دولت نیست و بنده باینجه مخالفم

وزیر امور خارجه - در خصوص اینکه اولها را بدولت بدهند مذاکرات شده است کمیانی گفته است اگر انحصار بدهند لوله را خواهیم داد یعنی حاضریم که پس از ۱۵ سال لوله و انبار را بدولت بدهیم ولی در صورتیکه انحصار نباشد نباید بدولت واگذار شود .

ادیب التجار - بنده هم مخالفم عقیده ام اینستکه بنده ۵ سال لوله و سایر اشیاء آن متعلق بدولت باشد و اما در صورتی که وزیر امور خارجه میفرماید که او مدعی است بر اینکه در صورتی که انحصار باو داده بشود مال خود اوست تصریح شود باینکه بعد از برداشتن لوله ها تعمیر و تسطیح راه بعهده برادران نوبل باشد و در اینخصوص پیشنهاد نموده ام .

افتخار الواعظین - اولولها از کنار راه عبور میکند نه از وسط راه و بعد هم راه مال خودشان است گفتگو شد که پس از ۱۵ سال تمام لوله و آن چیزیکه میبازد واگذار کند بدولت در صورتیکه انحصار بدهند در مدت ۱۵ سال و آنها هم قبول میکردند لکن کمیسیون خارجه و کمیسیون فوائد عامه مصلحت ندانستند که دولت انحصار بدهد که بعد از این دولت میتواند دیگری اجازه بدهد و در آن اجازه هم اسباب رفاهت و آسایش ملت باشد و اسباب تسهیل تجارت باشد .

ارباب کبخسرو - اینجا بنده انکله نمیتواند را من نفهمم چه است اگر بدولت واگذار میکنند که باید این کلمه را بردارند بجهت اینکه این کلمه ممکن است وقتی برای دولت تولید اشکال بکند و اگر پس از انقضای ۱۵ سال باید بردارد دیگر لفظ می تواند قلم است باید عوض اینکلمه نوشته شود (باید بردارد) و اگر متعلق بدولت است آن شکل دیگر دارد و اینکه آقای افتخار الواعظین فرمودند راه متعلق بخودشان است صحیح است ولی هیچ فراموش نکنند که راه بایک شرایطی با خودشان

است که راه را بطور صحت و خوبی باید نگاهدارند که عبور و مرور بر یکمال راحتی شود .

مقین السلطنه - در اینجا گویا می توانند مخصوصاً بهتر از کلمه باید میباشد زیرا شاید کمیانی نوبل بخواهد واگذار بدولت کند یا بفرود یکدیگر آتوقت این کلمه باید مانع خواهد بود بعلاوه بعد از یازده سال آن يك رشته لوله است که ممکن است دولت یا ملت بخرند و از او انتفاع ببرد باین ترتیب این کلمه باید او را بکلی از انتفاع میاندارد و اینستکه گفته میشود راه را خراب بکنند راه را خراب نمیکند چنانچه اگر ماده اول را ملاحظه فرموده باشند و از بیچارگی خالد کرام شوشه است تا کناره نه از خود راه شوشه .

رئیس - مذاکرات در ماده سوم کافی نیست ؟ (بعضی اظهار کردند خیر)

حاج سید ابراهیم - در آن نسخه که طبع شده است وین هم داده اند محدود کرده است این اجازه را یازده سال آنوقت در آخر ماده کمیونوسید بعد از انقضای هم بکنند یعنی هر وقت دلش میخواهد بردارد و هر وقت نمخواهد بر ندارد و این مخالف با تجدید اولی است که یازده سال معین شده و این صحیح نیست .

حاج وکیل الرعایا - باید در اینجا مخالف با صرفه ما است زیرا يك چیزی را برای اینکه شروع با بادی ملک ما میکند آنرا میآورند میکنند اینجا اما اینکه بنویسیم که بعد از یازده سال باید بردارند تصور میکنم که قدری دقت نشده باشد چون ممکن است بعد از یازده سال این چیزیکه دارد و حالا ما بنویسیم باید بردارد بخواهد حراج کند و تهیه ایران بخرد یا بدولت واگذار کند یا اینکه ممکن است خودش بوجوب يك اجازه ثانوی دادر کند پس مالکله باید را نباید اینجا استعمال کنیم و من میتوانم پیش از اینها که برای ما فائده می شمارند عرض کنم و اینکه گفته میشود آنرا را خراب نمیکند لازم میدانم عرض کنم که بکمی قدری وقت لازم است اگر خراب کنند ملک را در عوض آباد میکنند يك مثل اینجا بزم در سابق يك کمیسیون که از اینجا درخواست برود حضرت عبدالعظیم ناچار بود که اگر بخواهد باین راحتی برود يك تومان بدهد ولی حالا یازده قسمت در کیسه کیست معلوم است در کیسه اهالی است و بعضی خیال میکردند که آن الاغ هاییکار میمانند در صورتیکه می بینیم که هم گرایه گرانتر شده و هم قیمت الاغها بالا رفته است پس اینها يك وقتی میخواهد يك نظر طولانی باید مابست خودمان ملک خود ما را آباد کنیم اینستکه مانع آبادی بشویم

محمد هاشم میرزا - در لفظ می توانند آقایان تغییراتی بفرمایند اگر باید نوشته شود هیچ ایرانی نیست و هیچ جلوگیری از واگذار صاحب اجازه پس از انقضای مدت بدولت باید يك نخواهد کرد ما امتداد لوله را در حال جریان باو واگذار کرده ایم در مدت یازده سال ولی اگر لفظ می تواند باشد آنوقت اینطور میدهد که ممکن است

بعد از یازده سال نطق جاری نکند چون از موقع اجازه او گذشته است و ما هم هیچ حق نداشته باشیم بگوئیم که او بردارد بجهت اینکه بواسطه این لفظ میتواند مدت برداشتن او را معین نکرده ایم و او میتواند تا پنجاه سال دیگر اگر نخواهد بر ندارد در صورتیکه شایه مصلحت وقت یادولت برداشتن آن باشد و اگر تعیین مدت نشود بنده بکلی مخالفم و عقیده بنده اینست که باید نوشته شود که بعد از یازده سال لوله را بردارد یا واگذار کند یا تصویب دولت بدیگری انتقال نماید همینطور هم پیشنهاد خواهم کرد .

رئیس - گویا مذاکرات در این ماده کافی است دو ققره پیشنهاد از طرف آقای ارباب کبخسرو و آقای سید ابراهیم شده است قرائت میشود .

پیشنهاد ارباب کبخسرو عبارت ذیل قرائت شد . بنده پیشنهاد میکنم در ماده دو بجای کلمه میتواند باید نوشته شود وضماً قید شود مگر در مواقعی که اجازه دولت بدیگری انتقال یابد .

ارباب کبخسرو - مقصود بنده این است که با این حدیقه معین کرده اند که مدت این اجازه یازده سال است با میتواند منافی است و بجای می تواند کلمه باید استعمال شود .

رئیس - این مسئله توضیح شد قسمت دوم را توضیح بدهید .

ارباب کبخسرو - مسئله دوم این است که در صورتیکه کلمه میتواند رد شد و باید نوشته شد آنوقت بتواند بعد از یازده سال عین آن لوله را بدولت یا بدیگری انتقال نماید .

رئیس - آقایان وزراء این پیشنهاد را قبول دارند .

وزیر امور خارجه - ضرری ندارد .

رئیس - در صورتیکه وزراء قبول می کنند دیگر محتاج برای نیست پیشنهاد حاج سید ابراهیم خوانده میشود (عبارت ذیل قرائت شد) بنده پیشنهاد میکنم اینجه اضافه شود - در صورتی که لوله منته و اشیاء آنرا اداره نوبل بخواهد بردارد متعلق بدولت خواهد بود .

حاج سید ابراهیم - در صورتیکه کلمه باشد قبول کرد بنده پیشنهاد خودم را مسترد می دارم .

رئیس - پس رأی بگیریم بنده سوم با اصلاحی که آقای ارباب پیشنهاد کردند و از طرف آقایان وزراء قبول شد آقایانیکه تصویب میکنند ماده سوم را باین ترتیب قیام نمایند (اغلب قیام کردند)

رئیس - با کثرت ۳۴ رأی تصویب شد مجدداً ماده چهارم خوانده شد .

رئیس - آقای حاج عز الممالک اصلاحی پیشنهاد کرده اید راجع بکدام ماده است .

حاج عز الممالک - محل آن گذشت .

دکتر حاج رضا خان - بنی اینجا مفید کرده است که این نفتی که از این لوله وارد می شود تجار داخله حق دارند که ربع آنرا وارد کنند بنده در شور کلی هم اشاره کردم و آقای وزیر امور خارجه هم چیزی فرمودند از این عبارت

چنین معلوم میشود که ربع از مجری داده میشود و بقیه بنده باید يك ربع از زمان داده شود حالا از این عبارت درست معلوم نمیشود که کدام يك مقصود است تا این که آن نظر مخالفی که هست برداشته شود مثلا يك ربع نفتی که وارد میشود حق تجار نفت تبه داخله است و بیشتر با اتباع داخله حق داده نمیشود و همیشه اداره نوبل نفتش سه مقابل خواهد بود و فقط اتباع داخله هیچوقت زائد نمیشود و قتیکه تجار تبه داخله يك ربع از نفت اداره نوبل را داشتند اگر در این موقع نترسند و برسانند آنوقت يك ربع فقط تجار داخله خواهند داشت و سه ربع کمیانی خواهد داشت آنوقت میتوانیم بگوئیم همانطوریکه بعضی از آقایان هم گفتند که اگر تجار داخله نفت را بوقوع نخریدند و نتوانستند برسانند شاید يك ربع را هم نخواهند داشت اگر مقصودشان اینست که بنده عرض کردم و پیشنهاد کردم قبول نفرمایند و الا توضیح بدهند تا پیشنهاد خود را پس بگیریم .

وزیر امور خارجه - بنده گمان میکنم که همین مطلب صحیح است بجهت اینکه در خود لوله يك ربع را معین کرده این از روی زمان است یعنی وقتیکه بنامد يك ربع از سهم ربع را تقسیم کنند معلوم است از روی زمان تقسیم خواهند کرد با اینطور که سه روز کمیانی فقط میریزد و دیگر روز تجار داخلی میریزند و میبرند .

آقای سید حسن مدرس - مراد ظاهر همین است که سه قسمت را از جهت زمان کمیانی فقط وارد کند و يك قسمت را تجار و اتباع داخله ولی عبارت گویا مفادش اینست که خمس حق اتباع داخله است حالا این عبارت قدری مبهم است لازم است توضیح شود چون وقتیکه گفتیم که ربع کمیانی داشته باشد يك ربع اتباع داخله نتیجه همانرا میدهد و مراد هم معلوم است لکن عبارت قدری اجمال دارد .

افتخار الواعظین - مراد از این ماده این است که در هر هفته بنا در روز فرقی ندارد یا در هر ۴ ساعت که فقط در لوله ها جریان دارد يك ربع متعلق است به تجار داخله مراد این است که مثلا تقسیم میکنند ساعت هفته را بچهار قسمت و يك قسمت متعلق میشود بتجار داخله و سه قسمت بکمیانی نوبل متعلق خواهد بود مراد اینست اگر عبارت واضح نیست خوب است يك عبارت واضحتری پیشنهاد کنند آنطور نوشته شود

رئیس - پیشنهادی از طرف حاج عزالمالک و دکتر حاج رضا خان شده است قرائت میشود و رأی میگیریم پیشنهاد حاج عزالمالک عبارت ذیل خوانده شد .

در ماده چهارم تعیین يك ربع در هفته نوشته شود در هر هفته چهار و دو ساعت برای تجار فقط اتباع داخله هم جریان دهد .

رئیس مقصودشان اینست که در هفته چهار و دو ساعت برای اتباع داخله نفت جاری کنند پیشنهاد دکتر حاج رضا خان عبارت ذیل قرائت شد (این بنده پیشنهاد میکنم ماده (۴) بطریق ذیل نوشته شود .

ماده (۴) در هر چهار شبانه روز يك شبانه

روز اندازه نوبل باید حق جریان نفت را از لوله اتباع داخله بدهد مشروط بر آنکه الی آخر ماده **معزز الملک** - بنده تصور میکنم همان طوریکه اینجا نوشته شده است بهتر است منفعت تجار داخلی ما در این است بلی اگر ما تصور می کردیم کلیه تجار داخلی ما فقط زیادت از يك ربع نفتیکه از خارج وارد میکنند وارد میکردند ضرر داشت ولی در صورتیکه اداره نوبل استثناء میکند تجار تبه داخله را از کلیه نفتیکه بتوسط اتباع خارجه وارد میشود در این صورت عیب ندارد چون البته غیر از نوبل اتباع خارجه هم فقط وارد میکنند ولی اتباع داخله دو سه تجارتخانه بیشتر نیست که نفت وارد کند پس قسمت آن ها از يك ربع کمتر خواهد بود و باید تصور کرد که نوبل عمداً لوله خودش را خالی نخواهد گذاشت همیشه فقط وارد میکند و آن چه نفت وارد میکند يك ربع را تجار داخله حق دارند عبور بدهند و اگر اینطور نباشد روز های ممتدی را خواهند معین کرد و خواهند گفت فلان روز ما نوبت شما است آن وقت ممکن است روزی که نوبت تجار داخله است نفت آن ها وارد نشود و این يك ضرری است که بسا آنها وارد خواهد آمد و چنانچه در آن روز معین نفت آن ها نرسد بیدیهی است يك روز دیگر بپوش آن روز بآن ها نخواهند داد پس اینطور که نوشته شده بهتر است و با این ملاحظه بنده جلب توجه آقایان را می کنم باینکه همین ترتیب که نوشته شده است و نزدیک تر است بصره تا اینکه نوشته شود در چهار روز يك روز حق تجار تبه داخله باشد

دکتر حاج رضا خان - بنده تعجب میکنم از آقای معزز الملک آنوقتیکه بنده مخالفت میکردم گویا گوش ندادند بنده عرض کردم وقتیکه يك ربع از نفت نوبل حق تجار داخله باشد باید تجار مواظب باشند که اوچقدر نفت دارد و آنها هم يك ربع از آن مقدار را همیشه حاضر داشته باشند یعنی هر مقدار که او جاری میکند از لوله اینها هم يك ربع آنرا جریان دهند و این يك چیز خیلی غریبی است ما از طرف تجار هم داریم قیومیت میکنیم که اگر آنها نتوانستند در آنروز معین نفت وارد کنند آن وقت با آنها ضرر وارد میاید اگر بطور امکان است ممکن است برای نوبل هم بعضی اتفاقات بیفتد که نتوانند فقط وارد کنند با احتمال که نمیشود حکم کردو حتماً چون تجار این ترتیب را میدانند ربع نوبل را خواهند داشت بلکه احتمال میرود که اضافه بر يك ربع هم جریان دهند و باین ترتیب که عرض میکنم اگر نوشته میشود عبارت از ابهام خارج میشود و آقای وزیر امور خارجه هم که قبول کردند نمیدانم علت مخالفت ایشان چیست با این ترتیب وجه اشکالی بنظرشان رسیده است که در این ترتیب ممکن است پیش بیاید

وزیر امور خارجه - بنده گمان میکنم يك ترتیب دیگری اگر بنویسیم عبارت را بهتر است خوب است وقتیکه بنویسیم يك ربع فقط را برای تجار داخله قرار میدهند بنویسیم کیفیت تقسیم آن يك ربع را تجار و اداره نوبل بین خودشان قرار خواهند گذارد و در این جزئیات اینجا داخل نشویم .

رئیس - رأی میگیریم در پیشنهاد حاج عزالمالک حاج عزالمالک بنده پیشنهاد خود را مسترد میدارم .

دکتر حاج رضا خان بنده هم پیشنهاد خود را مسترد میدارم .

حاج سید ابراهیم - بلی عبارت از آن ابهام بیرون نیامد باز معلوم میشود که هر چه در ایام هفته دلشان میخواهد جریان بدهند اینست که سه قسمت آنها داشته باشند و يك قسمت تبه داخله این مقصود معلوم بود ولی عبارت ابهام داشت بیاید توضیح شود .

رئیس - خوب است هر چه بنظرتان میرسد بنویسید بدهید رأی بگیریم پیشنهادی است از آقای مدرس قرائت میشود .

(عبارت ذیل قرائت شد)

بنده پیشنهاد میکنم در هفته اداره نوبل باید يك نك از آن مقدار فقط را که برای خود وارد پرشت میشود برای تجار فقط اتباع داخله .

رئیس - آقای مدرس پیشنهاد خودتان را توضیح بدهید .

آقای مدرس - توضیح اینست که يك نك از آنچه خودش وارد میکند تجار تبه داخله جاری نمایند که سه نك هم خود او وارد نمایند آنوقت سهم تجار يك ربع میشود .

دکتر حاج رضا خان - گویا مقصود بنده درست معلوم نشده است مقصود آقای وزیر امور خارجه هم حاصل نشده است مقصود این بود که حق مجری پیدا بکنند بجهت اینکه در صورتیکه شما متوسلید که يك نك از مقدار نفتی که او وارد میکند ممکن است بگفته فقط او وارد شود و فقط تجار داخله حاضر باشد و در این صورت تجار نمیتوانند فقط خودشان را عبور بدهند و این يك ضرری است بتجار داخله و باید همیشه منتظر باشند که ببینند چقدر فقط اداره نوبل وارد میکند و هر وقت وارد کرد ببقدریکه او عبور میدهد تجار داخله نیت آنرا عبور بدهند و گویا مقصود آقای وزیر امور خارجه هم همین بوده است که فرمودند بین خودشان ترتیبی قرار بدهند .

رئیس - همانناً بگویم نفس است و در موقع نفس کمیسیون يك ترتیبی ماده را بنویسند که وقتان تلف نشود (مجدداً جلسه در ساعت شش و ربع از شب گذشته منعقد شد .

رئیس - ماده چهارم را کمیسیون فوائدها تغییر داده بترتیب جدیدی نوشته اند قرائت میشود عبارت ذیل خوانده شد .

ماده چهارم - در هر هفته اداره نوبل باید يك ربع از مقدار نفتی را که ممکن است از لوله جاری شود برای تجار فقط فروش اتباع داخله جریان دهد و ترتیب تقسیم جریان این مقدار نفت را تجار داخله با کمیانی نوبل با اطلاع کارگزاری گیلان خواهند داد مشروط بر اینکه تجار مزبور فقط خودشان را با کرجی در تجار تخانه حاضر نمودند و اداره نوبل در رشت بوسیله بوشکه مخصوص خود و یا بواسطه لوله که از انبار نوبل بانبار های شخصی خود خواهند ساخت تحویل بگیرند .

رئیس - آقای حاج عزالمالک شما پیشنهاد خودتان را مسترد میدارید ؟

حاج عزالمالک - بنده مسترد میدارم .

رئیس - آقایان مدرس و آقای معزز - الملک و آقای حاج سید ابراهیم پیشنهاد های خودتان را مسترد میدارید ؟ (گفتند بنده پیشنهاد خودمان را مسترد میکنیم)

رئیس - این ماده دوم تبه خوانده نمیشود و رأی میگیریم (مجدداً ماده چهارم خوانده شد)

رئیس - رأی میگیریم ماده چهارم بترتیبی که قرائت شد آقایان که تصویب میکنند ماده چهارم را به ترتیبی که قرائت شد قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) .

رئیس - با اکثریت ۳۷ رأی تصویب شد ماده پنجم را بخوانید (مجدداً ماده پنجم قرائت شد) .

ادیب التجار - آنقدر را بنده خوب نمیدانم که نوشته است مخصوصاً که تجار فقط فروش باشند بلکه هر کس که اینکار را میخواهد بکند شاید يك قیدی باو بیفزایند و يك اشکالی تراشند که شما فقط فروش نیستید و در عرض سال دو دفعه سه دفعه فقط وارد گردید و این اندازه از آزادی تجارت را این قید بگیرد و گمان میکنم که وزیر امور خارجه و سایر وزراء با آن تصویبی که در رفاه حال تجار و ترویج تجارت دارند تصدیق بکنند این قید را .

وزیر امور خارجه - ضرر ندارد تجار مطلق نوشته شود .

رئیس - آقای وزیر امور خارجه پیشنهاد ادیب التجار را قبول کردند رأی میگیریم ماده پنجم با همین اصلاح آقای ادیب التجار آقایانی که این ماده را بطریقی که خوانده شد با اصلاح آقای ادیب التجار تصویب میکنند قیام نمایند (اکثر نمایندگان قیام نمودند) .

رئیس - با اکثریت ۳۵ رأی تصویب شد ماده ششم (مجدداً ماده ششم قرائت شد) .

کاشف - در سایر مواد ممکن است تا يك اندازه ملاحظه رفاهیت حال تجار شده باشد ولی در این ماده نمی بینم اگر کمیانی نوبل بخواهد هر کرایه گرانی را بر آنها حمل بکنند اسباب این میشود که بکلی تجارت از دست آنها خواهد رفت و این میشود که همیشه فقط او بیشتر و ارزان تر بفروش میرسد پس بنده اینطور صلاح میدانم که قیمت کرایه معین شود يك قیمت دائمی که کرایه از هر بوضی فلان مبلغ گرفته شود و اسباب حرفی نشود و الا همه روزه اسباب زحمت خواهد بود و دیگر وقتیکه قیمت ثابت لاتیر شد اسباب تسهیل تشخیص آن بکنند کار گذار خواهد بود و همینکه با اطلاع خودشان باشد ممکن است که کار گذار نتوانند درست میزان کرایه را تشخیص بدهند و تجار بتوانند صرفه خودشان را ملاحظه کنند تا اینکه قبلاً معین بکنند که از چه قرار خواهد بود و آن ترتیب را معمول بدانند و الا اگر بنا باشد معین نشود بنده باین ترتیب مخالفم

حاج وکیل الرعایا - جرآن که منتظر باشیم که هر وقت قیمت عادلانه آن روز را تشخیص بدهند بنده عقیده ام اینست که هیچ راهی بهتر از آن نیست که بشود پیش بینی کرد برای اینکه هر جا را

بخواهیم باو نسبت بدهیم شاید مخالف با آنقدر صرفه باشد که ما بخواهیم برای آتیه پیش بینی کرده باشیم برای اینکه در دریا موانع برای حمل کم است و با این وضعیت پیش آمده است میدانم که چقدر اسباب حمل موجود است با وجود آن که بنده دیده ام که از مارسیل تا بغداد به سی و پنج شلینگ حمل میکنند و يك وقت هم بیازنده شلینگ حمل میکنند ترمی و تنزل ممکن است پس هیچوقت نمیتوانیم پیش بینی کنیم و نمی توانیم قیمت معین کنیم اگر بخواهیم ۳۵ شلینگ را ملاحظه کنیم این يك تجملی است که کرده ایم به تجار ایران کرده ایم اگر بخواهیم پانزده شلینگ را ملاحظه کنیم يك چیزی است که دائمی نیست پس این رضایتی که در بین است خودش يك چیز خوبی است که میتواند خودش همیشه يك قیمت عادلانه را معین کند و عرض میکنم آنستیکه این لوله را میکشد شاید همین ملاحظه میکند که يك قدری تجارت فقط شمال بهتر باشد و هیچ نفی هم ندارد غیر از اینکه ارزانتر میشود دیگر آنکه هیچ راهی ندارد که ارزانتر تمام شود مگر اینکه ارزانتر وارد بشود و هر کس میگوید غیر از این راهی دارد يك سهو کوچکی نزد او شده است و از این نظر این لوله کشیده میشود و من قطع دارم که نظر در همین است و هیچ صلاح نمیدانم پیش بینی نشود و بنده گمان دارم که کرایه عادلانه همین قدر که در اینجا کنجاییدیم کافیست و صرفه حال تجار است و اگر از خودشان هم بیروند تصدیق خواهند کرد

دکتر حاج رضا خان - گویا آقای حاج وکیل الرعایا این مادرا درست ملاحظه نکردند اینجا مینویسد که کار گذار کرایه هر ماهه با اطلاع کمیانی نوبل تشخیص کرایه عادلانه و وقت از دهنه پیره بازار الی رشت داده و تجار داخله کرایه حمل فقط خود را از همان قرار بدارند نوبل خواهد پرداخت این همچو میدانم که کرایه عادلانه از رشت نسبت بکساری ها است که از دهنه پیره بازار تارشت هر چند متی چقدر ببرد و از روی آن يك قیمتی به بنده و بنده عرض میکنم اگر این میزان بدست کار گذار باشد تمام آن مواد بیفایده خواهد شد برای اینکه هیچوقت تجار داخله نائل نخواهند شد که فقط وارد کنند و بفروشند برای آنکه کرایه مکاری به نفتی که تجار تبه داخله وارد میکنند باین ترتیب اضافه میشود یعنی فقط از لوله عبور میکنند لکن همان کرایه مکاری را باید بدهد در این صورت مثل اینست که حق این يك ربع با آنها داده نشده است نفتی را که نوبل وارد میکند این کرایه را ندارد و ارزانتر بفروش میرود و تجار داخله نمیتوانند بآن ارزانی بفروشند اینست که اصلاً فقط وارد نخواهند کرد و این مثل اینست که ما انحصار داده ایم فروش فقط را بداره نوبل کار گذار هم اگر باین نظر نباشد چه میزانی در دستش باشد کرایه عادلانه لوله را چه قسم معین بکند همان مثلی را که آقای حاج وکیل الرعایا زدند صحیح است لوله مثل ماشین است ماشین والاغ را مشت زدند از ایشان سؤال میکنم که اگر ماشین که در این يك فرسخ کشیده شد آنوقت باید همین پول را یعنی همین کرایه را که بالاغی میدهند ماشین بدهند آیا باید صاحب ماشین بگوئیم که الاغی چقدر

افتخار الواعظین - اگر آقایان مسافرت فرمود بودند از پیره بازار برشت و از رشت بانزلی میدیدند که این مسئله خیلی واضح است و در اغلب اوقات کرایه تغییر میکند این دو کرایه است اولاً عرض میکنم که از پیره بازار نسبت از دهنه پیره بازار است و يك فرسخ است یعنی يك فرسخ طول رودخانه است با کرجی و بعد يك فرسخ و چیزی خشکی است که با مال می آیند و عرض کردم از اول که در زمستان و تابستان کرایه فرق میکند دو زمستان آب رودخانه شور نسبت که یخ نرزد بچ میزند و برف هم که آمد کرایه پیره بازار و رشت گران تر میشود اما اینکه فرمودند کرایه را کار گذار تشخیص میدهد اشتباه است کار گذار کرایه را تشخیص نمیدهد کرایه را بندر چها گذار پیره بازار نوشته اند مال التجاره را متصل از رشت بانزلی و از انزلی برشت حمل و نقل میکنند کرایه را آنها میدانند که امروز از دهنه پیره بازار تا خود پیره بازار در طول این پانزده فرسخ رودخانه در این اوقات صد من چقدر کرایه دارد و از پیره بازار تارشت صد من چقدر کرایه بدارد در زمستان و تابستان که کرایه فرق میکند بکجایی است که واضح و معلوم است که اینها میدانند و این مسئله راهه روزه بندر چها میدانند علاوه بدست کار گذار تنها نیست خود تجار داخله با کار گذار و نماینده تجارت خانه نوبل می نشینند و کرایه عادلانه آنروز را از بندر چها که کرایه همه روزه را میدانند سؤال میکنند و کرایه را معین میکنند و میگویند که آن قدر کرایه باید داده شود و از همان قرار رفتار شود .

آقای شیخ اسدالله - گویا آقای افتخار الواعظین گوش ندادند و با این اشکالات که مذاکره شد و ملتفت نشدند بیانات آقای دکتر حاج رضا خان را باز همان مطلب خودشان را که در این ماده هم نوشته شده تکرار فرمودند مطلب واضح است باین تفصیل میگویند صحیح نیست بنده عرض میکنم صحیح هم هست برای اینکه میزانی که برای کرایه این جا میخواهند بستند نسبت بآن تمام نیست که فقط حمل و نقل میشود و شده است پس بنده همین لوله باید بنجید باینست بخارجی کشیده است باین لوله کشیده شده است يك قیمتی برای کرایه باشد که همیشه يك میزان باشد میخواهد تابستان باشد میخواهد زمستان

باشد هیچ فرق نمیکند و یکماه کم باشد یکماه زیاد هیچ تغییری در کرایه پیدا نشود بلکه نباید آن فرمایشی که فرمودند هر شش ماه منزل میکند ۶ ماه ترقی بسا هست که کمیانی نظراً با کمال سهولت و او را میکند و از آن میفرودشود ولی از برای تجارت داخلی به چه وجه صرفه ندارد و منتهی است که بعضی از نمایندگان اشاره کردند که این اجازه نیست بلکه اختصاصی است و منحصر بآن کمیانی میشود و این را بنده تصویب نمیکند همان عقیده را که دکتر حاج رضاخان دارند بنده هم دارم و عقیده ام این است که این ناقص است این ماده را نمیتوان تصویب کرد باید میزان را سنجید و یک قیمتی برای همین لوله معین کرد که هیچ تغییر نکند که بهمان میزان تجار کرایه بدهند و فقط خودشان را حمل میکنند نه اینکه آن کرایه حمل و نقل را بسنجند و از روی آن میزان کرایه او را معین نکنند و آنوقت آنرا میزان خرواری قیمت میکنند و کرایه بدهند .

دکتر سعیدالاطباء - بلیه اینجا چنانکه آقای مخبر فرمودند و بعضی هم گفتند هیچ ممکن نیست که کرایه را یکمرتبه قبل از وقت یک چیز معین قرار بدهیم و در عرض سال همان کرایه را بگوئیم که بدهند و فقط خودشان را ببرند برشت باید قیمت معین کرایه بدهد بجهت اینکه در زمستان و تابستان خیلی فرق میکند و البته کرایه تفاوت پیدا میکند و این مسئله هم باید در کارگذاری درست شود و اینکه میفرمایند آنوقت این مسئله انحصار پیدا میکند خیره چه چیزی نیست بر فرض کمیانی سخت گیری نمود و نباشد که قیمت زیادی بگیرد راه را که از دست آنها نگرفته اند باز آنها میتوانند فقط همانطور که کرایه میدادند اند وارد رشت میکنند و این خیلی سهل است و این مضاب خوبی میفهماند که از آنها نمیتوانند خیلی گران بگیرند و نمیتوانند از آنها کرایه فوق العاده بگیرند بهمین ترتیبی که عرض کردم راه باز است و الاغیر از این باشد ترتیب راه مختلف میشود همیشه که حمل و نقل سهل نیست و باید همیشه با اطلاع کارگذاری باشد البته شخص کارگذار کرایه را معین نمیکند پس باید آن اشخاصی را که از کرایه اطلاع دارند بخواهند و بعد میزان کرایه را معین نماید که از روی آن میزان کرایه را بدهند و باین واسطه هیچ ممکن نیست که برای تمام سال یک کرایه معینی را کمیانی قرار بدهد و از اشخاصی که فقط میآورند برشت بگیرد .

رئیس - آقایانیکه ایرادی دارند خوب است پیشنهاد بکنند حالا مذاکرات در این ماده کافی نیست (گفتند خیر)

دکتر حاج رضاخان - بر مخالفت بنده افزوده شد بجهت اینکه این عبارتی که نوشته شده بود یک قدری ابهام داشت که ممکن بود برای تجار داخله بهتر تعبیر کنند برعکس طوریکه آقای افتخار الواعظین و آقای سعیدالاطباء اظهار داشتند مسلم شد که کمیانی نوبل از میزان مکاری و کرجی کرایه خواهد گرفت و اگر واقعا دقت بفرمائید کرایه لوله را برای کمیانی نسبت بمرامیه نمیگیرند و نسبت به یخ و گل میگیرند و لوله که کمیانی خرج کرده است در آنجا انداخته است نمیگوید که حالا زمستان است

و بیع کرده است و بنده خیلی تمجب میکنم از ششین اینجور صحبتها .

مقین السلطان - گمان میکنم که اولاً این معرزه است که باید تجار کرایه بدهند و برای کرایه هم معین است که باید یک میزانی و مقیاسی درست باشد حالا که این لوله کشیده شد فوراً نباشد مقاس بدست آورد گفته اند برای اینکه از برای او یک میزانی بدست بیاید کرایه لوله را بسنجید و قیمت عادله مکاری که از پیره بازار برشت میآورد و مقیاس را قیمت عادله وقت قرار بدهند نه ببیزان آنروزی که قیمت همه آن معین شده باشد برای اینکه شاید حالا یک قیمتی را معین کنند که صرفه حال تجار نباشد این مفاد و معنی این ماده است حالا آقایانیکه مایل هستند طور دیگر بشود بگویند چه شکل میخواهند پیشنهاد کنند .

محمد هاشم میرزا - عرض میکنم با این اختلاف موضوعی که پیدا شده است بین مدافعین و مخالفین نتیجه نخواهیم گرفت آقای دکتر رضاخان که مخالفت کردند عقیده شان این بود که باید سرمایه را معین کنند که چه اندازه است و چقدر مخارج شده است بعد از آنکه راه تمام شد آنوقت از قرار صدی پنج یا صدی شش هر اندازه که دوات صلاح بداند معین نماید و اگر مخارجش زیادتر شده آن نسبت را هم بسنجند و بآن تناسب یک میزانی قرار بدهد البته وقتی که آنرا هم سنجیدند کرایه معین خواهد شد ولی این ترتیبی که مقیاس را مال قرار بدهند راجع بکرایه قاطر و شتر است هیچ مناسبت ندارد با کمیانی و کسانیکه فقط را وارد میکنند بجهت اینکه کمیانی فقط را وارد میکنند با اسباب خودش و تجار داخله که آن اسباب را نخواهند داشت و بکرایه مال هم اگر نباشد وارد کنند آنوقت هم فایده نخواهد داشت اگر نباشد که مساوی باشد کرایه این لوله با سایر آلات نقلیه پس آن مذاکرات لازم نیست و هیچ مقایسه کرایه لوله را بآن نخواهد کرد که آقای مخبر مقایسه میفرمایند که همیشه قاطر هست مال هست اگر مال هست چرا کمیانی پس لوله میکشد و بکارگذاری محمول میکنند که کرایه عادلانه او را معین کنند پس باید یک میزانی برای این فرض کرد و بعد قرارداد غیر از این هیچ نتیجه ندارد و جهت ندارد آنقدر معطل شویم بنویسند کرایه با اجازه او است .

رئیس - مذاکرات در این باب کافی است (گفتند کافی است) دو فقره پیشنهاد شده است خوانده میشود رأی میگیریم (پیشنهادی از طرف آقای منتصر السلطان بعبارت ذیل قرائت شد) این بنده پیشنهاد میکنم کرایه نفت از قرار صدی چهار از کل قیمت لوله کشی ها نسبت بکل حمل نفت کرایه گرفته شود .

منتصر السلطان - این مسئله معین است که کمیانی نوبل یکسومین خرج خواهد کرد ولی چون اینجا مذاکره شد هم برای صرفه تجار چهار یکسوم قیمت را از این لوله جریان بدهند باید دانست خرجی که کمیانی میکند فرضاً ۱۲۰۰۰۰ تومان که باشد در سالی ۴۰۰۰۰ خروار بالمثل نفت از این لوله جاری شود هر هزار خروارش که قسمت ماست کرایه آن ده هزار است بآن ۱۲۰۰۰۰ تومان کرایه

لوله کشی خرج شده است از قرار صدی چهارده می شود ۴۸۰۰ تومان یعنی آن را نسبت بکل نفتی که بکربش را تجار داخله باید بیاورند باید تقسیم بکنند و از روی همان تقسیم کرایه او را دریافت دارند و اگر چنانچه اینها نفت را از قرار صدی چهار از مخارجی که بآن لوله کشیده شده است کرایه بکمیانی نوبل بدهند همچوقت متاجره بین آن ها نخواهد شد والا غیر از این باشد انحصار است و غیر از کمیانی کس دیگر نمیتواند نفت عبور بدهد .

رئیس - آقای وزیر امور خارجه چه می فرمائید اصلاح آقای منتصر السلطان را قبول دارید یا خیر .

وزیر امور خارجه - بنده هیچ منتفت نشیوم این مذاکراتی را که میشود اولاً اگر میخواهند که بکربم از این نفتی که از این لوله جریان پیدا میکند تجار داخله وارد کنند با ضروره باید کرایه اش را بدهند و کرایه را هم نمیتوانند از سرمایه معین بکنند برای اینکه اگر ما خواست باشیم در این خصوص با کمیانی مذاکره کنیم و سرمایه را خیلی زیاد می گوید و برای ما ضرر خواهد داشت راه را که از دست تجار نمیگیرند باز ممکن است و بآن نوافتی که سابقاً داشتند نفت آنرا حمل و نقل بکنند بنده نمیفهمم موضوع این مذاکرات چیست .

رئیس - کمیسیون چه میآورد قبول میکنند این پیشنهاد را یا خیر .

افتخار الواعظین - کمیسیون نمیتواند بپذیرد و بنده هم موضوع این پیشنهاد را قاعدتاً درست ملتفت نشیوم (مجدداً پیشنهاد آقای منتصر السلطان خوانده شد)

رئیس - رأی میگیریم در این اصلاح آقای منتصر السلطان آقایانیکه قابل توجه میدانند قیام نمایند (بعضی قیام کردند)

رئیس - قابل توجه شد (پیشنهاد آقای ادیب انجمن بضمون ذیل قرائت شد)

بنده پیشنهاد میکنم مخارج را بالوله کشی و لوازم او را با خرج تجارتی محسوب داشته از آن قرار کرایه را از تجار داخله بگیرند بابت رمع قرارداد که حق تجار است با نظارت مفتش ازدولت **ادیب التجار** - چون تمام مقصود باین است که تجار داخله هم از یک ربع بهره برند هم از تجارشان محروم نمانند لهذا آن پیشنهاد را بنده تقدیم کردم که این مخارجی را که بجهت لوله کشی اداره نوبل متحمل شده است با مانع او و با مخارج دیگر متعلق بنوله کشی که بعد معین خواهد شد از همان قرار ملاحظه بکنند و سهم کرایه ربع تجار را بگیرند یعنی اگر بخواهند تجار آن ربع حق خودشان را بیاورند و از آن استفاده بکنند راهش این است که مخارجی را که اداره کمیانی نوبل متحمل میشود با تعقیق نظارت مفتش دولتی ملاحظه شود و از همان قرار کرایه از تجار داخلی گرفته شود که تجار نتوانند از این ربع بهره برند .

رئیس - آقای وزیر امور خارجه قبول دارید این پیشنهاد را یا خیر .

وزیر امور خارجه - خیر

رئیس - کمیسیون چه میگوید قبول دارند یا خیر .

افتخار الواعظین - خیر .

رئیس - پس رأی میگیریم در قابل توجه بودن اصلاح آقای ادیب التجار آقایانیکه از اصلاح را قابل توجه میدانند قیام نمایند (معدودی قیام نمودند)

رئیس - قابل توجه نشد پیشنهادی هم از طرف آقای حاج سید ابراهیم شده است که این ماده ارجاع بکمیسیون بشود که در کمیسیون قرار می دهد این خصوص بدهند قرائت میشود و رأی میگیریم (بعبارت ذیل قرائت گردید) بنده پیشنهاد میکنم که این ماده بکمیسیون برگردد که بترتیبی در همین و میزان کرایه داده شد مجدداً بمجلس پیشنهاد شود

وزیر امور خارجه - بنده گمان میکنم که ارجاع بکمیسیون تعریفی ندارد بجهت اینکه کمیانی نوبل با رضایت تصویب جماعتی از تجار خیر و صیر در اینکار این قرار را داده است که بکربم فقط آن ها را برای تجار داخله حمل بکنند و تجار داخله کرایه را از قرار مال و کرجی بکمیانی بدهند فقط در این مورد فائده که برای تجار داخله خواهد بود این است که فقط آن ها از شکست و ریزش و چیزهای دیگر محفوظ بمانند و با این ترتیب مجبور نیستند هم که بالوله ببرند ممکن است بطور معمولی سابق خودشان ببرند حالا اگر غیر از این در کمیسیون قرار داده شود کمیانی قبول نخواهد کرد در حکم این است که این اجازه داده نشد

افتخار الواعظین - همین شکلی که فرمودند مذاکره در این باب خیلی زیاد شده است و غیر از این شکلی که از کمیسیون پیشنهاد شده است گویا مقرر نمی باشد .

رئیس - رأی میگیریم در ارجاع بکمیسیون که آقای حاج سید ابراهیم پیشنهاد کرده اند آقایانیکه تصویب میکنند قیام نمایند (بعضی قیام کردند)

رئیس - تصویب نشد حالا خود ماده خوانده میشود و رأی میگیریم (ماده ۶) مجدداً قرائت شد

مهرز المملک - کلمه خارجه زیاد است (مجدداً با حذف کلمه خارجه قرائت شد)

رئیس - رأی میگیریم بماده (۶) بهمین ترتیبی که خوانده شد آقایانیکه تصویب میکنند قیام نمایند (معدودی قیام نمودند)

رئیس - تصویب نشد ماده ۷ خوانده میشود (بعبارت ذیل قرائت شد)

ماده ۷. دهنه لوله که اداره نوبل خواهد کشید دو کره و نیم خواهد بود .

رئیس - مخالفی نیست (اظهاری نشد)

آقایانیکه تصویب میکنند ماده ۷ را قیام نمایند اغلب قیام نمودند .

رئیس - ماده ۷ با اکثریت ۳۶ رأی تصویب شد ماده ۸ خوانده میشود (بضمون ذیل قرائت گردید)

ماده ۸ - مستحفظی لوله مزبوره با مالکین اراضی است و مستحفظین تماماً اتباع دولت علیه خواهند بود و حقوق مستحفظین از کمیانی نوبل برضایت آنان ادا خواهد شد .

افتخار الواعظین - اینجا یک عبارتی

افتاده است (عمله جات و مستحفظین تماماً از اتباع دولت علیه خواهند بود (عمله جات) در لایحه وزیر بوده است و در راپورت از قلم افتاده است .

ادیب التجار - جمله جات که معلوم است مستحفظین لوله را خوب بود توضیح بدهند که مرادشان چیست مستحفظین راه با دولت است والا این طور که اینجا نوشته شده است بنده نمیفهمم مراد از مستحفظ کیست جمله جات کافی بود توضیح بدهند که مرادشان از مستحفظ چیست دیگر آن که از بابت اعضاء و اجزاییکه برای اداره لازم است اسم برده نشده است فقط جمله جات را اسم برده جمله جات و اعضاء خصوصی خودشان چند نفر خواهند بود این را باید معین کنند و بنده پیشنهاد میکنم که از اهل ایران و از اتباع دولت علیه ایران باشند .

افتخار الواعظین - اولاً بنده نمیفهمم که فرق بین جمله جات و اعضاء اداره چیست که اینک نوشته شده است که جمله جات تماماً باید اتباع دولت ایران باشند این معلوم میشود که اشخاصی که میخواهند دخالتی در جریان فقط داشته باشند چه در آن بندر بیجار خاله و چه در رشت و چه در انزلی باید تمام آنها تبعه دولت ایران باشند و آن مستحفظی را که فرمودند باید بدولت واگذار کنند گمان نمیفرماید که یک لایحه بکمیسیون میرود در آنجا تحت مذاکره و مذاقه گذارده نمیشود در این باب خیلی مذاکره شده است چون ما نوشته ایم که کمیانی نوبل بهیچ اسم و رسم مطالبه خسارت ازدولت و رعایا و مالکین ندارد پس وقتیکه گفتیم کمیانی حق مطالبه خسارت از دولت و رعایا و مالکین ندارد پس وقتیکه گفتیم کمیانی حق مطالبه خسارت از دولت ندارد و آن مستحفظی را که بگوئیم محافظت آن با دولت است این یک چیز غریبی خواهد شد که محافظت با دولت باشد ولی کمیانی حق مطالبه خسارت از دولت نداشته باشد و همینطور که مذاکره شد که اگر محافظت با رعایا باشد شاید برای رعایا یک اسباب مزاحمت و کلفتی شود و بنده از برای آقایان توضیحاً عرض میکنم که تمام اراضی که لوله از آنجا میگذرد که در فرسخ و چیزی است به نفع از ملاکین رشت متعلق است آقایان دکتر اسمعیل خان و ناصر الاسلام مطمئنند که سه نفرند از آقایان ملاکین رشت که راه این لوله را اجازه داده اند و کمیانی نوبل از آن سه نفر اجازه میکند از این جهت قرار داده ایم که مستحفظین لوله با خود ملاکین باشد و کمیانی هم بآنها حق محافظه بدهد که آنها از طرف خودشان آدم بگذارند و محافظت بکنند و کمیانی با رعایا و با دولت ارباب مستحفظی و از باب خسارت طرف نباشد و این برای ما صرفه مقرر تر است از اینکه مستحفظی را بدولت بدهیم .

ارباب کیخسرو - بنده اینکه آقای افتخار الواعظین میفرمایند که قرار داده اند مستحفظی با مالکین باشد و بنده نمیفهمم که این قرار را با مالکین هم داده اند و آن هاهم راضی شده اند یا فقط یک قرار است که اعضاء کمیسیون میان خودشان داده اند و آنها نباید راضی نباشند البته از آنها هم باید استمراجی نمایند در صورتیکه آن هاهم راضی باشند آن وقت این قید را میکنند دیگر آنکه ممکن است این لوله باز در اراضی که متعلق بدولت است

واقع شود از یک طرف میگویند که کمیانی مطالبه خسارت از دولت و رعایا و مالکین نمیکند از طرف دیگر شرط میکنند که زمین مال هر کس که هست او مستحفظ خواهد بود این را بنده ملتفت نشیوم آیا لوله که در اراضی دولت واقع میشود مستحفظ او کیست ؟

مهرز المملک - اولاً این نکته را که آقای ارباب میفرمایند باید از خود مالکین هم استمراجی بشود گمان میکنم که این یک چیز زیادی است برای اینکه این ترتیب معینی است مجلس اجازه میدهد که مالکین حق دارند اراضی خودشان را بآن ترتیب اجازه بدهند اگر راضی نباشند که اجازه نخواهند داد و البته مالکین ملاحظه خواهند کرد اگر راضی شدند باین ترتیب اراضی خودشان را اجازه بدهند و الا اجازه

اما در اینکه چرا مستحفظی را بدهد خود مالکین قرار داده اند مخصوصاً جیتی داشته است که بعهده مالکین واگذار کرده اند بی جهت نبوده است برای اینکه کسیکه اجازه میدهد باید محافظت او را هم قبول بکند و متحمل خساراتی هم خواهد بود مسلم است و این خسارت بعهده آنکسی است که این ترتیب را قبول میکند و ملک خود را اجازه میدهد دولت اگر مستحفظی را قبول میکند ممکن بود اگر یک خسارتی با او میرسد از دولت مطالبه بکند بجهت اینکه قصور در حفاظت کرده است باین جهت مستحفظی را واگذار بخود مالکین نموده اند و مخصوصاً هم قید شده است که از صاحبان اراضی کمیانی نوبل حق مطالبه خسارت را ندارد و فقط چیزی که بنده نمیخواهم اینجا اضافه کنم در کمیسیون خارجه هم اضافه شده است اینست که هر گاه اختلافی بین کمیانی نوبل و ملاکین واقع شود حق هیچ نوع اعتراضی نخواهد داشت **رئیس** - مذاکرات کافی نیست (گفتند کافیست) (مجدداً ماده ۸ قرائت شد)

رئیس - رأی میگیریم بماده ۸ بهمین ترتیبی که خوانده شد آقایانیکه تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - با اکثریت ۳۵ رأی تصویب شد

ماده ۹ خوانده میشود (بضمون ذیل قرائت شد)

ماده ۹ - اداره نوبل نمیتواند بهیچ اسم و رسم بعنوان خسارت لوله یا غیر آن از صاحبان اراضی یا اولیاء دولت علیه ایران ادعای خسارتی بنمایند و هر گاه اختلافی ما بین کمیانی نوبل و صاحبان مستحفظین لوله روی بدهد تسویه آن در کارگذاری خواهد شد و کمیانی نوبل حق هیچ نوع تعرض بآنها نخواهد داشت .

رئیس - مخالفی هست در این ماده . . .

ادیب التجار - بلیه تسویه اختلاف در کارگذاری را من منکرم یا عدلیه را معین بکنند یا عدلیه را هم ضمیمه بفرمائید والا کارگذاری نتوانید دخالت بنمایید عدلیه هم باید جزوش باشد بجهت اینکه وزارت عدلیه مقام رسمی نظامات اهالی مملکت هست و آنها هم باید تابع قوانین مملکتی باشند **افتخار الواعظین** - این وقتی است که کمیانی حق مطالبه خسارت را نداشته باشد و مراد هم اختلافاتی نیست که از طرف کمیانی اظهار بشود مراد اختلافاتی است که از طرف مالکین اظهار میشود و

آتهم بر حسب معاهده نامه باید در کار گذاری حل و فصل شود (پیشنهادی از طرف آقای ادیب التجار بیارت ذیل خواننده شد) بنده پیشنهاد میکنم رفع اختلافات در عدلیه بشود.

رئیس - رای میگیریم آقایانیکه این اصلاح را قابل توجه میدانند قسام نمایند (کسی قیام نکرد)

رئیس - قابل توجه نشد. رای میگیریم بخود ماده ۹ آقایانیکه تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - با اکثریت ۳۶ رأی تصویب شد ماده ۱۰ خواننده میشود (بیارت ذیل قرائت شد) ماده ۱۰ - این اجازه بهچوچه شامل انحصار وامناز نیست و دولت علیه میتواند بهر کسی بخواهد اجازه تمدید لوله برای نطق بدهد

حاج وکیل الرعایا - بنده در اینجا لازم دانستم عرض کنم در آنوقتی که در مسئله کرایه مذاکره بود میزان کرایه نسبتش با بنده است نه با آن نسبتی که در آنوقت دادند چون ما میزان امروز را ملاحظه می کنیم که شاید بیش از این باشد و نسبت عادلانه که دادیم تشخیص عادلانه از آنجیز است که به آن نسبت داده شود مرکز راه آهن را نسبت پیشتر نمیدهند که در ملکیت ما هست و هر که کرایه را در ملکیت ما با مال نمیتوان مقیاس گرفت و در آنوقت نتوانستیم تا آنجا عرض بکنیم آن وقتیکه بنده عرض میکردم فایده عادلانه را نگاهداشتن چه چیز است که حکم عادلانه بدهد مثل او باید بدهد فرضاً که در رشت یک همچو کسی موجود نبود باز یک کسی را برای او پیدا میکردند و عرض میکنم که همین ماده که در اینجا هست جبران میکند آن نظر آقای دکتر حاج رضاخان را که میفرمودند این نسبت کرایه روزی است غیر این جبران میکند آن نظری را که دکتر داشت.

رئیس - با ماده ۱۰ مخالفید.

حاج وکیل الرعایا - غیر با این ماده مخالف نیستم.

رئیس - مخالف نیستند پس لازم نیست رای میگیریم ماده (۱۰) آقایانیکه تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - با اکثریت (۴۱) رای تصویب شد ماده دوم که رای داده نشد یعنی رد شده بود تدریجاً در قرائت میشود (مجدداً ماده (۲) با اصلاح کمیسیون بیارت ذیل قرائت شد)

ماده ۲ - برادران توبیل برای کشیدن لوله از صاحبان املاک اراضی لازمه را برض یک زرع و نیز محل اینه چوبی و انباری را که برای اینکار لازم است باطلاع و تصویب اولیاء دولت علیه و رضایت صاحبان اراضی با سند کتبی و امضاء طرفین و مهر کار گذاری برای مدتیکه که زیاد از (۱۵) سال نباشد اجازه خواهند کرد.

رئیس - آقای مخیر تغییرات را توضیح بدهید

افتخار الواعظین - تغییراتی که داده شده است دو مسئله است یکی اینکه در عرض راه ساخته میشود مراد از این اینه چوبی خواهد بود که در بین راه ساخته خواهد شد برای مستغظین و

مسئله دیگری که تغییر داده شده است اینست که چون اجازه را دولت ۱۵ ساله داده است نوشته شده است که دولت اجازه میدهد اراضی را که برای لوله است مدت اجازه آن ها از ۱۵ سال تجاوز میکند این دو مسئله تغییر داده شده است.

رئیس - مخالفی نیست (اظهاری نشد) یک مرتبه دیگر خوانده میشود (مجدداً ماده (۲) قرائت شد)

رئیس - رای میگیریم در ماده (۲) با تغییراتی که داده شده است آقایانیکه تصویب میکنند قیام نمایند.

(اغلب قیام نمودند)

رئیس - با اکثریت (۳۵) رای تصویب شد خوب ماده ۶ را چه میکنیم توضیحی اگر دارید بفرمائید.

افتخار الواعظین - بنده نمیدانم با تقاضای فوریتی که از طرف وزیر امور خارجه شورائی که مجلس شورای ملی داد این را تقاضا میکنیم که برگردد کمیسیون باخیر.

مهر زالملك - بنده تصور میکنم که مجبوراً اینجاده باید برگردد کمیسیون برای اینکه تقاضای فوریت که شد برای این بود که یک شور شود اینجکه امشب تمام شود و این ماده باید برود بکمیسیون برای اینکه در واقع اگر تکلیف اینجاده معلوم نشود یک خسارت است که بر تجار خودمان وارد میشود پس نمیتوانیم که یک چنین مسئله را باین زودی بگذرانیم و تصور میکنم که هیئت دولت باین ترتیبی که با اساس اینجاده مجلس رای داده است حرفی نداشته باشند و باینجکه در سایر مواد مجلس رای داده است قناعت میکنند و مخالفی نخواهند داشت باینجکه اینجاده برود بکمیسیون که یک طوری اصلاحی شود و بنده هم تقاضا میکنم که امشب در کلیات او رای داده نشود.

رئیس - پس ارجاع میکنم بکمیسیون ولی خواهش میکنم کمیسیون قوانین مایه و بودجه قبل از شب (۲۴) رمضان لاقلاً یکسگی دو جلسه منعقد بشود و راپورت اینجاده را بدهد برای اینکه این جزو دستور شب دو شنبه (۲۴) خوانده بشود.

کمیسیون بودجه راهم خواهش میکنم که چند دقیقه همیشه رئیس حاضر شوند مطالبی هست عریضی دارم خدمتشان عرض کنم بعضی تقاضاهائی هست راجع با استخدام مستخدمین برای وزارت پست و خزانه دار کل کدر ایشاب رای بدهند که اینهم جزو دستور شب دو شنبه ۲۴ بشود.

مجلس هفت ساعت و نیم از شب گذشته ختم شد

جاسه ۳۹۵

صورت مشروح شب دوشنبه ۲۴ شهر

رمضان المبارک ۱۳۲۹

مجلس سه ساعت از شب گذشته بریاست آقای میرزا مرتضی قلیخان نایب رئیس تشکیل شد صورت مجلس شب دوشنبه (۱۷) را آقای میرزا رضاخان نایب قرائت نمود.

غائبین بدون اجازه آقای آقامیرزا ابراهیمخان آقای لسان السکاه - آقای دکتر امیرخان - آقای آقا سید محمد رضای مساوات - آقای آقامیرزا احمد

تجدید کثرتات مستخدمین مذکور را اساساً تصویب مینماید و تصویب حقوق آنها مربوط بکمیسیون بودجه است.

نایب رئیس - مذاکره در کلیات است مخالفی هست؟

بهجت - این راپورت وقتی که قرائت شد مثل یک قصیده ترجیح بند بود که میزانش هزار هزار بالا رفته و هیچ فرق بین این مستخدمین گذاشته نشده است در صورتی که وقتی که رجوع میشود بخدمات سابقه این مستخدمین لابد یک فرقی در بین هست و ممکن نیست که همه را بیک چشم ملاحظه بکنیم و آنجکه چهارده هزار فرزانک است با آنجکه پانزده هزار فرزانک است بهمین طور آنجکه دوازده هزار فرزانک است همه ساله هزار هزار بالا برود و بنده باین وضع که نگاه میکنم خیلی تعجب میکنم که آنجکه مواجیش نه هزار فرزانک بوده است و نایب دوم بوده خدمت مثل آن کسی باشد که پانزده هزار فرزانک بوده است و همینطور هم مثل هزار هزار بالا برود مواجیش آنها ما باید توانست باشیم که از روی دقت و صحت رای بدهیم و اگر اینطور بگذرد بنظر بنده خیلی بی ترتیب و ناصحیح است حالا آقای مخیر اگر در این باب میتوانست توضیح بدهند بفرمائید که مسبق شویم.

حاج عزالملك مخیر کمیسیون بودجه

این اضافه مواج هائی که برای این اشخاص اینجنا معین شده است از روی استحقاق و تصدیقی است که وزارت مایه نموده است که با آنها داده شود و اینجکه آقای بهجت تصور مفرمائید که چرا هزار فرزانک هزار فرزانک اضافه شده است و کسی که ده هزار فرزانک مواجیش بوده آنها هم هزار فرزانک اضافه شده این کار برای این است که یک خدمت عالیتری را با رجوع بکمیسیون ممتنع گمرک آذربایجان ممکن است یک خدمت عالیتری را باو بدهند که خدمتایش هم همین قدر باشد که اضافه حقوق میبرد در هر صورت این ملاحظاتی را اداره گمرک کرده است که با آن نظم و ترتیبی در آن اداره هست البته بی جا یک اضافه حقوقی بستمخدمین نمیدهند و ملاحظه این نکته را کرده اند.

حاج آقا - بنده این راپورت را بکسی ناقص میدانم بواسطه اینجکه این راپورت فقط اسم رؤسای گمرک را نوشته و آن قدری را که کمیسیون تصویب کرده است همان قدر را در اینجا نوشته اند و دیگر هیچ نوشته اند که اینجکه بنده مواج داشته اند و چند سال خدمت کرده اند و جقدر اضافه به آنها داده میشود در صورتی که اینها یک چیزهائی است که در مجلس شورای ملی که یک همچو راپورتی میآید باید نمایندگان بدانند که هر کدام آنها چند سال خدمت کرده اند و الا آن استحقاق اضافه مواج رادارند یاخیر و اگر دارند جقدر استحقاق دارند نه با مطالبه رای بدهند و همچنین تفاوت مواجیشان هم که اینجا نوشته شده است متناسب نیست متلاً نوشته شده است رئیس گمرک بندر بوشهر فلان قدر با اینجکه سال قبل آن کثرتاتی که گذشت بنده بخاطر دارم که یک نفر رئیس گمرک بندر بوشهر را برای دادیم که کمیسیون (لؤلؤ) باشد بنده همچو بنظرم میآید لابد بعد

آقای مخیر شرح میدهند که همینطور بوده است یا بنده اشتباه کرده ام باینجکه رئیس اینها را تقریب داده اند و تفصیل اینها را میگویند که جقدر داشته اند و بیان میکنند که ما بصیر باشیم و رای بدهیم.

نایب رئیس - صورت خدمات سابقه و مدت خدمت و میزان حقوق آنها حاضر است میل دارید بخوانید (اظهار شد که خواننده شود) (بعبارت ذیل قرائت شد).

رئیس گمرک انزلی - مدت خدمت ۶ سال سال اول ده هزار فرزانک سال دوم یازده هزار فرزانک سال سوم دوازده هزار فرزانک - سال چهارم و پنجم و ششم ۱۶ هزار فرزانک.

رئیس گمرک بوشهر - مدت خدمت ۶ سال اول ۱۰ هزار فرزانک - سال دوم ۱۱ هزار فرزانک - سال سوم ۱۲ هزار فرزانک - سال چهارم و پنجم و ششم ۱۶ هزار فرزانک.

رئیس گمرک جلفا - مدت خدمت سه سال سال اول ۱۲ هزار فرزانک - سال دوم ۱۳ هزار فرزانک سال سوم ۱۴ هزار فرزانک.

رئیس گمرک آستارا - مدت خدمت سه سال سال اول ۱۱ هزار فرزانک سال دوم ۱۲ هزار فرزانک سال سوم ۱۳ هزار فرزانک.

رئیس مرکزی - مدت خدمت سه سال سال اول ۱۰ هزار فرزانک سال دوم ۱۱ هزار فرزانک - سال سوم ۱۲ هزار فرزانک.

رئیس گمرک بندر عباس - مدت خدمت سه سال - سال اول ۱۰ هزار فرزانک سال دوم ۱۱ هزار فرزانک سال سوم ۱۲ هزار فرزانک.

رئیس گمرک آذربایجان - مدت خدمت ۶ سال سال اول ۵ هزار فرزانک سال دوم ۵۰۰۰ فرزانک سال سوم ۶ هزار فرزانک سال چهارم و پنجم ۸ هزار فرزانک.

نایب رئیس گمرک ارومی - مدت خدمت ۶ سال - سال اول ۵ هزار فرزانک سال دوم ۵۰۰۰ هزار فرزانک سال سوم ۶ هزار فرزانک سال چهارم و پنجم و ششم ۸ هزار فرزانک.

حاج شیخعلی - در اینجکه برای ادارات ما لازم است که مستخدمین اروپائی باشند برای اینجکه درست اداره میکنند هیچ حرفی نیست و در اینجکه اینها داخل خدمت بوده اند و بهتر مطلعند و همینها باید باشند برای اینجکه فایده اینها بهتر است در این هم حرفی نیست فقط نظر در حقوق و درجه خدمت آنها است و این هم که وقتیکه زمانی میگردد باید یک اضافه حقوقی باینها داده شود صحیح است اما یک ترتیب معینی دارد سه سال چهار سال که یک کسی خدمت کرد او را ترفیع رتبه میدهند و یکدرجه بالاتری او را میکنند و یک اضافه حقوقی باو میدهند اما نه اینجکه هر سالی بیایند هزار فرزانک زیاد بکنند و الا باین ترتیب بسیار میشود که یک مستخدمی که در یکی از بنادر داشته ایم و در اول پنجهزار فرزانک باو میدادیم بعد از پنجسال حقوق او بیازده هزار فرزانک و اگر پنج سال دیگر هم

خدمت کرد میرسد بیست هزار فرزانک آنوقت در یک کاما یک مستخدمی لازم داریم که پنجهزار فرزانک باید باو بدهیم بیست هزار فرزانک باو میدهیم و این یک حسی ندارند و حال آنجکه باید یک حسی داشته باشد و خیلی دلم میخواست که وزیر مایه تشریف میداشتند جواب ما را میدادند و الا باین ترتیب ما برای یک محلیکه باید چهار هزار فرزانک پنج هزار فرزانک مواج بدهیم مثل اینجکه اول میدادیم پنج سال دیگر بیست هزار فرزانک میدهیم این چه نظری است زیادی مواج اضافه مواجی که ترفیع رتبه در آن نباشد چه صورتی دارد اگر شخصی است که خیلی کار از او ساخته است باید او را درجائی گذاشت که شایسته آن باشد و آن محل هم این مواج را لازم داشته باشد متلاً آن شخصی که درجه سرهنگی دارد مواج باوری را اگر بخوانند باو بدهند که نمیشود همان مواج سرهنگی را داشته باشد و هر وقت که بخوانند ترفیع رتبه باو بدهند و سرتیب یا باور شد آن وقت مواج آن مقام باو میرسد و الا این همچو صورتی ندارد که بنده بفهمم لهذا بنده باین ترتیب مخالف هستم.

عززالملك - فرق باید گذاشت مابین مستخدمین داخلی و خارجی در باب مستخدمین داخلی همانطور که فرمودند اضافه حقوق و ترفیع رتبه باهم توأم است ولی در باب مستخدمین خارجی که بر حسب کثرتات و قرارداد مخصوصی استخدام میشوند دیگر نمیشود ترفیع رتبه و آن ترتیبیکه در کلیه ادارات ملکیتی جاری و معمول است در باره آن ها توقع داشت البته مستخدمین خارجی هم در داخله خودشان یک ترفیع رتبه دارند و در اداره خودشان یک مقامی که دارند ترفی میکنند ریاست آن اداره را تحصیل میکنند یا معاونت آن اداره را و لکن مثل یاور و سرهنگ که آقای حاج شیخعلی فرمودند گمان نمیکند هیچکس متوقع این باشد که آن ها باین ترتیب بالا بروند و علاوه بر حقوقیکه بر حسب کثرتات مخصوص بگیرند یک چیزی بگیرند و اما اینجکه فرمودند یک مرتبه حقوق آن ها از پنج هزار فرزانک بیازده هزار فرزانک رسیده است گمان نمیکند که اینطور نباشد اگر ملاحظه بفرمائید آن گمانیکه شش سال خدمت کرده اند هر سالی یک مبلغی اضافه حقوق داشته اند این است که حالا هم که مرتبه سیم است تجدید کثرتات آن ها میشود یک اضافه حقوقی به آن ها داده میشود و البته هم باید حتما همین طور باشد مستخدمین خارجی اضافه حقوقشان نسبت به مستخدمین داخلی ماعلاوه بر اضافه حقوق که میگیرند یک ترفیع رتبه هم حاصل میکنند و علاوه بر این در یک خط خدمتی هستند که ممکن است در آن ادارهها ترفیع رتبه حاصل بکنند و اضافه حقوق هم بگیرند و با درست کاری مادام العمر در آن اداره باشند ولی مستخدمین خارجی آن ترتیب را ندارند و جبرانیکه میشود از این حیث و از باب حقوق آن ها میشود و اینجکه مفرمائید چرا سال بسال اضافه میشود این صحیح است بعقیده بنده هم این سال بسال اضافه کردن بیجا است و بنده یک چیزی پیشنهاد کرده ام